

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu

25 noiembrie – 1 decembrie 1998
(Anul XXXI)

47

CENTENAR FUNDOIANU

(pag. 3)

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

O nouă rubrică:

SEMNAL
de Alex. Ștefănescu
(pag. 4)

**THOMAS
MANN**

și

antisemitismul
(pag. 9)

**Întâmplări
într-o curte
interioară**

(pag. 16)

**„Craii de
Curtea-Veche“
UN PROTOTIP
PORTUGHEZ
AL LUI
PANTAZI**

(pag. 12-13, 14-15)

**1 9 9 8 -
MARILE
PREMII
LITERARE
FRANCEZE:
Goncourt,
Renaudot,
Fémina
Médicis**

(pag. 20-21)

Apărarea limbii române

NU ESTE nici o îndoială că se vorbește și se scrie din ce în ce mai rău. Cu alte cuvinte, din ce în ce mai puțin corect. Fenomenul degradării limbii nu este, firește, nou. A fost semnalat și în trecut. Deosebirea *între ce se întâmpla, de pildă, înainte de război și ce se întâmplă astăzi* ține de amploarea și de rapiditatea schimbărilor. Televiziunea are o capacitate incomparabil mai mare decât orice alt mijloc tradițional de informare de a propaga, în mediile cele mai diverse, în straturile cele mai profunde și în colțurile cele mai îndepărtate, absolut toate „noutățile”, de pronunție, de vocabular sau de gramatică. În plus, presiunea lingvistică externă, îndeosebi aceea a *englezei americane*, este imensă și nu se mai exercită exclusiv asupra oamenilor cultivați, ca odinioară, dar, într-o măsură încă mai puternică, asupra nivelului mijlocii și joase de vorbitori, adică tocmai asupra *acelora lipsiți de spirit critic, de conștiință a erorii*. Franțuzismele interbelice afectau doar o elită a vorbitorilor și se pot constata în unele din operele literare ale vremii. Americanismele contemporane ne parvin pe alte canale, mai numeroase și mai rapide. Literatura joacă un rol neînsemnat în răspîndirea lor. Tehnocratii, politicienii sînt purtătorii principali ai noilor mesaje și cei care introduc noile cuvinte în limbă. De la aceștia le preia, fără ezitare, vorbitorul de rînd. Și le dă un caracter de masă.

Desigur, faptul în sine, oricît ar fi de tulburător, nu poate fi împiedicat. Este, așazicînd, inevitabil. Ceea ce nu-l face mai puțin grav. Nu mă refer, în primul rînd, la vocabular, compartimentul cel mai expus și mai receptiv: de n-ar fi decît invazia de termeni anglo-saxoni, situația n-ar fi dramatică. Partea proastă este că termenii cu pricina dereglează sistemul flexionar al limbii române, produc așadar efecte în structura ei gramaticală. E destul să spun că substantivele „implementate” recent (ca să mă limitez la ele) n-au genuri, nu se declină și nu se articulează firesc. Formulele analitice (prepoziționale) se substituie frecvent celor sintetice. Rezultatul este o desfigurare și o urîțire a vorbirii și a scrisului.

Lingviștii înșiși par neputincioși și resemnați. Cei mai mulți înclină să lase lucrurile să meargă în voia lor. Înregistrează noile fenomene și le explică. Nu sînt ispițiți să intervină, din teama, probabil, de a fi taxați de conservatori. Aspectul normativ al cercetării lingvistice este pe cale de dispariție. Apărarea limbii nu înseamnă însă conservatorism, opoziție la orice schimbare. O atitudine pur conservatoare ar săpa, de altfel, o prăpastie între regulile observate de specialiști și expunerile majorității celor care folosesc limba. Recomandarea cu caracter normativ nu poate fi eludată. Apărarea limbii este un apel permanent la norme. Invocarea și respectul normei au avut o contribuție însemnată, în trecut, la păstrarea corectitudinii exprimării. Dacă nu e interpretată rigid, norma e necesară și trebuie să devină și obligatorie. Începînd cu școala și sfîrșind cu o prezentă mai activă a lingviștilor în dezbaterile publice, există o posibilitate reală de a ține sub control un proces de degradare care s-ar putea să facă de nerecunoscut limba română în doar cîteva decenii. Instituțiile implicate într-o asemenea acțiune sînt, din nefericire, pasive. Inclusiv Academia Română care, obsedată de ortografie, trece nepăsătoare peste fenomenele cu adevărat îngrijorătoare.

Pasul care se cuvine făcut constă într-o accentuare a caracterului normativ și în abandonarea descriptivismului pasiv. Lingvistica, o știință cu aplicații imediate, nu poate rămîne o formă savantă de contabilizare. Ea trebuie să redevină normativă. Ca toate compartimentele sociale sau individuale, utilizarea limbii se educă și se legitimează. Pînă nu e prea târziu.

CONTAINER-STORY

(pag. 2)

CONTRAFORTde *Mircea Mihăieș*

CONTAINER-STORY

SCENARIUL afacerii "Megapower", ce inflamează imaginația publică de mai multe zile, pare scris de un profesionist beat, intrat în pană de idei: un misterios container, trimis din America, și menit, după unele surse, să ajungă în Rusia, relevă, pe lângă alte ciudățenii, o seamă de informații despre politicieni și oameni din sistemul financiar al României. În clipa de față, numele cele mai vehiculate sunt Petre Roman, Theodor Stolojan, Florin Georgescu, Victor Babiuc, Victor Atanasie Stănculescu, Eugen Dijmărescu, Răzvan Temeșan și mai ales inubliabilul Grigore Maimuț. Până aici, nivelul "acțiunii" nu-l depășește pe cel al unei comedii idioate cu Louis de Funes. Ce urmează, însă, e demn de toată atenția, și necesită mai mult decât talentul unui scenarist de filme Seria B.

Putreziciunea întregii afaceri merge mână în mână cu putreziciunea societății românești post-decembriste. În mod straniu, containerul abandonat în portul Constanța poate fi citit ca o metaforă a României de azi, în care minciuna și ticăloșia se plimbă frumos ambalate, în cutii etanșe. Neavând, firește, acces la documentele pe care s-au rezechit cu vioiciune atât serviciile secrete, cât și poliția, nu pot să fac decât presupuneri privind semnificațiile de profunzime ale întregii afaceri. Pentru că, evident, e vorba de o "afacere".

Precipitarea d-lui Roman de a nega orice implicare - chiar înainte să i-o fi reproșat cineva - nu e de natură să ne liniștească. E greu de probat că dl. Petre Roman e amestecat în afacerile verozase învățate în jurul companiei Megapower, dar e indubitabil că el și-a mai dovedit o dată cel puțin incompetența: oricum am întoarce lucrurile, ideea înființării unei companii românești în America e legată de numele său! De asemenea, pierderea celor douăsprezece milioane de dolari - previzibilă și pentru un copil: cum să-ți imaginezi că îi vei învinge pe americani la ei acasă, într-un domeniu industrial în care nivelul nostru de dezvoltare e zero, iar al lor cel mai avansat din lume?!

Bănuind că astfel de reproșuri nu vor întârzia să apară, dl. Roman s-a grăbit să dea vina pe urmașii săi prim-ministeriali, Stolojan și Văcăroiu, pretinzând că el nu mai avea nici o putere în a controla mersul lucrurilor. Eroare! După alungarea de către mineri, dl. Roman a rămas totuși un demnitar al statului român, o prezență mai mult decât vizibilă în Parlament! Dacă afacerea Megapower era atât de importantă pentru interesele țării (și era - drept dovadă suma investită și complicatul lanț de intervenții la bănci prin care s-a ajuns ca banii să fie trimiși în America), dl. Roman, ca inițiator al ei, nu avea dreptul moral s-o lase de izbeliște.

A atras vreodată, public, dl. Roman atenția asupra neregulilor funcționării companiei? A sesizat el vreun organ de control pentru a verifica felul în care s-a respectat planul de afaceri? A vorbit, măcar la telefon, cu cei pe care guvernul domniei-sale îi numise la conducerea întreprinderii menite să producă surse electronice de alimentare pentru echipamentele de telecomunicații, tehnica industrială și electronică industrială, dar care n-a produs decât o gaură de douăsprezece milioane de dolari în bugetul țării? Se pare că nu. Și dacă penal nu poate păți nimic, măcar incompetența și cinismul și le-a dovedit încă o dată. Profitorul de profesie care este Petre Roman, căzând, asemenea unui hopa-mitică al politiciii românești, mereu în picioare, indiferent dacă la putere se află prietenii sau dușmanii, ar trebui să explice, în fine, sursa miraculoasei sale arte a supraviețuirii.

Numai că, în România, incompetența și cinismul au devenit elemente obligatorii pentru a te cățăra pe scara socială. Interesele de grup, lăcomia și nerușinarea, disprețul valorilor reale s-au substituit oricărei alte forme de existență publică. Cu cât ești mai grobian și

mai agresiv, mai lacom și mai nesimțit, cu atât șansele de a fi recunoscut drept personalitate cresc. Politica susținerii reciproce, a complicităților mai mult sau mai puțin avuabile determină ca aceleași nume, în împrejurări diferite, să ocupe funcții importante, într-o perfectă echilibrată a ticăloșiei. Tehnica escamotării șmecheriilor face extrem de dificilă probarea vinovăției reale și adânci a acestor ciocoi de școală nouă. Numai prin accident - și e clar că toată povestea containerelor uitate în port e un accident; un accident provocat, poate, dar tot accident - ies, din când în când, la iveală microfragmente din isprăvile incredibile ale vedetelor politichiei românești.

Insistența cu care numele d-lui Victor Babiuc apare în împrejurări tulburi e de natură să ridice un semn de întrebare asupra activității sale de culise. Maestru al deghizării în aceeași măsură cu amicul său Petre Roman, dl. Babiuc a fost, iată, extrem de activ în punerea pe picioare a afacerii Megapower. Să nu ne lăsăm înșelați de masca moale afișată strategic de dl. Babiuc: figura de ursuleț bonom ascunde un temperament inflexibil, o duritate de-a dreptul contondentă, așa cum a dovedit-o și insistența cu totul deplasată în susținerea catastrofalei afaceri Bell-Helicopters. Frenezia pusă în risipirea prostescă a dolarilor ar fi motivată dacă măcar un cent ar fi intrat în țară prin eforturile sale. Dea Domnul să mă înșel, dar prea se adună din senin norii pe capul policalificatului ministru pedist!

Așa cum s-a întâmplat cu absolut toate afacerile dubioase de după 1990, și acest *container-story* se va stinge aproape de la sine. Când spun "aproape" mă gândesc la umarul pus, de fiecare dată, de împărțiala noastră justiție, dar și de serviciile secrete, implicate în absolut tot ce mișcă în țara asta, la celelalte instituții ale statului, începând și sfârșind cu președinția (doamna Zoe Petre deja s-a ilustrat în scandalul de care vorbim, printr-o perlă demnă de coroana Angliei: prim-consilieră prezidențială afirma, cu un cinism împrumutat din recuzita lui Petre Roman, că aparatul găsită în container "ar putea fi vândută la licitație", în caz că nu va fi conținând informații relevante pentru siguranța statului!). Într-o săptămână-două, afacerea "Containerul" va ieși din modă așa cum a ieșit și "Țigaretă II" și cum vor ieși, până la A Doua Venire, absolut toate învățelile dubioase în care sunt implicate persoane publice - indiferent de apartenența lor politică.

Recentul scandal demonstrează, încă o dată, solidaritatea într-o ticăloșie a întregii clase politice românești. Așa după cum Iliescu a ocrotit cu grijă părintească sinistra moștenire ceaușistă (de la serviciile secrete la armată și corifeii partidului comunist), Emil Constantinescu pare să nu cunoască grija mai mare decât protejarea potlogăriilor comise de regimul Iliescu. Nici una din marile afaceri semnalate, ani în șir, de presă nu și-a găsit rezolvarea. Mergem înainte, lopătând greșos prin vâscozitățile banditismelor desfășurate fără nici o fereală, printre rămășițele fetide a ceea ce trebuia să devină o societate a normalității (atât: măcar a normalității), dar care s-a transformat într-un planșeu de luptă sângeroasă între haite de hiene.

E evident pentru oricine că disoluția societății românești nu mai poate fi oprită. E prea târziu pentru a întoarce mortul de la groapă. S-a mers prea departe în distrugerea viabilității societății românești. Producând în serie conducători al căror unic scop e să nu lase, cât văd cu ochii, piatră pe piatră, însăși capacitatea de regenerare a acestei lumi a fost tragic extirpată. Singura consolă rămasă e să-i privim în ochi pe ciocli. Măcar atât, să-i privim și să-i obligăm să-și asume responsabilitatea morală pentru monstruoasa lor crimă.

POST-RESTANTde *Constanța Buzea*

AM PRIMIT și eu, în sfârșit, antologia cu pricina, pentru care mulțumesc. Îmi mențin afirmațiile publicate, care nu sunt altceva decât niște explicații utile nu numai pentru un singur om nedumerit, ci pentru mai

mulți care, în situații similare, suferă în absența vreunui răspuns. Nu țin să am eu ultimul cuvânt, dar poate că e bine de revăzut textul, pentru o mai bună înțelegere a lui. Antologia e de citit, o voi parcurge în timp, de plăcere, și fără obligații. Încă o dată mulțumiri. (*Ilie-Stefan Rădulescu, Călărași*) ● Există copii care te tutuiesc cu grație, dar și adolescenți inteligenți care renunță la a-i mai tutui pe străinii mai în vârstă. Chiar dacă acasă la ei, din obișnuință spun *tu, bunico* sau *tu, mamă*, la școală nu-și permit să riște un *tu, doamnă* sau *tu, profesore*. Avem deci de ales între familiaritatea deplasată a unui *tu* chilug și confortul expresiilor consacrate care ne înalță prin apelativul politeții. Acestea fiind zise, să vedem versurile. Ele nu depășesc, după umila mea părere, pragul banalităților și al unui gust fără șanse reale de a se rafina. Transcriu *Hedonism*: "Sângele-mi fumează existența/Și locul golului îmi cuprinde crăpărea/Unde-mi ești inger/Cu gânduri de paie/Unde mi-e corabia navigând/Spre privirile-ți languroase?/Damnată mi-e țigara să ardă în extaz". (*Minodora Manoliu, elevă, Bacău*) ● Pasteluri pure, tihnite, fiecare rând caligrafiat ca pe mătase. Citești și simți intrarea sufletului într-un teritoriu apărât: "rugăciunea se spune singură/iar eu trec prin locuri cu iarnă/unde îmbrățișarea vine de sus". (*Cristina Onofre, Pitești*) ● Poeții știu, sau ar trebui să știe ce e un Inger, un Arhanghel, ce e Harul și ce este Duhul, ce este Rugăciunea, și cum îi e îngăduit omului să intre în dialog cuviincios cu Divinitatea. Citesc dezolată poemele unui tânăr autor-elev care a debutat editorial anul trecut, și care mi-a trimis acum cartea sa. "Scris e:/În memoria embrionului fierbinte/Al viitorului nou-născut/S-a injectat mereu/Înainte de toate TĂCEREA!/- Bine, Doamne,/Dar spune-mi atunci/Cum se face/Că în memoria embrionului meu/Înainte de nașterea-mi largă/Primul și ultimul lucru injectat,/Și încă cu premeditare./A fost/O supradoză de arhanghel?!". La ce face trimitere autorul prin acel *scris e*, și ce a vrut să se înțeleagă prin nașterea-i largă, rămâne un mister. Ceva rău se mișcă în intonația ireverentioasă a acestui copil talentat, dar sterilizat parcă și confuz, victimă a unei energii lovacă ieșite din comun, cu un vocabular adesea imprecis. Curajul său de a răsturna lumea cu jezul în sus deprimă. În *Setea arhanghelului*, un Lucifer isteric, fără subtilitate, fără șiretenie, și fără subaltemi, negociază cu victima un preț derizoriu, iar victima sa își joacă propria trufie, lăsându-se greu: "Zilnic/Arhanghelul se plimbă/Înnebunit în jurul meu/Și-mi repeta./Îmi repetă la infinit:/- Mi-e sete, mi-e sete de tine!/Ah,/Lasă-mă să te beau./Abține-te de a fi solid/Și fii cu precădere fluid incandescent/ Străbătându-mi faringele secat!/Nu te împotrivi./Arterele, venele-mi sunt secate de tine./ Oasele-mi sunt secate de tine./Vin toate, se îmbulzesc/Se îngrămădesc rotindu-se./Circumscriindu-se lor inșele/Și-mi țipă în creier/Că vor să te facă/Segment al SACRULUI din ele./Segment al SACRULUI cu care-au fost împovărate./Ah,/Lasă-mă să te beau, îți zic./Nu te împotrivi./Mi-e sete./Teribilă sete de tine." Ca un Păcală în scutece, autorul are mari șanse să crească, devenind ținta unei cosmice autopăcăleli. Debutează cu placheta *Devenirea celui de-al șaselea simț*. Primul în sumar este un *Sonet erotic* care are 20 de versuri, nu 14, și este zidit în bloc compact, fără rime, fără strofe și terține. Și-atunci te întrebi de ce a mai ținut să-și așeze poemul sub semnul rigorii, când nu o practică, și de ce să înduri, pe lângă toate, cacofonia repetată și bazaconiile: "Ești mai sferică ca oricând/Ești mai tu și sunt mai eu ca nicicând/Întotdeauna când te trezești, miști treptii planetei". *Treptii*, adică treptele? Dar există în carte și câteva poeme de o candoare limpede, scrise probabil mai demult, în formă cantabilă, clădite cu un vădit respect pentru lucrul folositor, chiar dacă naiv. Între Coșbuc, Goga și micile rugăciuni șoptite în copilărie, aceste poeme sunt înecate de calamitățile unui haos în expansiune. Am în vedere *Ruga mamei*, *Elegia funinginei albe*, *Sunt și Destrămarea*, dar și altele, care însă amestecate printre cele agresive fac din volum o adunătură a tot ce a scris autorul până acum, o operă fără discernământ. Citesc și nu-mi vine să cred că autorul, cu aceeași mână dreaptă și cu același suflet candid a scris, sau transcris, acest cântec de leagăn demn de o antologie a inocenței, simplu, liniștitor, cu puteri magice și geamăn parcă în ființa sa cu clasicul *A venit un lup din crâng*. De unde deci, impulsurile anarhice de acum, când începutul a fost ca un murmur fără patimă și fără cusur? "Aseară, înainte de culcare,/Măicuța mi-a luat degetul mare/Și mi l-a dus la buzele-i fierbinți:/- Copilul meu, în viață să nu minți!/Cu-același gest mărturisindu-și dorul,/Mi-a sărutat apoi arătătorul/Și mi-a șoptit cu glasul-i înțelept:/- Copilul meu, în viață să fii drept!/La inelar, cu glasul tremurat..."; apoi la cel mijlociu, maica a mai adăugat un sfat, și încă unul, la fel de simplu, la degetul cel mic ajungând cu sărutările, apoi strângându-le laolaltă câte-și cinci, la fel... Dacă tânărul autor nu se va îneca de tot în multele-i greșeli, poate că va fi să învețe din ele. (*Ioan Adrian Popa, Alba-Iulia*)

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Correspondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Bișder (Köln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Firescu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administratia: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL:romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://WWW.ROMLIT.RO; BIC.ROMLIT.RO
 HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
 HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Eroismul intelectual

CE SE POATE spune astăzi, la centenarul nașterii sale, despre Fundoianu, despre doi poeți și doi gânditori reuniți într-un singur om excepțional? Poet, publicist, critic literar, filozof, viața lui a fost - cel puțin de la un moment dat încolo - spectaculoasă, tumultoasă, aventuroasă chiar: a plecat de la Iași la București și de la București la Paris, a traversat de două ori Atlanticul pînă la Buenos Aires și Montevideo, a luptat pe front împotriva naziștilor, a căzut prizonier, a evadat, a fost prins, apoi eliberat etc. Dar, așa cum notează Geneviève Tissier, devotata lui soție, "evenimentele importante din viața lui au fost mai cu seamă evenimente interioare". Dimensiunea intelectuală a aventurii sale nu mai are nevoie să fie subliniată: după ce a revoluționat sensibilitatea lirică românească. Fundoianu-Fondane a renovat substanțial exegeza critică a poeziei moderne și a devenit, în contextul francez și european, un gânditor existențialist de marcă. În cazul lui - exemplar și din acest punct de vedere - experiența operei nu poate fi desprinsă de aceea a vieții. El însuși a avut de timpuriu conștiința acestei unități esențiale: "Oamenii cred pînă astăzi că vorbele nasc goale și că ideile nasc goale. Și nu pricepe că viața scriitorului trebuie privită așa cum a fost realizată, de-a dreptul în marmura operei".

Născut la 14 noiembrie 1898, la Iași, Fundoianu provenea dintr-o veche familie askenază. Tatăl lui, Isaac Wechsler, era originar din Herța Dorohoiului. Mama sa, Adela (n. Schwarzfild), era sora lui Moses Schwarzfild, cel care a ridicat obiectii de autenticitate culegerii de folclor a lui Vasile Alecsandri, iscind în *Contemporanul* o polemică de răsunet. Bunicul său dinspre mamă, al cărui prenume l-a preluat, Benjamin Schwarzfild, a fost un erudit ebraist.

Fondul primar al formației lui B. Fundoianu e destul de greu de deslușit, elementele evreiești și românești combinându-se organic în inocența vârstei. Elev fiind, viitorul poet culege folclor și se familiarizează cu literatura și cultura română, îl descoperă la 14 ani pe Eminescu, păstrându-i în continuare o admirație constantă. Primele sale poezii sint pastişe după Alecsandri, Coșbuc, Goga și Bacovia. Marea revelație a tineretii lui literare a constituit-o însă, fără îndoială, Arghezi, pentru a cărui reabilitare morală și impunere artistică s-a bătut cu inteligență, cu pasiune și cu o energie publicistică extraordinară. Din păcate, așa cum se știe, reacția marelui nostru poet avea să fie cu totul alta decît recunoștința!

În momentul în care își pune problema identității, B. Fundoianu simte nevoia să se întoarcă la tradiția iudaismului, la Biblie în primul rînd, pe care o aprofundează ca sursă de inspirație intelectuală și artistică. Colaborează la o seamă de reviste evreiești cu articole și cu traduceri din poeți precum Iacob

Gropper, Bialik etc. Dar și altfel privind lucrurile, însăși tematica poeziei și calitatea lirismului său nu mărturisesc, oare, o anumită ascendență spirituală? În lirismul mesianic, în panteismul agresiv, provocator, al poemelor lui, în acțiunea de demitificare a naturii pe care o întreprind "priveliștile" sale putem desluși ecouri ale unei tradiții hasidice, deși autorul se considera, ca atîția alții, un liber cugetător. Elemente de cultură ebraică vor apărea și mai tîrziu în creația sa, în cartea despre Rimbaud, de pildă, unde se fac referiri precise la Cabală. Incontestabil este și un anume fond de anxietate care l-a făcut receptiv la expresionism și existențialism.

UN ROL decisiv pentru formația și, în orice caz, pentru opera sa poetică l-au avut vacanțele petrecute la Herța, care îi vor impregna memoria și sensibilitatea cu atmosfera specifică a Țigului moldav, avînd încă în acea epocă o populație evreiască numeroasă. Imaginea unui "schtät" generic va trece în poezia lui scrisă în limba română și chiar în volumele franțuzești, deși acolo dominantă va fi o altă reprezentare, cea a ghetoului. Deosebirea între "schtät" și ghetou este importantă: în timp ce Țigul este aproape de natură, pierdut în natură, bucurîndu-se de o libertate neîngrădită, ghetoul e rezultatul unei izolări forțate, al unei discriminări abuzive. Fără să urmărească în nici un fel obiective etnografice, prezentarea acestei lumi în poezia lui Fundoianu este una nediferențiată etnic sau rasial - o lume agrestă, ce-și așteaptă sfîrșitul în tihnă, parcă în ciuda exasperării poetului. "Priveliștile" evocă, așadar, în alt fel decît literatura sadoveniană sau bacoviană, aceleași "locuri unde nu se întimplă nimic" și unde șoseaua duce mereu, negreșit, "din Herța la Fundoaia". De altfel, cel mai caracteristic ciclu de *Priveliști* se intitulează *Herța*.

Astăzi ne dăm seama, probabil, mai bine ca ieri, de faptul că, prin însăși această prezență în poezia lui Fundoianu și, deci, în poezia românească, Herța continuă să facă parte din patrimoniul național. Și merită să medităm o clipă la situația oarecum paradoxală care-l face pe scriitorul evreu B. Fundoianu un martor al integrității noastre teritoriale. Iar fraza faimoasă a lui G. Călinescu din *Istoria* sa cu privire la "eternii păzitori ai solului veșnic" - frază care a făcut să curgă atîta cerneală naționalistă - se cuvine să fie citată acum spre a-l cuprinde și pe B. Fundoianu.

Al treilea element constitutiv al formației poetului nostru îl reprezintă, desigur, librăria franceză. Cultura franceză e asimilată de tînarul Fundoianu, în chipul cel mai natural, dar nu și ne-selectiv. Ceea ce impresionează la el este tocmai soliditatea lecturilor clasice și gustul sigur al autenticei noutăți. *Imagini și cărți din Franța*, apărută în

1922, stă mărturie, ca și numeroase articole rămase prin revistele epocii. Adaptarea ulterioară și afirmarea relativ rapidă în peisajul intelectual francez nu trebuie, așadar, să ne surprindă. Chiar și întîlnirea - care i-a schimbat, într-un fel, viața și, în orice caz, concepția despre viața - cu Sestov - a fost pregătită de la București, unde febrilul devorator de cărți citise deja *Revelațiile morții*.

În Franța, interesul autorului nostru se îndreaptă spre domenii noi și articulațiile operei sale se stabilesc pornind de la alte opțiuni. Tendința generală pare să fie aceea de părăsire a *esteticului* pentru *filosofic*. În orice caz, poezia nu-i mai îndreptățește speranțele, eternitatea cîștigată prin artă i se pare acum o mistificare. Tema recurentă de meditație este lupta cu evidențele, revolta împotriva logicii cotidiene.

Acordarea, în 1939, a cetățeniei franceze a venit, în primul rînd, ca o recunoaștere a meritelor sale intelectuale. Urmează înrolarea, scurta perioadă de prizonierat și apoi anii de ocupație petrecuți sub amenințarea unei arestări oricînd posibile. Amenințare pe care Fondane o presimțise în poezia lui cu mult înainte. *Ulysse* (1932) și *Titanic* (1937) închipuie amîndouă viața ca drum, ca desfășurare continuă și tragică a destinului nostru. Premoniții tulburătoare apar pe parcurs, peotul are viziunea morții sale și a dezastrelui universal. Îndemnul la veghe neabătută pare împrumutat din Pascal: "Nu pot să închid ochii/Trebuie să strig întruna pînă la sfîrșitul lumii/N-avem voie să dormim pînă la sfîrșitul lumii/- nu sint decît un martor".

"Se pare că există poeme - notează Fondane - care nu se desprind de poet, îl urmăresc, îl sfîrtecă, îl obligă fără încetare să le reconsidere și sfîrșesc prin a desemna un fel de destin". Tema călătoriei, a peregrinării continue se transformă într-una a căutării și a dămării, peste figura lui Ulysse se suprapune aceea a "jidovului rătăcitor": "Juif naturellement, tu étais juif, Ulysse..." Articole și poeme publicate de Fondane în revistele Rezistenței sint semnate cu pseudonimul paradigmatic Issac Lequedem.

Deși s-a integrat prea bine în Franța sau poate, mai exact, din momentul cînd integrarea a încetat să mai constituie pentru el o problemă, Fondane lasă impresia că își asumă tot mai deplin condiția de evreu. De fapt, această asumare nu are de-a face atît cu integrarea, cît cu teroarea care crește, cu cercul care se strînge în jurul iudeității. "Dacă Hitler ar ști că există, ar dispune să mă aresteze îndată", îi spunea el soției sale. Nu e la mijloc orgoliul, ci conștiința opoziției ireductibile și, mai ales, asumarea ei cu o radicalitate exponențială.

PÎNĂ la urmă, amenințarea s-a realizat în chipul cel mai direct și concret cu puțință:

Fondane e denunțat de un vecin - un turnător se găsește întotdeauna și pre-tutindeni - și arestat împreună cu sora sa Lina. E internat la Drancy în martie '44 și transportat mai tîrziu la Auschwitz, unde e gazat la începutul lui octombrie același an, îmbogățind, cum scrie memorabil Virgil Teodorescu într-un poem omagial, "cenușa cup-toarelor naziste cu un pumn de pulbere rătăcitoare".

Puțină lume știe că Fondane ar fi putut scăpa de la moarte fără alta concesie decît aceea de a fi mai puțin motivat și mai puțin generos. Jean Paulhan și alți prieteni ai săi (printre care Ștefan Lupașcu și Emil Cioran) au reușit să obțină eliberarea lui. Poetul însă n-a acceptat să-și părăsească sora mai mare, de care era foarte atașat și al cărei destin l-a împărtășit pînă la urmă. Ar fi putut să scape, de altfel, cu mult înainte, - prietena sa Victoria Ocampo asigurîndu-i plecarea în America de Sud - și însăși arestarea ar fi putut fi evitată cu oarecare prudență. Prietenii lui Fondane erau speriați și contrariați de dezinvoltura cu care acesta se plimba pe străzile Parisului de cite ori venea din zona liberă spre a-și împropăta rezerva de cărți. Nimeni nu l-a putut convinge să se ascundă, să se ferească măcar.

NE PUTEM, totuși, întreba dacă e vorba despre o simplă lipsă de prevedere în întoarcerile lui frecvente în Parisul ocupat sau, mai degrabă, despre aceeași atitudine provocatoare care i-a pecetluit opera și existența. Văd în comportamentul lui o provocare lucidă, nu a hazardului, ci a destinului, modul său omenesc de a sfida evidențele, de a opune Forței brutei normalitatea muncii intelectuale. Fondane a vrut să trăiască liber, așa cum a gîndit; din această cauză nu a ieșit, ci s-a păstrat mereu în cîmpul tragic. Provocarea destinului nu înseamnă altceva pentru el decît asumarea lui pînă la capat. În ultima lui scrisoare, Fondane îi reamintea soției sale ceea ce îi spusese mai demult și anume că "există în figura destinului nostru lucruri ce nu pot fi schimbate".

Deși scrisă în pragul despartirii definitive, această scrisoare, ca și întreaga operă a lui Fondane, refuză tonul patetic. Am convingerea că nu vom cădea în el dacă vom recunoaște că omul acesta a fost un *erou*.

Cărți primite la redacție

◆ Constantin Noica, *Devenirea întru ființă* (I. Încercare asupra filozofiei tradiționale; II. Tratat de ontologie) și *Scrisori despre logica lui Hermes*, studiu introductiv de Sorin Lavric, București, Ed. Humanitas, col. "Cărți fundamentale ale culturii române", 1998, 580 pag. format 16/23 cm. Ediție realizată cu maximă seriozitate și eleganță, în stilul deja consacrat al Editurii Humanitas (cineva ar trebui să-l convingă pe Gabriel Liiceanu să inițieze și realizarea unor ediții critice). Pentru un iubitor de literatură, textele filosofice ale lui Constantin Noica interesează mai ales prin *atingerile cu poezia*: "«În cercul vostru strămt», cum spune Lucae-fărul, ar voi să intre și el; iar dacă ar putea-o face, atunci «noro-cul vă petrece» ar cădea, înlocuit fiind cu o formă de necesitate ce ar lărgi cercul. Prin coborârea generalului într-un individual potrivit, *ființa s-ar implini*. Dar legenda era a neimplinirii, și poetul a redat-o ca atare."

◆ Mircea Handoca, *Convorbiri cu și despre Mircea Eliade*, București, Ed. Humanitas, col. "memorii/jurnale/convorbiri", 1998, 368 pag. Convorbirile despre Mircea Eliade au fost realizate de autor cu Arșavir Aterian, Corina Alexandrescu, Sergiu Al-George, Cezar Baltag, Ion Biberi, Șerban Cioculescu, Ioan Coman, Ioan P. Culianu, Vintilă Horia, Ionel Jianu, Ernst Jünger, Constantin Noica, Octav Onicescu, Edgar Ppapu, Dan Petrașincu, Horia Roman, N. Steinhart.

◆ Ștefan Baciu, *Radio-grafia cuvântului "dor"*, antologie poetică, ediție îngrijită și selecție de Ioana Baciu Mărgineanu, Brașov, Ed. albus, 1998, 308 pag. Versuri scrise pe parcursul a 60 de ani (1933-1992). Li se adaugă desene, frontispiciile unor reviste înființate de autor, fotografii de epocă, facsimile. Ștefan Baciu (29 octombrie 1918 Brașov - 6 ianuarie 1993 Honolulu) a rămas

toată viața un interbelic surzător, un Ion Minulescu care nu s-a mulțumit cu o retorică a spațiilor exotice, ci s-a și dus să locuiască în acele spații.

◆ Pavel Șușară, *Veto*, microparabole și macroinsomnii, cu douăsprezece gravuri de

Andrei Mănescu, București, Ed. Crater, 1998, 80 pag., 20 000 lei. Un autor prin excelență neconvențional renunță și la cea mai vagă urmă de convenționalism din poezia sa și plonjează într-un suprarealism eroi-comic, de o șocantă noutate estetică. Cartea este, printre altele, și o cronică fantasmagorică a tragediei românești: "Vai, vai, capra vecinului mi-a păscut gardul de sârmă ghimpată, vai, domnule președinte, doctorul mi-a scos ochii în locul apendicelui vermicular și trec ape de clor și trec ape de sulf și trec apele paștelui mă-sii peste aripile ingerilor inecați."

◆ Daniel Bănuțescu, *Cei șapte regi ai orașului București*, cu o postfață de Dan-Silviu Boerescu, București, Ed. Nemira, col. "Purgatoriu", 1998, 416 pag. Romanul (să-i zicem roman) începe promițător: "Într-una din fioreasele, dar și tandrele zile ale lunii aprilie 1988, asupra unui București cuprins între dulcile spasme ale siestei de după-amiază, se aruncă Diavolul." Ceea ce urmează este inițial o combinație de Mateiu I. Caragiale și Mihail Bulgakov, pentru ca ulterior să se transforme într-o demonstrație de teribilism (ieftin) à la Daniel Bănuțescu.

◆ Radu Cange, *Răsete în Infern*, București, Ed. Eminescu, col. "Amphion", 1998, 118 pag. Versuri palide, care se evaporă din conștiința cititorului imediat după încheierea lecturii: "Voi, oamenii cinici,/ aflați despre mine/ că mai sunt în stare/ să plâng pentru dragoste./ Că mai pot să gust un vers,/ fie el și sentimental." etc.

◆ Sergiu Pavel Dan, *Fiul craiului și spânul*, eseuri, Cluj, Ed. Dacia, col. "Discobolul", 1998, 188 pag., 20 400 lei. Cu-

legere eterogenă de eseuri, studii și recenzii. Autorul are idei (el face, de exemplu, o neașteptată și revelatoare raportare a istoriei noastre contemporane la *Povestea lui Harap Alb*). Din punct de vedere stilistic oscilează între solemnitatea stângace și dezinvoltura căutată.

◆ Dinu Flămând, *Viața de probă*, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1998. Coperta (originală și de bun-gust) de Floarea Țuțianu. 136 pag., coperte cu manșetă. Volumul conține și o fișă bio-bibliografică a autorului. Două categorii de poeme: unele, inedite, grupate sub titlul *Viața de probă*, și altele, preluate din volumul *Stare de asediu* din 1983 și

aduse la forma lor originară, aceea dinaintea intervenției cenzurii. Toate impresionează prin dramatism, printr-o metafizică a condiției umane la sfârșitul secolului douăzeci, prin greutatea de fier forjat a frazelor.

◆ Sorin Dumitrescu, *Rock & popi*, carte de veghe creștină, București, Ed. Anastasia, 1998, 292 pag. Toate textele lui Sorin Dumitrescu, indiferent de împrejurarea în care și pentru care

au fost scrise se însumează și formează un singur discurs, patetic, răscolitor, rostit când de un preot iluminat, când de un moralist sarcastic: "Ce-ați zice dacă v-aș spune că României cel mai mult i-ar prii un sfat al tinerilor?"; "limbut, arogant și frivol, politicianismul «tranziției» este până în ziua de astăzi incapabil să convertească politic miracolul care a fulgerat de la un capăt la altul fibra neamului românesc [în decembrie 1989 n.n.]."

◆ Anca Delia Comăneanu, *Miercuri, joi pe Strada Circulară*, prefață de Hanibal Stănculescu, București, Ed. Alfa, 1998, 232 pag. Romanul unei ratări. Protagonistul, pictorul Mihail Rosu, considerat la nouăsprezece ani o mare speranță, suferă cumplit constatănd, după trei decenii, că n-a reușit să se realizeze. Spectacolul suferinței lui, descris cu forță expresivă de Anca Delia Comăneanu, este impresionant, seamănă cu zbaterea unei găini cu capul tăiat.

◆ Romulus Bucur, *Cântecel (e)*, fast-food poems, Pitești, Ed. Paralela 45, seria "Poezie", 1998, 59 pag., 7900 lei. La cincisprezece ani de la debut, Ro-

mulus Bucur continuă să scrie ca un student care vrea să-i epateze pe burghezi, deși nici el nu mai este student, și nici burghezi n-au apărut încă în România. Printre modele se numără și acel rege-al poeziei, veșnic tânăr și ferice, de la începutul secolului nostru, Apollinaire, cu faimoasele lui "caligrame".

◆ Vasile Dospinescu, *Semiotică și discurs didactic*, cu un cuvânt înainte de Joseph Courtés și o prefață de Maria Carpov, București, Ed. Didactică și Pedagogică, col. "Filo-

sofie și educație", 1998, 412 pag., 27 000 lei. Studiu laborios, bazat pe o vastă documentație, dar redactat, din nefericire, în limba de lemn a disciplinelor umaniste cu veleități științifice: "Sursa a semiozei didactice, organizator și coordonator al acesteia, profesorul participă la co-construirea modelelor de reprezentare și la elaborarea și învățarea modelelor de formulare de către elev, în scopul reducerii distanței, a distorsiunilor dintre reprezentare și formulare, în ceea ce îl privește pe elev, pe de o parte, și al atenuării discrepanțelor între modelele de reprezentare/formulare ale profesorului și cele ale elevului, discrepanțe care mențin «interincomprehenșiunea» (P. Charaudeau), pe de altă parte."

Portret de Marcel Iancu

Au mai apărut

◆ George Munteanu, *Eminescu și antinomiile posterității*, studii, articole, convorbiri, București, Ed. Albatros, 1998, 384 pag.

◆ Alexandru George, *Seara târziu*, roman, ediție completă, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1998, 468 pag.

◆ Domnița Ștefănescu, *Doi ani din istoria României*, o cronologie a evenimentelor, ianuarie 1995-ianuarie 1997, București, Ed. Mașina de scris, 1998, 344 pag., 28.000 lei.

◆ Nicolae Dabija, *Fotografatul de fulgere*, poezii, prefață de Eugen Simion, tabel cronologic de Ion Ciocanu, București, Ed. Minerva, col. "Biblioteca pentru toți", 1998, 286 pag., 12 000 lei

◆ Ileana Ene, *Farmecul discret al manuscriselor*, scriitori români în Arhiva Muzeului Literaturii Române, vol. I, București, Editura Muzeului Literaturii Române, 1998, 284 pag.

◆ C.Th. Ciobanu, *Înge. în gerunziu*, jurnal

itinerant (19 mai-19 noiembrie 1997), București, Ed. Cartea Românească, 1998 (versuri), 200 pag.

◆ Dumitru Mureșan, *Lira meditativă*, Târgu-Mureș, Ed. Arhipelag, col. "Poetica", 1998, 120 pag.

◆ Maria-Ana Tupan, *Scriitori români în paradigme universale*, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1998, 228 pag.

◆ Ilie Rad, *Peregrin prin Europa*, file de jurnal: Viena, Praga, Varșovia, Budapesta, cu un cuvânt înainte de Constantin Ciopraga, București, Ed. Didactică și Pedagogică, col. "Akademos", 1998, 368 pag.

◆ Iustin Panța, *Banchetul*; echilibrul stabil, un dialog, București, Ed. Albatros, 1998, 214 pag.

◆ Mircea Platon, *Teologie și haiduci*, Timișoara, Ed. Marineasa, 1998 (publicistică literară), 124 pag.

◆ Mircea Ghițulescu, *Wiener Walzer*, roman, București, Ed. Albatros, 1998, 258 pag.

Un jurnal al scindării

CRONICA
LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

JURNALUL INFIDEL al lui Bujor Nedelcovici se axează pe o problemă filosofică, transpusă în viață și ilustrată, firește, cu momente autobiografice. Drept punct de pornire, romanțierul însemnează o distincție între gândirea ontologică occidentală, stăpinită de "contradicție", plecând de la filosofia greacă, trecând prin Spinoza (*Omnis determinatio negatio est*) și până la filosofia germană (negația negației hegeliană), pe de o parte, și gândirea orientală, pe de alta, care ne arată că putem trăi în afara conflictelor generatoare de suferință și deznădejde, în concordanță cu cosmosul, în armonie cu noi înșine. Astfel ne-am putea apropia de budista "lumină inteligibilă, care intuiește cunoașterea supraratională". Autorul aspiră spre coincidența contrariilor, spre acea *coincidentia oppositorum* sau *conjunctio oppositorum*, sintagmă, în treacăt fie spus, suficient de răspândită spre a fi nevoie, cum crede d-sa, ca Mircea Eliade să o fi pus între ghilimele, amintindu-și că ea a fost introdusă de Nicolaus Cusanus. Dar ființa sa de occidentală face ca această miraculoasă sinteză să rămână doar o nostalgie. Ființa sa e scindată, sortită unei confruntări cu sine, unei lupte intestinale care-i definește conștiința tipologică și-i pecetluiește scrisul personalizat. Se manifestă în felul acesta o caracteristică structură de artist, refuzând "armonia" în măsură în care o caută și căutând-o în măsura în care o refuză, într-un cerc vicios al contrariilor moralmente abhorate. Autorul *Jurnalului infidel* fuge de lume și, concomitent, o dorește, ambele ipostaze fiind forme ale împlinirii eului său: "Să te refuzi lumii înseamnă să te faci să suferi teribil, spune Malraux, citat de d-sa, spre a-ți dovedi țări. În toate acestea este un imens orgoliu primitiv, dar căruia viața și nu suferința au sfârșit prin a-i da formă". Forma acestui "orgoliu" nu poate oare aproxima un destin? Bujor Nedelcovici se arată irezistibil atras de inamabil, de sensul absurdului, de abstracțiune și transcendență, de nesecata aliată: "Azi, cînd împlinesc 55 de ani, singur dar nu însingurat, care ar fi răspunsul la întrebarea: «Tu ce rol vrei să-ți asumi, Bujor Nedelcovici?»". Rolul unui scriitor liber, mereu în rezistență, opoziție și revoltă, respingînd orice supunere și funcție politică, în goană după ceva «nenumit» ce îmi scapă printre degete, *un manque* care nu poate fi înlocuit decât prin nevoia de *redemption et délivrance*. Cel care vrea să afle cîte ceva «din ce este aici» - *sensul non-sensului* - dar în special «ce este dincolo», obsedat nu de moarte, ci de ideea morții, *chroniquer de ce vide qui doit être rempli* cu un roman în care să port concomitent diferite măști: a autorului, a naratorului și ale personajelor...". Nu tocmai "armonia" se realizează astfel, ci un destin tensionat, agitat, materie primă a creației, care, în plină superbă, vrea, ea, să determine viața: "Cartile mele mi-au provocat destinul, ele mi-au anticipat viitorul, cu ajutorul lor «mi-am construit viața»".

Întreg conținutul jurnalului în discuție e reductibil la continua oscilație între contrarii, la patetismul antitezelor. Chiar tendința conștientizării, a formulării lor teoretice alcătuiește o dovadă a unei situații agonale. Scriitorul luptă cu spontaneitatea vocației sale literare, ce ar trebui să producă doar imagini, precum și cu viața sa însăși, din care stoarce concepte, idei generale, scheme: "Morala de principiu: Binele și Răul. Morala de simpatie: Bunătatea și Răutatea. Goethe: Mefistofel: «Sînt o parte din acea putere care vrea totdeauna raul și

face totdeauna binele». Cine dorește să facă binele cu forța, reușește să aducă doar răul. Bunătatea fără ideologie, fără discurs, fără justificări, fără să aștepti rezultatul. Răutatea ca mijloc ce scuză orice scop; tortura ce continuă și după ce victima a mărțurisit; intriga și denigrarea pentru a elimina un adversar potențial. Contradicția dintre principiile nobile și comportamentele josnice. Pe viitor... cînd o să rostesc cuvîntul Bine, să nu uit Bunătatea". Impulsul său gnoseologic tinde a evada din perimetrul specific al creației, spre a se rosti nud, profetic, calcinînd expresia: "De unde provine Răul? *Unde malum?* Se ascunde în *polis*, în *praxis*, în *cogito* sau în *ego*? Ori Răul se află «de la început»? Pentru a facilita înțelegerea «Răului moral», a «Păcatului» și pentru a afla de ce omul îl face să sufere pe semenul său prin răutate și violență (de ce își ucide fratele), este necesar să facem apel la gândirea mitică și biblică". Scriitura corespunzătoare unor atari preocupări e una anticatolică, funcțională: "M-a interesat mai puțin maniera de a scrie și mai mult gândirea neaservită stilului cu tot dinadinsul. Aveam ceva de comunicat! Urgent și imediat! Un strigăt care nu încerca să fie neapărat frumos! Pentru a rămîne în esențial este necesar să-ți depășești suferințele, umilințele, infirmitățile, secretele, complexele și să te împaci cu copilăria și adolescența. Stilul se naște din «gîndul rostit după ce strigătul a încetat». Tăcerea după durere! Inexprimabilul, inefabilul...". Evident, interesul prozatorului se îndreaptă către aplicațiile principiilor, către panoul moral și epic către care acestea întesc. Bujor Nedelcovici calcă pe ascuțiturile contrariilor precum un fahir pe cuie sau pe jărătic. Interogațiile d-sale sînt dureros moralizatoare: "În *Înblinzitorul de lupi* aș fi putut să pun un moto din *Evangelia lui Matei*: «Iată, cum vă trimit ca niște oi în mijlocul lupilor. Să fiți, deci, prudenți ca șerpii și puri ca porumbeii...». Oare prudența - contrară reflexului moral, a strigătului mut al sacrificiului - nu devine neori vinovată și face imposibilă revolta și chiar puritatea? Prudența șerpuitoare nu se transformă în obediență și complicitate cu... «lupii»? Poate de aceea am pus titlul volumului de nuvele: *Oratoriu pentru imprudență*". Obsesiva relație parte-întreg ajunge la halucinație, "marea halucinație" fiind recunoscută ca atare, posedînd valențe plastice în care se topește epura etică: "*Integru-întreg*. Poți să fii *întreg* dar să nu fii *întregu*. Nu poți să fii *întregu* dacă nu ești *întreg*. *Întreg la minte... întreg la trup*. Încerc să-mi imaginez o stradă aglomerată pe care circulă «oameni care nu sînt întregi»: un cap fără trup, o mină ce se balansează singură, un corp ce înaintează grăbit fără cap... Din loc în loc zăresc și un om *întreg la trup* care poate este și *întregu*. O excepție acoperită de cei *neîntregi*, parcă desenați în *Capriciile* lui Goya". Între prietenie și solitudine se cascadează conflictual, ca o demonie ucigătoare de "taină", însă totodată ca o condiție sacrificială a singurătății: "«Caută prietenia (însoțirea) celor ce sînt de o taină cu tine» - Isaac Sirul. *Taina* nu este ascundere, ci deslușire, izvor de sens, iluminare. Ce se întîmplă cînd privești în jurul tău și nu mai găsești prietenii, prietenia și însoțirea nimănui? Tocmai pentru că taina a fost înlocuită cu discordia și inverșunarea? Să fie oare acesta semnul unei desăvîrșite singurătăți?". La fel de mari sînt tentațiile celor două extreme. Pe urmele lui Mircea Eliade (*Cosmologie și alchimie babiloniană*), autorul se arată neliniștit de bulversarea produsă de apariția creștinismului, care ar fi alterat "destinul individual, și astrologic" al omului, pentru a impune libertatea, dăruindu-i individului solitar "un sistem colectiv, adamic și nu magic sau cosmic": "Mă întreb cît am pierdut și cît am obținut pe plan ontologic,

antropologic și fenomenologic prin apariția monoteismului. Oricum schimbarea produsă a fost o adevărată fractură în desfășurarea civilizațiilor care au urmat". Dar în alte locuri - și acestea sînt dominante - demonia singurătății apare înfrîntă de năzuința comunicării, de visul multiplului prin revelația divină, fără a dispărea cu totul reziduul ambiguității: "După o lungă perioadă am înțeles că Dumnezeu vrea ceva de la mine. Dar eu, nu aflasem încă «semnul Lui»? Înainte de a împlini 33 de ani mi-am dat un termen «pentru a-i afla voința». Dacă n-aș fi reușit... intenționez să mă sinucid. Am început să scriu. Era o formă indirectă de a sta de vorbă cu El, adică cu Mine... Întotdeauna cînd mă întîlneam cu El nu mai eram singur". Cunoașterea e și ea duală, un instinct "în care se află nespulul, ipoteticul, problematicul, tăcerea, aleatoriul, hazardul", dar și un efort volițional pentru a se obține o "iluminare tainică și mistică". Ne amintim de atitudinile de același gen ale lui Balzac, cultivator, pe urmele lui Swedenborg și Saint-Martin, al unei mistici a voinței, al unui absolut care ar putea fi cucerit la modul napoleonian... Cît de balzaciană e, în acest sens, de pildă această însemnare: "...destinul a început să creadă în tine. O frază din *Somnul vameșului* găsită întîmplător prin hîrțile mele. Cuvinte profetice care au început nu numai să se adeverească, dar și să se înfăptuiască".

EXILUL face parte din scenariul dualității ontologice occidentale. E nu doar o experiență de viață, ci și o inițiere, *une rite de passage*, în cursul căruia încercarea de-a unifica cele două părți ale vieții intersectate dobîndește o alură simbolică. Astfel concretul existențial se înobilează: "Cînd șopirla este prinsă de coadă, o abandonează prin a-și salva corpul. Exilul își lasă o parte din trup și suflet - «pescuitorilor de oameni» - și fuge pentru a se salva. Exilul este efortul sisific în care exilatul se străduiește să redobîndească o parte din trupul și sufletul pierdute pentru totdeauna". Exilului i se închină o incantație, poate prea congestionată, făcînd uz de formule "primite de-a gata", dar care trădează, prin precipitarea lor, o emoție blocată expresiv, poate chiar din pricina intensității sale: "El trebuie să devină un pelerinaj spiritual, un voiaj mental și imaginar, o transmutare, o transhumanță, o *transfigurare inițiativă* (întoarcere la început, *ab initio*), un arhetip (o grație ascunsă în originar), *une connaissance de soi et une co-naissance*, un perpetuu nomadism (interior și exterior), un catharsis (purificare) cosmic, sacral... o permanență mintuire-penitență și căutare spre o țintă ce rămîne mereu o taină" etc. Semnificativă e dedublarea mereu manifestată în sfera analitică a diasporei. Urmărind himera "depășirii" antinomiilor ori măcar a eterogeniilor, dizarmonice, Bujor Nedelcovici le înregistrează conștiincios: "Concluzia: numai cînd ai scos la suprafață și au devenit lucide reziduurile subconștientului individual și colectiv - amintiri, dorinți nerealizate, complexe, refuzări, timidități, tăceri, temeri, suferințe, umilințe - numai atunci «condiția de exilat» este depășită, iar conștientul și subconștientul sînt înglobate în unitatea armonioasă, echilibrată și senină a personalității". Chiar dacă n-ar fi cunoscut exilul pe traiectul biografiei sale, am putea spune că romanțierul s-ar fi cuvenit să-l inventeze, spre a-și completa o biografie imaginară, în virtutea structurii sale interioare, a impulsului de eliberare a acesteia într-o ficțiune ce pare realitate sau într-o realitate ce se ficționalizează. Căci nu are oare iz de ficțiune pentru scriitorul român, abia scăpat din captivitatea unei existențe cenușii, anoste, supravegheate, puțină de-a nota cu nonșalanță "azi ni-am

întîlnit cu Vladimir Nabokov"? Sau de-a istorisi acest contact ce frizează neverosimilul: "Telefon de la Marlene Dietrich care locuiește în imobil. Voce gravă, lunguroasă, cuvintele rostite rar".

LA FEL contradictoriu ni se înfațesează în optica lui Bujor Nedelcovici și specificul etnic românesc. Cu ochii ațintiți pe orizontul ideal, desemnat de *coincidentia oppositorum* (Nicolaus Cusanus) sau *complexio oppositorum* (Jacob Böhme), autorul *Jurnalului infidel* indică dubletele antitetice ale spiritului nostru național, desigur cu pana înmuiață în ironia de rigoare: "*A fi român înseamnă*: - A trăi permanent într-o tensiune creatoare, într-o coincidență contrarie și uneori paradoxală. Sensul nonsensului! (...) - să-ți dorești pacea oferită de căminul primordial și în același timp să-ți asumi răspunderea și riscul de a trăi deasupra condițiilor istorice și geografice. A trăi în granițele spirituale și în ființă. - Să te simți mai fericit în nefericirea soartei pe care o ai, decît să iei hotărîri ferme pentru a-ți forța destinul să-și dezvăluie semnele și tainele... - Să te privești în oglindă și în loc să-ți vezi imaginea reală să proiectezi una de vis, iar discrepanța dintre iluzie și realitate să-ți producă o bucurie amară. - Să fii iubitor de libertate și să te adaptezi tiranilor. - Să știi că există o nedreptate genetică și în același timp să-l asculți cu îngăduință blindă pe prostul fudul și cu sabia în mină. - Să știi că totul este pierdut, dar să eviți cea ultimă picătură care să reverse paharul plin care să te oblige la revoltă. - Să te trezești dimineața pregătit de răzmeriță, s-o amîni pînă la prînz pentru a le vorbi prietenilor și să adormi liniștit pe inserat". Românul, în opinia lui Bujor Nedelcovici, nu crede în Bine sau Rău, fiind ispitit a vedea doar "binele meu" sau "răul meu". Incapabil a anula contrariile, n-ar putea depăși o viziune unilaterală, individuală, egoistă. Cu toate acestea, o contopire mai subtilă a elementelor opuse se produce asigurînd poporului continuitatea, supraviețuirea. "Multitudinea inconciliabilă" se omogenizează în bună măsură, prin chiar faptul brut, pozitiv în sine, al existenței proiectate în durată istorică. Avînd capacitatea de-a integra Răul în natura umană, românii fac față vicisitudinilor ce se abat asupra lor, cu relativ succes: "Poate din acest punct de vedere sîntem mai orientali decît credem. Pentru occidentali problema civică și morală se situează pe primul loc. Pentru orientali, binele și răul sînt conținute în esența umană, cu deosebiri de grad ale unuia și aceluiași lucru". Ceea ce, în perspectiva năzuinței de suprimare a contrariilor, cultivată de romancier, sună ca un compliment!

În concluzie: Bujor Nedelcovici e un tip de factură occidentală ce aspiră la visul metafizic al Orientului, la "sensul lui Unu", suprem pacificator, la "unitatea interioară, adică (la) manifestarea divinității încarnate în om". Să amintim că, în conformitate cu mistică sufistă, exilul în Occident, regiune a apei stagnante, a mlaștinii, a materiei nediferențiate (superioritatea lui *yin*), reprezintă o întoarcere inițiativă la *materia prima* a alchimistilor, condiție a purificării de dinaintea reîntegrării în sursa cunoașterii. Exilul scriitorului e, așadar, fertil, precum un eveniment nu doar exterior, ci și lăuntric, precum o verigă esențială a destinului, a cărui voce dorește a o asculta și transcrie. Bujor Nedelcovici pare a răspunde unui deziderat formulat de Mircea Eliade, cel al unei împliniri, într-un viitor mai mult sau mai puțin îndepărtat, a valorilor Occidentului reflexiv și noros cu valorile Orientului contemplativ și dumnezeiește senin.

Bujor Nedelcovici, *Jurnal infidel*, Ed. Eminescu, 1998, 226 pag., preț nementionat

Actualitatea culturală

Bucuresti-Iasi

Colocviu Fundoianu-Fondane

Rod al colaborării între Fundația Culturală Română și Centrul Cultural Francez din Iași (director: Benoit Vitse), în zilele de 10-11 noiembrie (la București) și 12-14 noiembrie (la Iași) s-au desfășurat lucrările colocviului Fundoianu-Fondane, organizat cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la nașterea marelui poet și eseist. La deschiderea oficială a Colocviului au luat cuvîntul: acad. Nicolae Cajal, președintele Federației Comunităților Evreiești din România, senatorul Laurențiu Ulici, președintele Uniunii Scriitorilor și profesorul Mircea Martin, coordonatorul programului bucureștean. În continuare participanții au ascultat conferința profesorului William Kluback de la City University of New York. De-a lungul celor trei sesiuni ce au urmat - dintre care una a avut loc în Sala de

Consiliu a Facultății de Litere din București, iar celelalte la sediul Fundației Culturale Române - au ținut comunicări Eric Friedman, reputat cercetător al teatrului fondanian, Michel Carassou, editorul care l-a relansat pe Fondane în circuitul valorilor culturii franceze, Magda Cănechi, Roxana Sorescu, Andrei Oișteanu, Țicu Goldstein și Geo Șerban.

O bună parte dintre vorbitorii de la București s-au deplasat apoi la Iași, alăturându-se iubitorilor lui Fundoianu de acolo: prof. Constantin Ciopraga, Dan Mănuca, Remus Zăstroiu, precum și invitațiilor speciali de la Paris (Basarab Nicolescu) și Sibiu (E. van Itterbeck). Atît la București, cît și la Iași, actori ai companiei de teatru condusă de Eve Griliquez (Franța) au recitat din versurile lui Benjamin Fondane. (M.S.)

Premii la Turnu-Severin

În cadrul Tîrgului de toamnă al cărții de la Turnu-Severin, un Juriu format din: Ana Andreescu, director în Ministerul Culturii (președinte) și scriitorii Nelu Oancea, Romulus Cojocaru, Valeriu Armeanu, Jean Băileșteanu, a acordat următoarele premii:

Premiile speciale ale Fundației *Lucafeărul*:

- Monica Spiridon - *Interpretări fără frontiere*, critică, Editura Echinox; Mihai Antonescu - *Viitorul în genunchi*, proză, Editura Odeon.

Premiile acordate de Ministerul Culturii:

- Premiul Opera Omnia: Romul Munteanu;

Premiul special pentru carte de poezie: Viorel Mirea - *Ceașoricul Domnului*, Editura Prier; - Premiul special pentru contribuții la istoria culturii românești: Ileana Roman, *I.G. Bibescu sau viața ca operă*, Editura Prier; - Premiul special pentru lucrarea de sinteză *Enciclopedia doctrinelor mistice*, 2 volume (Editura Amarcord, Timișoara); *Marele Premiu al Salonului* acordat de Biblioteca județeană I.G. Bibescu lui Marius Tupan pentru trilogia *Coroana Izabelei*.

Lansare

Vineri 13 noiembrie, la Ministerul Agriculturii, în prezența unei numeroase asistente a avut loc lansarea volumului *Un martor al istoriei - Emil Ghilezan de vorbă cu Adrian Niculescu* apărut la Editura All în colecția "Memorii, arhive, mărturii". Au vorbit cu acest prilej Constantin Vlad, redactorul cărții, acad. Gaboriel Tepelea, d-na Rodica Ghilezan, văduva lui Emil Ghilezan, venită special pentru lansare de la Roma și Adrian Niculescu, realizatorul dialogului.

Trată

În nota *Colocviile G. Cosuc la Bistrița* din nr. 45 p. 10, au strecurat unele greșeli, nu din vina corecturii. Facem venita rectificare: în loc de Teodor Rotaru se va citi Teodor Floraru; în loc de Olimpiu Musfelean se va citi Nușfelean.

Lucian Raicu premiat la Ierusalim

Cercul Cultural din Ierusalim, care reunește periodic pe intelectuali de origine română din capitala Israelului, a inițiat, începînd cu acest an, un premiu în valoare de 1500 \$ în memoria poetului și ziaristului Sebastian Costin (1939-1997), personalitate marcantă a culturii de limbă română din Israel.

La 19 octombrie 1998 s-a desfășurat în localul Cinematecii din Ierusalim festivitatea de decernare a Premiului "Sebastian Costin" pe anul 1998 criticului literar Lucian Raicu, care trăiește de mai bine de un deceniu la Paris. Juriul a fost format anul acesta din criticul Matei Călinescu, profesor de literatură universală la Indiana University - Bloomington, scriitorul Norman Manea, care trăiește la New York, politologul Michael Shafir, cercetător la Radio Europa Liberă din Praga, precum și cei doi animatori ai Cercului Cultural din Ierusalim, istoricul Leon Volovici și criticul de film Costel Safirman. Festivitatea - desfășurată în prezența ambasadorului României în Israel dr. Gh. Popescu, a conducerii Asociației Scriitorilor de limbă română din Israel și a unui numeros public - a fost urmată de o seară literară la care au participat scriitorii Virgil Duda și Eran Sela, publicistul Jean Steiger, redactor șef al ziarului "Ultima Oră", precum și actorii Tricy Abramovici și Bebe Bercovici. Aflat în imposibilitate de a se deplasa la Ierusalim, Lucian Raicu a transmis de la Paris, prin intermediul postului de radio Kol Israel (emisiunea în limba română), un emoționant mesaj de mulțumire adresat participanților la festivitate.

ANUNȚ

Asociația Scriitorilor din București organizează un concurs pentru cea mai bună lucrare de proză inedită (roman, nuvelă, culegere de scurte povestiri) cu tema: "Ani de tranziție. Realități și imposturi".

Lucrările bătute la mașină

vor fi trimise pe adresa Asociației, str. Nicolae Golescu 15 pînă la data de 30 aprilie 1999.

Rezultatul concursului dotat cu un premiu de 1500 de dolari va fi decis de un juriu alcătuit din importante personalități literare.

Concursul este deschis numai membrilor ASB.

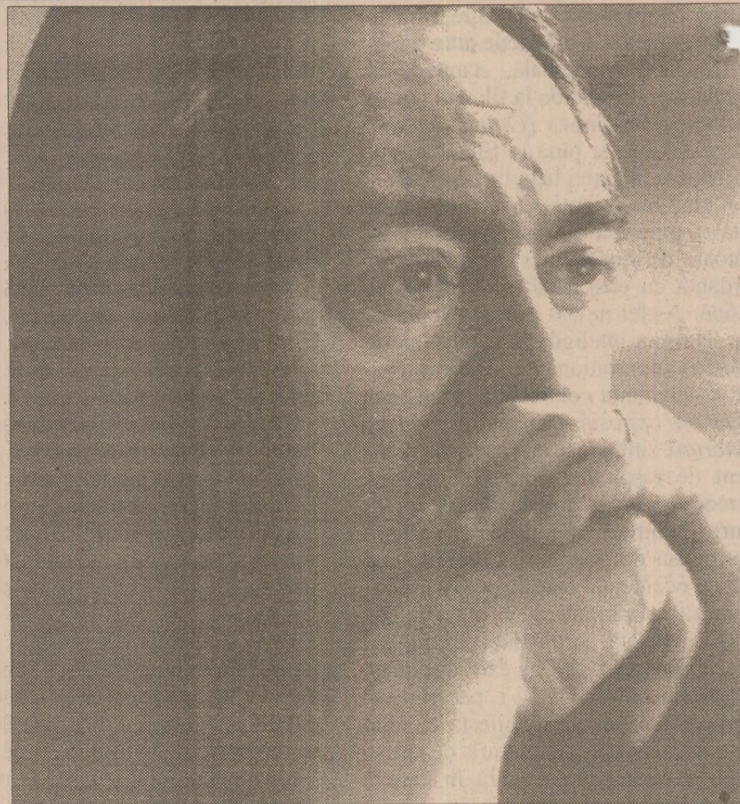
CALENDAR

26.X.1624 - s-a născut Mitropolitul Dosoftei (m.1693)
26.X.1673 - s-a născut Dimitrie Cantemir (m.1723)
26.X.1843 - s-a născut Gr.H. Grandea (m.1897)
26.X.1844 - s-a născut Neculai Beldiceanu (m.1896)
26.X.1873 - s-a născut D. Nanu (m. 1943)
26.X.1877 - s-a născut D. Karnabatt (m. 1949)
26.X.1884 - a murit Ion Codru Drăgușanu (n.1818)
26.X.1941 - s-a născut Vasile Speranția (m. 1996)
26.X.1949 - s-a născut Dumitru Radu Popa
26.X.1993 - a murit Valentin Deșliu (n.1927)

27.X.1924 - s-a născut Vasile Nicorovici (m. 1992)
27.X.1934 - s-a născut Elena Dragoș
27.X.1938 - s-a născut Alexandru Brad
27.X.1976 - a murit Szilágyi Domokos (n.1938)

27.X.1985 - a murit Alice Botez (n. 1914)
28.X.1920 - s-a născut Andrei Ciurunga
28.X.1923 - s-a născut M. Petroveanu (m. 1977)
28.X.1930 - s-a născut Eugen Mandric
28.X.1936 - a murit Bogdan Amaru (n.1907)
28.X.1938 - s-a născut M.N. Rusu
28.X.1939 - s-a născut Iqñ Mărgineanu
28.X.1960 - a murit Peter Neagoe (n.1881)
28.X.1983 - a murit Ionel Marinescu (n. 1909)
28.X.1991 - a murit Petre Solomon (n. 1923)
29.X.1921 - s-a născut Kovacs János
29.X.1918 - s-a născut Ștefan Baciu (m.1993)
29.X.1930 - s-a născut Radu Cosășu
29.X.1994 - a murit Titus Popovici (n. 1930)
29.X.1996 - a murit Constantin Crișan (n. 1939)

FOTOTECA "ROMÂNIEI LITERARE"

Se împlinesc doi ani de la moartea colegului nostru
VALENTIN SILVESTRU

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Arte, Știință vă invităm să ascultați:

Miercuri 25 noiembrie, pe Canalul România Cultural (C.R.C.), la ora 9,50 - *Poezie românească*. "Vor fi cu mine ei toți într-o zi". Versuri de Gabriela Negreanu în interpretarea actriței Mariana Cercel. *Redactor Ioana Diaconescu.*

La 20,45, pe C.R.C. - *București, istorii scrise și nescrise*. Case, grădini, fântâni; Sculptorul Gheorghe Anghel, adrese și statui. Colaborează Dudaș Olian. *Redactor Victoria Dimitriu.*

La 21,30, pe C.R.C. - *Portrete și evocări literare*. Amintiri din temnițele comuniste. Invitatul emisiunii: Gheorghe Calciu Dumitreasa. *Redactor Anca Mateescu.*

Vineri 27 noiembrie, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*. V. Voiculescu. Versuri în interpretarea actriței Ileana Iordache.

La 12,30, pe C.R.C. - *Măiastra - arta românească în lume*. Măiastra în spațiu: Lia Perjovschi la al doilea seminar - expoziție privind artistul român integrat mișcărilor artistice contemporane. *Redactor Aurelia Mocanu.*

La 21,30, pe C.R.C. - *Dicționar de literatură universală*. Eugene O'Neill - creator al teatrului modern contemporan. Prezintă Ileana Berlogea; Martha Bibescu (25 de ani de la moartea scriitoarei). *Redactor Titus Vișeu.*

Sâmbătă 28 noiembrie, pe C.R.C., la ora 16,30 - *Artele spectacolului*. Afiș teatral și cinematografic. Invitat: Dan Puric despre pantomimă. Mapamond cinematografic. *Redactor Julieta Țintea.*

La 23,50, pe C.R.C. - *Poezie universală*. Imnuri către Noapte de Novalis. Traduceri de Alexandru Philippide. Lectura: Lucia Mureșan. *Redactor Dan Verona.*

Duminică 29 noiembrie, pe C.R.C., la ora 12,00 - *Meridianele poeziei*. Pagini din lirica românească. Nichita Stănescu - "Foaie verde de albastru". *Redactor Liliana Moldovan.*

La 17,15, pe C.R.C. - *Revista literară radio*. Din sumar: "Scriitori români în paradigmele universalității". Interviu cu Ana Maria Tupan; Poeme de Aurelian Titu Dumitrescu; Antologie lirică: Mircea Cărtărescu. *Redactor Maria Urbanovici.*

La 23,50, pe C.R.C. - Versuri de Charles Baudelaire în traducerea și lectura lui C.D.Zeletin.

Luni 30 noiembrie, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*. "Balada" de Nicolae Breb Popescu în lectura autorului.

La 21,30, pe C.R.C. - *Diaspora literară*. Colocviile anuale ale Institutului și Bibliotecii Române din Freiburg 3-5 octombrie 1998. Participă Matei Cazacu, Roberto Scanio, Victor Popescu, Alexandru Persu. *Redactor Ileana Corbea.*

Marti 1 decembrie, pe C.R.C., la ora 21,20 - *Lecturi în premieră*. "Nu-i defăimați pe bătrânii infanteriști" de Dan Verona (fragment). *Redactor Ion Filipoiu.*

Pe Canalul România Actualități, la ora 23,45 - *Scriitori la microfon*. Angela Marinescu. *Redactor Liviu Grăsoiu.*

T.

Eșarfa dragostei

DRAGOSTEA din romane se cere pusă la încercare. O iubire fără obstacole, cu succes sigur și de durată ar însemna însușirea romanului. Dacă romanul cavaleresc ori poezia medievală au dat acestor încercări dimensiuni eroice, literatura modernă le reduce la gesturi banale. Proba pe care trebuie s-o treacă eroul ca să-și arate dragostea este aici una mărunta. Trecerea ei funcționează tot ca semn distinctiv, precum odinioară eșarfa dată după turnir doamnei din public și din inima cavalerului. Tradiția literară vrea ca primul care are de trecut o asemenea probă să fie bărbatul. Care este așadar semnalul ce indică deopotrivă și cine este aleasa și care e momentul începerii poveștii de dragoste? Este lipsa iritării într-o împrejurare pînă atunci mereu iritantă. Altfel spus nonșalanța sau chiar bucuria cu care un bărbat acceptă din partea unei femei (de care tocmai s-a îndrăgostit și poate nici n-o știe încă) ceva ce îi displace la altele. Eduard, bogatul baron din romanul *Afinități electice* de Goethe nu suportă să i se uite cineva peste umăr, în carte, cînd citește. Nici măcar soției lui nu-i permite un asemenea gest și cînd ea îl face, din greșeală, o dojenește cu destulă asprime (*gewissermaßen unfreundlich*). În schimb, cînd observă că Otilie s-a apropiat de el ca să-i privească peste umăr în carte, nu numai că nu se supără, dar își ia și o poziție care să-i facă ei cât mai comodă lectura. Turnirul s-a încheiat, eșarfa a fost primită de Otilie. În *Muntele vrăjtit*, dragostea lui Castorp pentru Clavdia Chauchat are de trecut de la bun început două probe din aceeași categorie cu cea din romanul goethean. Aflat în sala de mese a sanatoriului, politicosul tînăr este iritat în mai multe rînduri de zgomotul ușii de sticlă rîntite de o persoană fără maniere. Cînd, în fine, vede cine este autoarea, supărarea îi trece brusc, iar în viitor Castorp va îndrăgi și va aștepta zgomotul care îi fusese insuportabil. Al doilea amănunt care îi pune la încercare sentimentele foarte noi îl reprezintă mîinile Clavdiei. Mîinile fuseseră dintotdeauna esențiale pentru el în judecarea unei doamne. Or, unghiile ei sînt tăiate neglijent, lăsînd chiar impresia că și le roade. Despre Odette de Crécy un prieten îi vorbise lui Swann ca despre o femeie încîntătoare. Cînd îi este prezentată, la teatru, înfățișarea ei îl izbește neplăcut. Nu e deloc genul lui, ba chiar îi trezește un soi de repulsie fizică. Profilul prea pronunțat, pomeții prea ieșiți în afară (la fel îi are și Clavdia), trăsăturile prea trase, ochii prea mari, adesea încercănați, care îi dau mereu aerul că e obosită sau prost dispusă sînt departe de însușirile care îl atrag pe Swann. El va trece proba cu ajutorul artei, constatînd că Odette seamănă cu Zephora lui Botticelli. Cînd își pune pe birou o copie după Botticelli lucrurile sînt lămurite și povestea de dragoste între cei doi devine lucru sigur. Lipsite de experiență, fetele cu zburătorj se falsifică în așa fel încît să semene cu ceea ce își închipuie că i-ar plăcea bărbatul și iubit. N-au habar că singura garanție e reacția la ceea ce nu-i place.

Fred și Frumoasa fără corp

PÎNĂ la doamna T. numai Niceta lui Kogălniceanu mai dă naștere unei asemenea încercări, cu părul ei blond, de care băiatul se

amorezează, deși părul castaniu e „patima“ lui. În genere, scriitorii români construiesc eroine cu portret ideal, leit celui din visele eroului. Cînd femeia nu satisface pretențiile imaginației tînărului (ceea ce se întîmplă rar) eroul va fi bîntuit de ursita lui Miron din poemul eminescian: cazul lui Ragaiac și al Rusoiciei sale „fără corp“ și, mai recent, al lui Octavian din *Frumoasa fără corp* de George Crăciun. Doamna B., din proza lui Negruzzi e și ea turnată după tiparul pe care-l îndrăgește naratorul: talia subțire și înaltă etc. etc. După aproape un secol, doamna T. are niște însușiri mult mai speciale. În primul rînd ea, care a primit cîteva eșarfe la mai multe turniruri, calcă legea verdictului impus de cărți: femeie frumoasă / femeia urîtă (cu variantele respective frumușică/ urîțică). Doamna T. este și frumoasă și urîtă și „pe multe de cuțit“, cum se întîmplă cînd personajele ies de sub tradiția tiparelor literare ale secolului XIX, ies din rama tabloului, sînt vii. Este, în felul ei, echivalentul frumoasei „fără corp“, după cum Fred este un Miron interbelic. Un chip într-un tablou e o dată pentru totdeauna frumos sau urît: chiar și după ce nu mai e iubit, chipul rămîne frumos sau, în cazul contrar, chiar și cînd e iubit chipul rămîne urît. Pînă la romanul lui Camil Petrescu eroinele erau figuri pictate pe pînză: frumos și urît nu se puteau modifica niciodată. Ceea ce avea dreptul să se schimbe erau sentimentele legate de chipul frumos sau urît. La Camil Petrescu lucrurile sînt răsturnate. Chiar cînd sentimentele sînt strict aceleași, frumusețea portretului, se modifică. Există nenumărate elemente care transformă chipul (trupul) unei femei: ochiul care o privește, sentimentele ei pentru cel care o privește, bucuria interioară sau supărarea, atingerea și calitatea veșmintelor (sărăcia urîște), un cuvînt sau o frază bună sau rea („N-o fi pus gînd rău urîtei aceleia...“, îi spune lui Fred un om de gust, un scriitor, și e suficient ca lumina de pe chipul ei să dispară). Noutatea portretului feminin din *Patul lui Procust* este faptul că fuge tot timpul, scapă descrierii, alunecă și se transformă încontinuu, indiferent de poziția „aparaturii de filmare“. Față de ea, Otilia lui Călinescu are un dezavantaj: e atrăgătoare pentru toți, chiar și pentru cei (cele) care o detestă. Nimic nu o poate face să fie mai puțin atrăgătoare, dar - și aici e marele defect - nimeni și nimic nu o va putea face vreodată mai atrăgătoare. Bărbatul pe care-l va iubi nu va putea descoperi o altă Otilie, numai a lui, mai frumoasă decît a tuturor. Doamna T. are o voce seacă pentru public și o voce numai pentru bărbatul iubit, un chip și o temperatură pentru nefericitul D. de care-i e mai mult silă decît milă, altele pentru Fred. Pentru fiecare din cei cu care i se intersectează viața e puțin alta. Cu ea pătrundem în spațiul modulatorilor, al lui *poate, posibil*, în spațiul lui *sau*, care ia locul lui *și*. Frumusețea ei este frumusețea eternei alternative, ea va avea întotdeauna șansa de a putea fi altfel „citită“.

Doctrina substanței amorului românesc

CA SĂ SPUNEM adevărul, ceea ce e interesant în amor, ceea ce îl transformă într-o valoare substanțială (...) este comportarea după saturație...“

„Abia după saturație, după ce dorinței i-a dispărut obiectul biologic, începe adevărata poezie dintre cei îndrăgostiți și fără îndoială că atunci cînd doi soți inteligenți se întîlnesc printr-o conjunctură favorabilă,

DE LA DOAMNA B. LA DOAMNA T.

de
Ioana
Pârvulescu

la, viața de familie trebuie să fie una dintre cele mai reale modalități ale poeziei“.

❖ „Forma superioară a iubirii devine dorința de a provoca bucurii și voluptate, nu de a primi, cum este în faza primară...“

❖ „...cînd unul dintre parteneri evită saturația celui alt sau, cum e mai frecvent, se saturează cel dintîi și caută să desfacă legătura, celălalt va rămîne aproape permanent în fază de presatisfacție și atunci, pentru partener, chiar dacă e vorba de un subiectivism primar, comportarea e de idilă indefinită“.

❖ „...iubirile cele mai celebre în literatura universală ni se pare că sînt iubirile care au rămas, în eternitate, nesatisfăcute...“

Este discutabil dacă aceste afirmații din *Doctrina substanței*, care aparțin cu siguranță romancierului, sînt și ale filosofului. În capitolul dedicat erosului Camil Petrescu prezintă, aproape frază cu frază, *Patul lui Procust*. Îi dă, post factum, o justificare teoretică și-i dă probabil cheia. Într-adevăr, toate poveștile de dragoste din roman sînt prezentate în faza a doua, prima etapă fiind doar rememorare. Toate sînt întrerupte înainte de saturația unuia din cei doi parteneri: relația doamna T. - D. este întreruptă de doamna T. din repulsie inexorabilă față de bărbatul neplăcut; relația doamna T. - Fred Vasilescu este întreruptă de Fred, primul saturat, sau dorind să evite saturația, lăsîndu-i femeii poezia idilei indefinite; relația Emilia - Ladima este întreruptă de Emilia, creîndu-i acestuia mai mult nevoia decît senzația poeziei. Este limpede că acela care creează ruptura va fi cel mai iubit.

Doamna T. beneficiază din plin de atributele acestei poziții. Ea este eroina din faza a doua a unei iubiri, de unde zîmbetul ei mereu trist, o tristețe paradoxală, care se întoarce în amintire, adică în trecut *cu bucurie*. Melancolia ei este blestemul celui care a făcut experiența perfecțiunii și știe că toate experiențele ulterioare vor fi imperfecte.

Soarta ei e mai tristă decît a Emiliei: aceasta speră încă să primească marele rol, inclusiv în scena patului, unde joacă tot subrele. Tristețea doamnei T. rimează cu cinismul domnei B., dar ca personaj ea nu ajunge la nonconformismul pașoptistei, nici măcar în secvența periutei de dinți. Doamna T. este simțitor diferită - la nivel anecdotic - de predecesoarele ei. Femeie divorțată, independentă, rafinată, decoratoare în ton cu ultimele curente artistice, cu iluziile anilor '20, cu vacanțe la Sinaia și la Movila, ea se naște din aerul timpului și e imposibil de construit altcîndva decît în interbelic.

În *Doctrina substanței*, Camil Petrescu prezintă și romanul standard, îndeobște lăudat de presă: „suferințele sincere, pe plan pur sentimental, a doi tineri care sînt împiedicați să fie unul al altuia și care la sfîrșit izbutesc să se căsătorească cînd cartea se termină“. Cartea lui va începe deci acolo unde altele se termină. Și pentru că „Toate happy-end-urile sînt o concesie, de ordinul stupefiantului, vîndută publicului“, *Patul lui Procust* nu va avea happy-end. Judecata e pur etică. Astăzi, cînd happy-end-ul și, în genere, orice truc narativ și-au recîștigat drepturile, teoria lui Camil Petrescu, și ea în ton cu aerul timpului, are o îndrăzneală desuetă.

Periuța de dinți

SÎNT episoade și fraze în roman care rămîn în memoria cititorului. Resimțite ca esențiale, ele sînt discutate de-obicei și de critică. Cel mai frecvent e evocată scena în care,

hotărîndu-se să-și petreacă noaptea cu clientul ei, un bărbat pe care-l vedea a doua oară, doamna T. cere un răgaz de o jumătate de oră, pleacă și se întoarce cu cîteva obiecte de toaletă între care și periuța de dinți. Amanuntul, înduioșător de prozaic, devine, în context, înduioșător de poetic. În periuța de dinți e concentrată toată nehotărîrea femeii, poate spaima, mica ei ipocrizie. Periua de dinți e singura ei armă de apărare. În schimb, cum receptarea e extrem de selectivă, nu se citează și nu se amintesc - de parcă nici n-ar exista - alte amănunte despre doamna T. Iată cîteva, în versiunea mai multor naratori:

Eu am plecat cu soțul meu în Germania. (Doamna T.)

...dimineata, înainte de a trece în camera de baie, iau mai întîi, respirînd puternic, o baie de lumină. (Doamna T.)

Cu asemenea femeie pe care tot ce e frumos ca gest și cinste o stupefiază, o tulbură, ești mereu neliniștit. Totdeauna „acuză“ primirea, înregistra ca un seismograf fiorul oricărui gest frumos... (Fred)

Ruptura, provocată apoi subit și brutal de mine, chiar în vremea acestei exasperări, i-a agravat net patologicul tulburării, pînă cînd, nemaiputînd umbla pe stradă, din neliniște nedefinită, a intrat într-un sanatoriu la Viena. (Fred)

Nu fusese bolnavă niciodată, parca nici microbii nu-i suporta. (Fred)

...a încercat să intre dactilografă la birourile din capitală ale fabricii noastre (...) dar după trei luni Gheorghidiu a dat-o afară... probabil înșelat în așteptări. (Fred)

Nu-mi place tot ce e al meu... chiar și orașul acesta de pildă... Nu... În străinătate totul e larg... poți respira în voie... (Doamna T.)

...pînă și melancolia și bunătatea acestei femei sînt sexuale... (Autorul-personaj)

Simt că un plural ar părea scrobît, în fața acestei femei adevărate. (Autorul-personaj)

Doamna T. a lui Camil Petrescu e straniu legată, dincolo de întîmplătoare potrivire literară, de doamna de T. a lui Vivant Denon, personajul „lent“, de secol XVIII, citat de Kundera în *La lenteur*, care făcea din dragoste o artă a așteptării, ocolului, încetinelii. Peste timp, spații și convenții, doamna T. ar putea fi străne-poata întru mister, feminitate și artă, a amoraliei amante. E mai slabă, mai tristă, are ceas, iar unitățile ei temporale ar nedumeri-o pe predecesoare, într-atît sînt de mici. Dar cunoaște arta amînării, mișcările ludice și gingașe, dansul sinuos, tăcerea și lentoarea. În singurul vehicul în care o vedem, trenul, e însoțită de un buchet de violete. E atîta desuetitudine în această imagine, încît trenul nu ar trebui să se pună în mișcare niciodată, căci tabloul doamnei T. care-și privește buchetul ține de un timp care ignoră forța capabilă să-l pună în mișcare. Deși Fred Vasilescu e cel care-și asumă enigma romanului, aura de mister îi rămîne ei, nu lui. Pentru că ea e legată, tipologic, de o întreagă serie de personaje misterioase din numeroase alte romane, pe cînd el e legat de unul cu totul lipsit de mister, analfabetul industriaș Tănase Vasilescu Lumînăraru dintr-un singur alt roman.

Notă:

Cer scuze cititorilor că nu respect ordinea din alfabetul femininului de la B. la T. și că am ajuns la T. puțin înainte de sfîrșitul rubricii. Așadar, din nou, *va urma*.

Felia de măr

Lucrurile recompuse
de o mână străină
nu își mai găsesc forma

îmi schimb și eu, iată,
compoziția patriotică
celula singurătății se multiplică
o ia razna
încît ar putea foarte bine
să fie tratată
de cîte un departament
al celulelor de pretutindeni
răspîndite pentru naivitatea
destăpîniților

moarte sigură așteptarea
ridicării cetii de pe ochi pe cîte un țărnam
unde marea bate la fel
luna cade în același loc
pe nisipul încins
și fusul orar arată eternul timp
al nepăsărilor motivate
de crize, priorități și moșteniri
la nesfîrșit aruncate
de pe un umăr pe altul
asemeni cămășilor de spital transpirate

îmi revendic și eu felia mea de măr
și le promit că voi trimite ilustrate
cu mere întregi, multe, perfecte
desăvîrșite erori
din care nu vor înțelege
decît celula bolnavă
într-o felie otrăvită.

Cum sunt

odată știam ce mai fac
acum aflu de la o zi la alta
cum sunt
bine, mulțumesc, dar dumneavoastră
rudă îndepărtată cu toate casieritele negrese
cu toți gimnaștii din cartierul chinezesc
cu numere de cod, de carduri, numere pin
și pam, mai apăș un buton,
spun glume mașinilor de telefon
vizibil înduioșate odată ce vocea lor voalată
de stewardesă obosită
mă roagă să mai aștept
apelul meu este important pentru ele
sunt cea mai importantă din lume
și dorm așa cu mîna pe butoane
amintindu-mi cum în copilărie
mă jucam de-a asistenta medicală
în șoaptele femeilor din bucătărie
care fierbeau magiun de prune
și povesteau despre tații noștri păcătoși
minunații de ei

Carmen FIRAN

întorși fîrziu cu o pîine caldă acasă

sunt categoric cea mai importantă
îngropată în facturi, chitanțe, asigurări
pe viață și pe moarte
și oferte de vacanțe pe insule exotice
îmi ascult bătăile inimii
pin-pin
în urletul mașinilor de salvare
de pompieri, de poliție, de fugit
în lumea largă și bună
unde orice aș face
sunt bine
drăguț că m-au înfîlțit

Un înger, doi îngeri

cu tine nu pot fugi, mi-a spus
nu pot nici măcar rămîne
ești fragilă
trebuie să te apăr
uite, am să te pun într-o cutie de telefon

eu îmi priveam picioarele plinute
cu firișoare albastre și violet
îmi strîngeam cărțile
din care nu am învățat nimic
poate doar ochii mi s-au mărit
mi s-au tras trăsăturile în sus
și mă gîndeam că orice am face
peste tot se moare nepotrivit
de ce să nu mor eu atunci acolo
unde n-am mai murit niciodată

era o noapte întinsă la refuz
nu mai găseam nici lucrurile
lăsate de strămoșii strămoșilor
cum ca să le păstrez
că n-ar fi ale mele
dar sigur cineva ar fi să aibă nevoie de ele
tot bîjbîind cuvinte
naivă și fragilă
scăpam toate din mîna
cu tine nu poți înțelege nimic, mi-a spus
nimic ierta
doar desăvîșirea
și atunci un înger, doi îngeri
m-au tras pe fereastră în sus

Chelsea Hotel

în fiecare zi învăț cîte ceva
în orașul acesta care nu mai are nimic
de învățat
mă devorează doar
în liniște, tihnit, cu toate ale mele
înghițite fortat
cît să arăt a fată cultivată din est
inutil salvată la timp
de uniformizare

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Sentința detectivului Arthur

Interpretează Victor Rebengiuc
Regia: Ignațiu de Loyola

Fecioarelor căzute în genunchi
Li se retează genele pe trunchi

Fiin'c-au surîs, din somn, în largi crivate,
Cu șoldurile neînfășurate.

Și-n miez de noapte, avînd bluza lipsă,
Au pus cu sîinii luna în eclipsă.

Și-au îndrăznit să-ntreacă-n rotunjime
Izvoarele credinței din vechime.

Au tulburat mișcările cerești,
Prinzîndu-și seara fustele în clești

De rufe pe subțiri și crude funii,
Miresme cotropindu-ne ca hunii...

.....
Și-acum plutesc și-n palme roze bat
Mingi pline cu un aer necurat!

îmi plac animalele mari, tandre
sigure, devoratoare și îmi las capul
pe cîte un genunchi de uriaș ieșit din mare

în orașul acesta celebritatea
și-a plătit cotele
și disperarea de a fi cel mai trecător
oarecare
dar eu tot învăț în fiecare zi
cum se croșetează succesul
pe zidurile bătrînului Chelsea
unde poezii se sinucid
la întîmplare
priviți de ochiul roșu
al unei pisici negre
în fereastra hotelului
care pe care

Ce tălpi lucitoare

dragul meu, un pas făcut în gol
nu e mai mult decît
escaladarea muntelui de sare
aici neputința
are gustul sățios al gloriei
o turtă dulce îndesată pe gîtul
coborîtorilor în saline
un pas făcut în gol nu e mai mult
decît femeia la patruzeci de ani
bine descrisă de literatură
bine golită de serile umede
în cartierele mărginașe
unde pasiunile au gust de varză călită
și votcă la second hand
între două seriale sud-americane

cum să-ți spun
dragul meu, cît să-ți mai spun
că pasul în gol e ca mersul pe apă
cu moartea pre moarte luată
pe tălpi lucitoare

CRONICA EDITIILOR

de
Z. Ornea

Thomas Mann și antisemitismul

NĂSCUT în 1875, Thomas Mann este, incontestabil, unul dintre marii romancieri ai secolului al XX-lea. Faima i-au adus-o cele patru romane mari, fără îndoială, capodopere ale genului: *Casa Buddenbrook*, *Muntele vrăjit*, tetralogia *Iosif și frații săi*, *Doctor Faustus*, la care se adaugă alte patru romane de mai mică dimensiune, printre care nu mai puțin celebrul *Lothe la Weimar*. S-au adăugat câteva nuvele memorabile, dintre care de amintit ar fi *Tonio Kröger*, *Moartea la Veneția*, *Mario și Vrăjitorul*. Toate acestea i-au adus o binemeritată notorietate demnă de cea mai înaltă stimă, recompensată, în 1929, cu premiul Nobel pentru literatură. Adept al convingerilor democratice, nu agreează și, în consecință, intră în conflict cu nazismul. Imediat după instalarea acestuia la conducerea Germaniei, scriitorul se refugiază, în 1935, la Zürich (retrăgându-i-se cetățenia germană), apoi, în 1938, în S.U.A. Chiar și după război, opiniile sale despre vinovăția germanismului nu-l conciliază cu țara, încât în 1952 revine în Europa, dar tot în Elveția, unde, în august 1955, moare la Zürich. Luminile conștiinței sale critice vor continua să călăuzească dezbaterile civice pînă tîrziu spre ultimul pătrar al veacului. Opiniile sale, mereu democratice, antitotalitare și tolerant umanitare sînt și azi un reper moral.

Cum se știe, unul dintre motivele obsesive ale ideologiei naziste, a fost chestiunea evreiască, antisemitismul cel mai radical fiind afirmat cu nemaipomenită ură propagandistică. Cel ce debutase, ca eseist, cu *Considerațiile unui apolitic* se simte dator moral să ia atitudine. I s-a "imputat" că ar fi evreu. A răspuns demn că nu este, ceea ce nu-l împiedică (dimpotrivă) să apere dreptul evreului și al evreimii la existență. Iată un fragment caracterizant din această punere la punct: "Nu sunt evreu și nici nu reprezint vreun amestec de singe evreiesc, în ciuda ipotezei emise de domnul Adolf Bartels; și, deși marele liric și istoric al literaturii germane dă lucrul acesta drept «în cel mai înalt grad probabil», reprezint doar un amestec de singe romanic. În orice caz, n-am nici dreptul și nici cheful pentru indiferent ce fel de șovinism rasial, și chiar dacă în alte privințe nu sînt prea generos dăruit cu convingeri întru totul indubitabile, sînt, în schimb, un indubitabil «filosemit» și cred nestrămutat în faptul că un exod, de felul celui pe care-l

visează șovinii de riguroasă tradiție, ar fi una dintre cele mai mari nenorociri care s-ar putea abate asupra Europei noastre. Să pui astăzi în discuție, într-o manieră ostilă, dușmănoasă, acest indispensabil stimul cultural numit iudaitate, și încă în germană, care are atît de amarnic nevoie de el, mi se pare ceva atît de grosolan și de prost gust, încît mă simt incapabil să iroesc măcar un cuvînt într-o asemenea discuție". Optase, atunci, pentru ideea asimilistă, sau cu un termen de el utilizat de "europenizarea iudaității", ceea ce, mai tîrziu, s-a dovedit a fi o soluție ineficientă și neviabilă. Mai încolo, din 1948 incoace, de la fundarea statului Israel, soluția părea a fi (și este) păstrarea identității naționale, conviețuind armonic - inclusiv spiritual - cu celelalte națiuni. Sigur, antropologia actuală care neagă existența unor trăsături comune la macrocolectivități precum populațiile, recunoscîndu-le ca posibile de identificat la nivelul indivizilor (individualităților) a redimensionat chestiunea. Și chiar de i s-ar verifica ipoteza, e incontestabil că și azi se pot distinge la nivelul unor etnii trăsături individuale, inclusiv fizionomice. Ce să mai spun de fondul activ al spiritualității identitare? Oricum, deocamdată, în cazul opiniilor lui Thomas Mann despre chestiunea evreiască ne aflăm încă în plină furie a antisemitismului fundamentat raseologic, și scriitorul cu astfel de sloganuri șovine a polemizat. Bă chiar pentru a sublinia eroarea raseologiei care, după primul război mondial, cucerea teren, avînd drept "criterii științifice" indicatori ca puritatea sanguină și indicele cefalic, scriitorul îndrăznește să opinieze în 1921 că și poporul german are singe amestecat. Și își verifică ipoteza cu structura sangvină a personalității sale de om. "Fiu al unui popor amestecat, eu însumi mă simt, în plus, un amestec pe sferă de singe latin (avea, în familie, și un strămoș sud-american, n.m.); elementul medieval germanic burghez, trezit cu incîntare cînd tocmai mi-am revăzut sărbătorește turlele patriei mele apocaliptice, s-a încrucișat în mine cu instinctul psihologiant de romancier cosmopolit, unul mai puțin onorabil, mai puțin modern-democratic. Ce însemnătate să aibă faptul că odraslele mele mai păstrează în singe și bolta unui vis de basm oriental, despre țara lui Soare-Răsare?" (Aluzie la faptul că era căsătorit cu Katia Pringsheim, provenită dintr-o familie de evrei trecuți la creștinism - de felul, să

amintim, al lui Tudor Vianu, cu care concepușe șase copii.). Sigur e că Thomas Mann - are dreptate postfațatorul ediției pe care o comentez, dl Ion Ianoși - i-a privit acum și multă vreme mai tîrziu pe evreii din jurul său ca pe germani cu oarecari trăsături distincte. O și afirma ca în această apreciere caracteristică: "Pe evrei însă, trebuie s-o spunem, îi distinge ceva care îi face să pară mai străini, decît îi face nasul, printre germani. Acest lucru este dragostea lor pentru spirit - această dragoste care nu rareori i-a făcut să devină conducătorii pe calea păcatului omenirii, dar care îi va face pe cei neobișnuiți, pe cei foarte pretențioși - suferinzi, pe artiști, pe poeți, pe scriitori, să fie mereu îndatorați și prieteni". Aceasta poate și pentru faptul că, prin structură, condiția scriitorului e mereu vulnerabilă, încît Marina Țvetaeva spunea că "orice poet e evreu" prin destin, poziție reluată, după al doilea război mondial, de Paul Celan, de multe ori de el amintită ca leit-motiv ("Alle Dichter sind Jude"). De aceea, tocmai, considera Thomas Mann în 1937 că "omul de spirit" are datoria să militeze împotriva antisemitismului. "Aristocratismul spiritului, adăuga scriitorul, este o necesitate și are o legitimitate mult mai mare decît jalnica nevoie de onorabilitate care, printre altele, se exteriorizează în antisemitism... Așadar, antisemitismul este aristocratismul gloatei... Recunosc, prin cele exprimate, profunda repulsie exprimată de mine față de obscurantismul antisemit, repulsie ce s-a consolidat în oroare, în măsura în care instinctele păcătoase care odinioară încă mai puteau fi corijate sub presiunea bunelor moravuri, au dobîndit supremația, au devenit oficiale și au ajuns în situația de a-și transpune în fapt, fără nici o reținere, mizerabilele lor jinduiri. Este o privesc revoltaătoare pentru oricine care cunoaște meritele pe care tocmai evreii germani și le-au dobîndit, în mod receptiv și productiv, în cultura așa-numitei lor țări-gază, care este patria lor la fel de bine precum este ea pentru oricare dintre compatrioții lor neevrei". Poporul german - socotea scriitorul - e dator recunoștința poporului Cărții, întrucît spiritul evreiesc a participat efectiv la făurirea culturii germane, ei fiind legătura reprezentativă dintre europenitate și izvoarele sale ancestrale asiatice care au configurat iudeo-creștinismul, fără de care e de neconceput cultura modernă. În 1940, într-o conferință (se afla, atunci, în S.U.A.) aprecia că antisemitismul, ca ideologie șovină, nu poate fi izolat, ci reverberază, pîrjolețind totul în jur: "Știu din propria mea experiență amară că flăcările care-l mistuie pe evreu nu se opresc la rugul lui, ci vor cuprinde și casele dimprejur. Dacă nu vom sta de veghe - previne scriitorul - pentru a înăbuși flăcările acestea, pînă cînd nu este prea tîrziu, ne vom duce cu toții de rîpă". La data cînd rostea marele prozator acest teribil avertisment vîlvătaia prezisă de el cuprinsese aproape toată Europa, mistuind-o în flăcările războiului. Prigoana antisemită fusese numai începutul, care, apoi, cuprinsese totul, după evrei mai toate popoarele europene avuseseră amarnic de suferit. Dar evreii au continuat să fie cei mai prigoniți din toate popoarele, ei fiind condamnați de naștiți, numai pentru "vina" de a fi evrei, la exterminare. În iunie 1943, la o nouă conferință rostită pe aceeași temă, scriitorul aflate deja de holocaust, confesîndu-se auditorului: "În cazul evreilor, s-a decis exterminarea lor totală și această exterminare a și început pe scară mare... Cea mai mare parte a victimelor sînt evrei răsăriteni, un tip de ființă umană pe care născocitorii poporului de stăpîni german îl considera a fi un soi de

Thomas Mann, *Despre problema evreiască*. Traducere de Janina Ianoși. Postfață de Ion Ianoși. Editura Hasefer, 1998.

insectă parazită pe care se simt chemați să o ștergă de pe fața pămîntului... În realitate, evreitatea esteuropeană este un rezervor de forțe culturale latente și solul din care au crescut o sumedenie uluitoare de genii și talente ale artei și științei occidentale". Și dădea drept exemple concludente pe Freud, Erlich, Wassermann, Gustav Mahler, Arnold Schönberg, Albert Einstein și mari muzicieni interpreți ca Menuhin, Horowitz, Heifetz, Rubinstein, Huberman, Bruno Walter, Ormandy și mulți alții, printre care l-aș aminti pe Kafka. În 1945, într-un alt text, adăuga: "Evreii au dat lumii pe Dumnezeu universal și cele zece porunci - legea fundamentală a condiției umane. Acesta este lucrul cel mai general ce poate fi spus despre contribuția lor culturală, care, luată în particular, este atît de bogată și de multilaterală, strălucind în domeniul filosofiei, artei și științei".

EXISTĂ, în opera lui Thomas Mann, eroi proveniți dintre evrei. Ba chiar, întrucît s-a vorbit (și scriitorul a recunoscut) carenta sa inventivă, eroii aceștia au avut ca model personalități cunoscute. Astfel Naphta din *Muntele vrăjit* are ca model personalitatea lui Georg Lukács, după cum pentru personajul Gustav Aschenbach, din *Doctor Faustus*, a avut ca model pe Gustav Mahler. Apoi a abordat piepș evreimea sau evreitatea, elaborînd, în grele chinuri creatoare care au durat 16 ani, tetralogia *Iosif și frații săi*, concepută ca polemică explicită cu nazismul, ultimul volum aparînd în 1943. Într-un text despre ediția americană a romanului mărturisea, de altfel, limpede: "Alegerea materialului vechi testamentar n-a fost, desigur, o simplă întîmplare. Fără doar și poate, ea s-a aflat într-o tainică legătură, polemic-recalcitrantă, la adresa tendințelor vremii, profund nesuferite mie, în special la adresa impardonabilei demențe rasiale, reprezentînd o parte constitutivă esențială a mitului de gloată fascist. Să scriu un roman al spiritualității iudaice era ceva actual, tocmai pentru că părea a fi inactual". În acest fel textele sale antinaziste și filosemitice din epocă au primit ca însoțitor remarcabil capodopera românească *Iosif și frații săi*. E o consecvență fericită întregitoare între publicistică și opera literară.

Ediția pe care o comentez adună toate textele reprezentative pentru temă rostite sau scrise de Thomas Mann. Traducerea d-nei Janina Ianoși e impecabilă. Postfața, densă și cuprinzătoare, a d-lui Ion Ianoși, cunoscut exeget al operei marelui prozator german (monografia sa din 1965 fiind o probă convingătoare) e un comentariu bogat și profund pe marginea acestei preocupări din publicistică și opera prozatorului. E o ediție utilă și binevenită, îndemnînd la reflecție acum cînd, la noi, în anumite cercuri și într-o anume presă antisemitismul cunoaște o nefericită recrudescență.

INSTITUTUL EUROPEAN

Colecția EȘURI DE IERI ȘI DE AZI

Corin Braga

Lucian Blaga.
Geneza lumilor
imaginare

Prefață de Nicolae Balotă

Cartea este un studiu de fenomenologie a imaginărilor, încercare sistematică de a identifica nucleul imaginărilor din care se ramifică întreaga creație poetică, filosofică și dramatică a scriitorului, fiind pușc la contribuție instrumentele psihanalizei, psihocriticii și arhetipologice.

ISBN 973-586-144-5
288 pag

Doru Pop

Obsesii sociale

Prefață de Doru Pop

Lucrarea analizează evoluția sferei publice românești din ultimul deceniu, prin trecerea de la un regim mediatice pe deplin controlat la un sistem informațional bazat pe publicitate și reclamă, acordîndu-se spațiu fenomenelor mass media specifice, manipulării și propagandei, relațiilor politice cu informarea publică.

ISBN 973-611-001-X
168 pag

Iași • Str. Cronicar, Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600

Tel-fax: 032 / 230197 • tel 032 / 233800 • tel. difuzare 032 / 233731

e.mail: euroedit@mail.dntis.ro • http://www.nordest.ro/home.htm

CRONICA MELANCOLIEI

de Neana
Mălăncioiu

Din flagrant în flagrant

DUPĂ prima revoluție din lume transmisă în direct și tulburările sociale care i-au urmat, se pune întrebarea dacă România nu a devenit cumva o țară neguvernabilă. Acum, cînd se implinesc nouă ani de la revoluție și doi ani de la *adevărată revoluție*, am ajuns să ne întrebăm dacă mai are cine să guverneze și ce să guverneze. Noroc că, între timp, s-a renunțat la sloganul *singura soluție înc-o revoluție*, care nu se știe la ce mai ducea.

Și cînd te gîndești cu cite speranțe s-a plecat la drum și în decembrie '89 și în noiembrie 1996! Parcă îl vîd și acum pe Emil slobozind rîspicat cuvintele: *cît de ușor e să spui adevărul!* Cu modestia care îl caracterizează, ne-a asigurat apoi că, prin el, a învins chiar poporul român. Care nu va mai fi sacrificat ca înainte, pentru că a venit vremea să se mai sacrifice și conducătorii.

În zornăitul zecilor de mii de legături de chei care marcau victoria Cheii era foarte greu să rostești cu glas tare: să fie oare chiar atît de ușor să spui adevărul? Nu peste mult învingătorul a preluat de la înaintașul său legătura cu cheile de la Cotroceni, deși se angajase - de bună voie și nesilit de nimeni - că, dacă va fi ales, va părăsi acest palat costisitor și va reduce la limită cheltuielile de pază și protocol. Dar nu era să-i căutăm nod în papură pentru asta.

Despre felul cum au fost reduse cheltuielile de pază nu e nevoie să mai vorbim. A spus tot ce mai era de spus așa-zisul flagrant *Țigăreț II*, în care a fost implicată chiar garda președintelui și poate nu numai ea. Oricît s-ar scormoni prin containerul sosit de peste ocean după hîrtii care să compromită și adversarul, acel scandal nu poate să fie uitat, ci dimpotrivă. Actualul

locatar de la Cotroceni a devenit un fel de garant că la, o adică, s-ar putea merge din flagrant în flagrant. Deși ținea atît de mult la imaginea sa, care n-a înghițit mai puțini bani decît găurile negre din economie. În numele acesteia, s-a făcut de mai multe ori ocolul pămîntului și s-a tîmîiat tot Apusul. Că doar nu era să facem economie și la tîmîie, într-o țară unde sînt la putere creștin-democrații. Din păcate, nu am intrat nimănui în grații pe calea aceasta, iar Emil a sfîrșit prin a claca nervos și a-i certa și pe capitaliști așa cum îi certase pe ziaristi că ei ar fi de vină. Fiindcă au devenit cinici și nu i-au șters datoriile făcute aiurea, așa cum se așteptase.

Teoria analiștilor noștri potrivit căreia nu trăiești doar mai bine, ci și mai liniștit cheltuiind banii altora (pentru că așa ajungi să fii cunoscut și luat în seamă de organisme financiare internaționale) a eșuat și ea cum a eșuat totul. Vrem-nu vrem, trebuie să ne plătim datoriile și scadența se apropie. Toți liderii politici vorbesc despre marea criză cu aceeași glagorie cu care au vorbit în noiembrie 1996 ori în decembrie 1989 despre marea victorie. După cum merge totul, ai zice că nu știe Dreapta ce face *Stînga*, dar lucrurile nu stau chiar așa. Dacă ex-președintele Iliescu îl are din nou lingă dinsul pe d-l prof. univ. Virgil Măgureanu cu copiile sale după dosare, urmașul sau nu e mai prost înarmat. El are originalele SRI-ului și chiar originalul acestuia în persoană. Adică pe d-l Pacepa, care este pe cale să devină erou național. După cum ne spun locotenenții acestuia, domnul general ar fi putut să ne bage în NATO încă din primul val, dar n-a fost să fie. *Ce e val ca valul trece*. În pofida marelui succes de la Madrid, pe seama căruia s-a consumat atîta cerneală, totul s-a dus pe apa sîmbetei și la

Cotroceni a cîntat din nou cucuvaia. Oricît s-a cădelnițat pe-acolo în 1996, în speranța că pasărea-cobe ar putea fi alungată în pustie. Și oricît au crezut adepții necondiționați ai lui Emil că omul lor ar fi sfințit locul.

Pe mine, *adevărată revoluție*, produsă prin alegerea sa, m-a făcut întotdeauna să mă gîndesc, fără să vreau, la *adevărații Arnoteni*. Poate și fiindcă unul dintre cei care ne-au vorbit despre ea la televizor în ziua *mării noastre victorii* semăna leit cu Gorică Pirgu. Asemănarea asta m-a făcut să închid televizorul, să iau din raft *Craii de Curtea Veche* și să revăd concluzia autorului potrivit căreia: *dacă nu murea, Pașadia avea cumplită dezamăgire de a-l vedea pe Pirgu însuși de mai multe ori milionar, înșurat cu zestre și despărțit cu filodormă, pe Pirgu prefect, deputat, senator, ministru plenipotențiar, prezidînd o subcomisie de cooperare intelectuală la Liga Națiunilor și oferind colegilor săi străini veniți în România cu pantahuza sau în "ancheta" o somptuoasă și sibarită ospitalitate la castelul său istoric din Ardeal.*

Transcriind aceste cuvinte, constat și eu că nu trăim în plin Caragiale, cum ne place să spunem, ci mai curînd în lumea lui Mateiu. Fiindcă, de la inofensivul Mitică pînă la Gorică e cale lungă. Nu numai pentru că al doilea ar putea umbla cu Montaigne sub braț, spunînd că *are și el părțile lui*, ci pentru că, oricîte păcate i-a pus în cîrcă cel ce l-a creat, e singurul personaj viu din lumea noastră politică, în care i s-a prezis un viitor greu de întrevăzut. Or, cu un astfel de personaj intrat în politică, nu avem motive să ne temem că nu va mai avea cine guverna ori ce guverna. El va găsi întotdeauna ceva prin care să iasă din incurcătură.

Ca și *adevărații Arnoteni*, *adevărată*

revoluție nu poate fi imaginată fără acea *Crai de Curtea Nouă*. Care nu va pieri cu una cu două, chiar dacă deasupra acoperișului sub care s-a aciuat cîntă din nou cucuvaia. Cei 12.000 de muncitori din Brașov care străbat orașul în ritmul de fanfară al unui marș funebru nu-i pot strica nici buna dispoziție nici planurile de viitor. Decît așa, trecător. La nevoie ar putea chema o înaltă față bisericească să repete Sfînta Sfeștanie ca să-i facă iarăși de petrecanie pasării-cobe care i-a dat puțin de gîndit. Dacă nu s-a făcut deja lucrul acesta. Fiindcă, altfel, nu-mi imaginez cum a putut să plece Emil în plină criză în Spania ca să joace rolul de spicher la Uniunea Creștin Democrată. Cu atît mai mult cu cît susține că Apusul ar fi devenit cinic.

Și dacă în ceasul al doisprezecilea, despre care se vorbește atîta, s-ar gîndi cum poate ieși el în evidență numai Emil sau Gorică! Dar AC își sărbătorește și ea aniversarea și ne spune că România ar putea fi salvată încă o dată cu AC-ul. D-l Varujan Vosganian susține că are deja pregătît un nou guvern și România ar putea fi salvată cu PAR-ul. PD-ul ne anunță că, dacă nu se face reforma, la primăvară iese de la guvernare ca să-l găsească și alegerile din anul 2000 tot în opoziție. Singurul lucru care l-ar putea face să renunțe ar fi containerul acela buclucaș, care nu a fost deschis întimplător tocmai acum. Dar ce vină are Don Pedro pentru ce s-a nîtmplîm? Dumnealui n-a făcut nimic. Doar a semnat. Așa cum a semnat și Emil pentru decorarea bravului veteran Vasile Mitruț Ciolpan, fără să-și dea seama ce face. N-o să stea țara în loc pentru o decorație dată unui torționar ori pentru 12 milioane de dolari investite în America sau în domnul Maimuț. La urma urmei, această *investiție* falimentară e nimica toată față de cît s-a investit în Emil și de cît s-a pierdut în cei 9 ani care au trecut de la *revoluție*. Dar nimeni nu se teme de adevărat că se apropie scadența. Important e ce face *concurrenta*. Altfel, cum ar ieși d-l ministru al Justiției la rampă să ne spună că liberalii ar fi preluat deja cîrma, cu toate că noi nu ne-am dat încă seama. Slavă Domnului că mai există și un om ca premierul Radu Vasile, care nu pune totul la suflet, ca înaintașul său, ci își vede liniștit de meciurile sale. Deși nu ezită totuși să-și deruteze adversarii spunîndu-le că s-ar fi apucat de poezie, în ideea că, vorba aceia: *mulți vede, puțini pricepe*. Și, Slavă Domnului că Victor Ciorbea nu se dă nici dumnealui bătut, ci pregătește PNȚCD-ul pentru mileniul trei. Pentru că tot el e cel mai bun. Altfel cum ar fi recucerit Primăria Capitalei cu nici mai mult nici mai puțin de 16 procente din sufragiile *minunatului nostru electorat*. Care, dacă nu era chemat încă o dată la urne, risca să uite cu desăvîrșire ce importanță are și la viitoarele alegeri să nu se mai prezinte deloc. Oricum, atîta vreme cît ai noștri (ca și ai celorlalți), *ehei, neicușorule, încă de la pașopt dă-i și luptă*, înseamnă că avem un oarecare antrenament și că nu vom ceda nervos în această bătălie care nu se mai termină odată. Sau care nici n-a început încă. Iar dacă se va întimpla totuși o catastrofă și va dispărea întreaga clasă politică, nu am nici o îndoială că măcar d-l Ion Diaconescu va rămîne pînă la capăt pe locul său, neclintit, ca o stîncă. Un adevărat creștin-democrat cum e șeful Convenției nu poate abandona Cheia numai fiindcă se apropie cu pași repezi sfîrșitul. Pentru el mai există și ceasul de după aceea.

Imprecizia politicoasă

SE ȘTIE că modul de folosire a așa-numitelor *particule* (adverbe, prepoziții, conjuncții etc., caracterizate prin funcția lor predominant pragmatică) este extrem de greu de descris, tot astfel cum e greu de găsit echivalentul unor asemenea elemente la traducerea dintr-o limbă într-alta. În tratatele mai vechi de gramatică, cel puțin în tradiția românească, *particulelor* nici nu li s-a dat, de altfel, multă atenție. Ceva mai mult s-au ocupat de ele dictionarele, obligate să formuleze o definiție, chiar în cazurile în care lucrul era aproape imposibil.

Unul dintre rolurile caracteristice ale anumitor particule românești este acela de a evita precizia, de a atenua "agresivitatea" unui enunț formulat direct. Cuvinte precum *mai, și, pe, prin, alde* pot fi folosite pentru a atenua un sens, pentru a minimaliza sau relativiza o acțiune, pentru a aproxima o plasare temporală sau spațială - aflîndu-se astfel în consonanță cu unele tendințe ale politeții lingvistice - sau pur și simplu pentru a închide textul, pentru a semnala că acesta e vag, dar suficient, că nu mai așteaptă, deci, noi informații esențiale. Pentru a verifica asemenea intuiții, se pot confrunta două variante ale unei declarații care are, în esență, același conținut conceptual: "Am mai venit și eu pe la voi" - și "Am venit la voi". O neglijență și dezinteresată acțiune, fără motiv precis - așa cum e prezentată ea, sincer sau nu, în primul exemplu - contrastează cu descrierea directă și ofensivă din cel de-al doilea (care poate sugera consecințe mai mult sau mai puțin îngrijorătoare: interlocutorul își imaginează deja depunerea valizelor și descărcarea mobilelor, sau se pregătește să facă față unei iminente cereri de ajutor).

Un exemplu interesant de funcționare a particulelor mi se pare cel oferit de adverbul *și*, în cazurile în care continuă de fapt, într-o formă foarte discretă, așa-numitul plural al modestiei. Strategia pluralului modestiei e nespecifică pentru limba standard actuală; de altfel, chiar cînd o descria în *Stilistica* sa, acum peste o jumătate de secol (cu exemple precum "Sărutăm dreapta, părinte!", "S-avem iertare, cucoane!") Iorgu Iordan o consi-

deră tipic populară, comentînd-o chiar printr-o generalizare sociologică ("pluralul modestiei, atît de firesc pentru atitudinea supusă, aproape umilă, a țăranului nostru"). E puțin probabil ca în zilele noastre cineva singur să rostească replica "Vrem o cafea" (ar risca mai curînd ca pluralul să-i fie interpretat ca unul al maiestății). În schimb, cererea *Vreau și eu o cafea* pare absolut normală, chiar cînd clientul e în mod evident singur. Prin acest *și*, vorbitorul se înscrie de fapt, cu intenție, într-un șir, în care individualitatea sa își pierde ceea ce ar putea fi considerat ca arogant. Nu întîmplător, construcția se regăsește și în formula dubitativă "știi și eu?". Acest uz al lui *și* a fost de altfel înregistrat în *Dicționarul limbii române (DLR - tomul XI, partea I, litera ș, 1978)*, cu o explicație cam complicată, dar în esență corectă: "atașarea unui element la ceva subînțeles sau presupus ca posibil este marcată prin evidențierea voită a caracterului obișnuit, comun, modest etc. al manifestării, adesea accidentale, a acestuia". Citatele din dicționar sînt, fapt semnificativ, doar la persoanele I și a II-a - dovadă că această valoare de "nivelare" apare în dialoguri, ca demonstrație de măsură sau ca invitație la modestie. Cele mai multe și mai reprezentative sînt cele la persoana I: "Am zis și eu, ia așa, o vorbă în vînt" (Creangă); "Mai știi și eu!" (Coșbuc); prima atestare a structurii se găsește chiar în scrisoarea lui Neacșu: "spui domnietate ca mai-marele meu, de ce-am înțeles *și eu*". Valoarea de auto-diminuare, de inserare (cu scopuri varii) într-o masă, e confirmată și de formula prin care se poate continua, în mod tipic, enunțul care conține pe "*și eu*": "*ca omu*" ("am și eu un ban, ca omu"); "vreau și eu o casă, ca omu" etc.). O ilustrare perfectă a utilizării particulelor apare în finalul unui articol recent, în care autorul descrie cu umor relația specială - de implicare afectivă dar și de detașare ironică - pe care o întreține cu spațiul publicistic. La întrebarea de rutină "ce mai faci?", colaboratorul revistei răspunde "Ce să fac? uite *și io p-acea!*" ("22", 41, 1998, 16).

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

Un eveniment în istoria culturii românești

S-AU ÎMPLINIT 350 de ani de când a apărut la Alba Iulia (Bălgrad), în 1648, *prima traducere integrală în limba română a Noului Testament*.¹⁾ Moment de răscruce în complexul proces al constituirii limbii noastre literare, apariția *Noului Testament de la Bălgrad* este indisolubil legată de activitatea de promotor al culturii în Transilvania a mitropolitului ortodox Simion Ștefan.

Rolul Transilvaniei în cultura românească și în edificarea limbii noastre literare este cu totul deosebit. Să ne amintim că, în secolul al XVI-lea, aici s-au tradus în românește primele texte literare și că aici s-au tipărit primele cărți în limba română. În secolul al XVII-lea este de remarcat, ca o continuare a unei «mișcări» începute în veacul precedent, o anumită deplasare a centrelor care iradiu cultura.²⁾ În acest sens trebuie înțeleasă și schimbarea centrului cultural din nordul Transilvaniei spre sud, la Bălgrad, cu consecințe pe plan lingvistic: în cazul nostru, alunecarea către Alba Iulia echivalează cu stabilirea unui «Punktreffung» între graiurile nord-transilvănene, bănățene vestice și munteneste sudice, care a determinat într-un fel *profilul limbii literare*. În acest context trebuie remarcată și o altă caracteristică a epocii: transferul literaturii de la un teritoriu lingvistic la altul, de la o provincie la alta, circulație *interzonală* care se va intensifica în secolele viitoare.³⁾

Alba Iulia a fost, la începutul secolului al XVII-lea, sediul Colegiului academic înființat de Gabriel Bethlen, instituție de cultură a cărei activitate s-a desfășurat, și după strămutarea la Aiud, sub semnul filozofiei raționaliste enunțate de Descartes și de Joan Koch (Coccejus). De altfel în Transilvania, alături de școlile sătești și mânăstirești mai vechi, funcționau numeroase școli calvine. Propaganda calvină care începuse în secolul al XVI-lea ia forme mai consistente în secolul următor și, în afară de *Catehismul calvinesc* (Bălgrad, 1642) este de reținut ca un rezultat al tendinței de convertire a românilor chiar textul în discuție, *Noul Testament de la Bălgrad*. Trebuie însă subliniat că deși acesta era sensul acțiunii întreprinse de primul Gheorghe Rákóczi I, românii, începând cu Simion Ștefan, nu au avut deloc intenția de a trece la calvinism, dar au profitat de această primă posibilitate de a avea în întregime *Noul Testament* în limba lor.

Se știe din cărțile de școală că textul *Noului Testament* este precedat de două predoslovii, una *către măriă sa Craiul Ardealului* și alta *către cetitori*. *Predosloviiă către cetitori* prezintă un interes special prin formulările teoretice

pe care le conține și anume în legătură cu felul cum începe să-și facă loc printre cărțurarii secolului al XVII-lea *conștiința limbii literare*, a unei limbi care să fie înțeleasă de românii de pretutindeni. Se întrevede pentru întâia oară aici necesitatea *unificării* și a *normării* limbii literare. De asemenea, aici se abordează cu justețe, pentru prima dată la noi, problema neologismelor destinate a da expresie unor noțiuni pe care românii nu le cunoșteau, ca și problema îndepărtării a ceea ce este dialectal față de ceea ce este literar (chiar dacă, în practică, ideea aceasta nu s-a aplicat cu strictețe pentru că în cuprinsul traducerii *Noului Testament* se întilnesc nu puține regionalisme!). Apare astfel teoria după care limba literară urmează să cuprindă acele cuvinte care au circulație comună la toți românii. Aceste valoroase vederi teoretice conținute în *Predosloviiă către cetitori* nu sînt foarte departe de cele expuse în prefața în care Luther motiva traducerea *Bibliei* în limba germană. În scopul realizării unei limbi unitare, traducătorii propun - cu o remarcabilă intuiție - să se utilizeze o limbă cit mai aproape de uzul comun, «așa cum să înțeleagă toți» și ca lexicul să fie alcătuit din cuvinte cu o amplă răspindire. Aici apare cunoscuta comparație a cuvintelor cu banii. Trebuie evidențiat, pentru a se înțelege caracterul științific al ideilor și al atitudinilor din *prefața către cetitori*, că această sugestivă paralela între cuvinte și bani va fi reluată și, desigur, îmbogățită și argumentată de marele savant B.P. Hasdeu cu mijloacele proprii epocii sale, dar și datorită geniului său creator, în celebra sa teză privitoare la circulația cuvintelor. Deși prezente sporadic și în alte scrieri, trebuie imediat subliniat cu tărie că niciodată pînă la *Noul Testament de la Bălgrad* nu ne-au întîmpinat exprimate mai clar și mai răspicat aceste idei. Pe drept cuvînt se poate afirma că Simion Ștefan este «primul cărturar român care acordă o atenție specială problemelor limbii literare».⁴⁾

NOUUL TESTAMENT a fost tradus inițial de călugărul Silvestru, tipograful lui Matei Basarab. Probabil că s-a apelat la un traducător de pe meleagurile Munteniei pentru punerea în practică a ideii de a se accepta și răspindi ceea ce era *comun* în limba literară scrisă în zone dialectale diverse și deci de a se opri penetrarea unor elemente divergente, diversificate, cu un pronunțat caracter regional. În acest fel trebuie să înțelegem unul dintre punctele «programului» enunțat în predoslovii și anume acela în care se pomeniște despre strădania elaborării unei traduceri accesibile unei mase de vorbitori cit mai largi folosind cuvinte

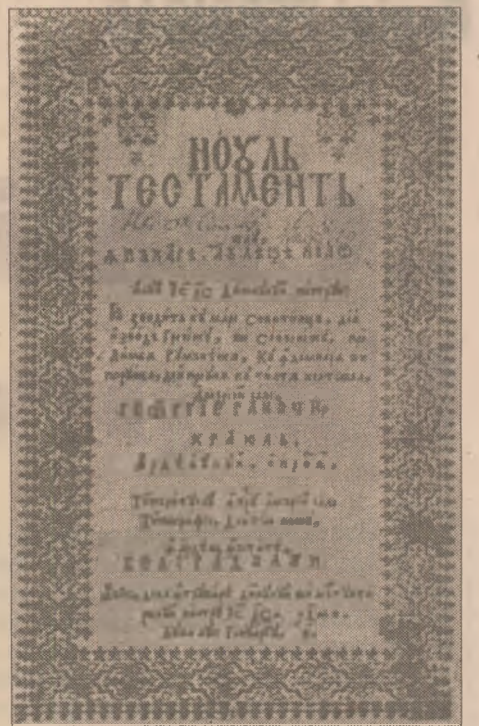
cu o circulație cit mai mare. După moartea lui Silvestru s-a constatat că a tradus cu «multă lipsă și greșială în scriptura lui», drept care au fost însărcinați cu refacerea și ducerea la bun sfîrșit a traducerii *Noului Testament* «preuți cărțurari și oameni înțelepți». Aceștia erau probabil localnici ardeleni, ușor de recunoscut după unele cuvinte și forme regionale transilvănene precum *alean*, *alesui*, *beseadă*, *alâmojnă*, *corfă*, *târnaț*, *marhă*. Cel puțin unul dintre traducători era însă bănățean, ceea ce explică prezența în text a unor termeni ca *poroboc*, *priiatnic*, *foale* 'burtă'. Oricum, traducătorii aveau experiență în munca lor și chiar un anumit «trecut», să-i spunem «științific», odată ce enumerau izvoarele, făceau rezumatul fiecărui capitol etc.

DIN CE limbă s-a tradus *Noul Testament*? Care este originalul/originalale acestui text atît de prețios? Deși problema izvoadelor este extrem de complicată și urmează să fie elucidată de cercetări amănunțite ulterioare, ne rezumăm să facem cîteva precizări:

Răspunsul imediat îl întilnim chiar pe prima pagină a *Noului Testament*, în care se precizează că acesta a fost «izvodit cu mare socotință din izvod *grecescu și slavonescu* pre limbă rumânească». În *Predosloviiă către Măriă sa Craiul Ardealului* informația aceasta se întărește dar se și lărgeste, menționindu-se și un original în limba *latina*, probabil textul editat la Veneția în 1587. Cel de al patrulea izvor indicat este cel *ebraic*; evident, în acest caz ar fi vorba numai de *Evanghelia lui Matei* scrisă în aramaică. În sfîrșit, sînt foarte multe date care justifică presupunerea lui Ioan Balan⁵⁾ după care în afară de acele izvoare «mărturisite», să fi fost utilizat și unul nemărturisit, *Biblia ungurească* tipărită de calvini, probabil cea a lui Heltaï Gaspar (1562).

Chiar dacă se pare că Simion Ștefan nu a participat la traducerea propriuzisă, *concepția* lucrării, în linii mari, îi aparține; de asemenea, mitropolitul se pare că a revăzut tălmăcirea, contribuind astfel la unificarea lingvistică a textului. Toate acestea ne fac să nu putem fi de acord cu N. Iorga,⁶⁾ care crede că Simion Ștefan nu era un cărturar, și să socotim mai nuanțată aprecierea lui N. Cartoian:⁷⁾ «Nu era om de cultură deosebită dar avea un rar simț care l-a călăuzit cu chibzuință în datoria grea pe care o avea de îndeplinit».

Un deosebit interes lingvistic prezintă în *Noul Testament* predosloviiile sale, nu numai cele două amintite, dar și celelalte: în cuprinsul *Noului Testament* mai există nu mai puțin de 23 de predoslovii care au format obiectul de studiu al lui G.F. Tepelea.⁸⁾ Aceste predoslovii de mărime foarte diferită însumează circa 55 de pagini. Ele sînt deosebit de importante pentru că reprezintă *expuneri* ale traducătorilor, deci sînt texte *originale*, eliberate de povara traducerii, desprinse de sub tutela oricărui text străin. La acestea se adaugă *Summa Apocalipsului a lui Ioan* și *Summa capetelor* (peste 30 de pagini), toate caracterizate printr-un stil lapidar, dovadă a puterii de conciziune și de sistematizare a celor ce scriau. Toate pun în valoare și formația umanistă a autorilor, mărturie a pregătirii lor vaste. Aceste predoslovii ne relevă o anumită varietate de stiluri, un început de *diversificare stilistică* în cadrul

aceluiași foarte întins text: sînt relativ frecvente unele elemente ale stilurilor *oral*, *polemic* și, predominant!, *didactic*. Prin marele număr de pagini netraduse puse cap la cap ale predosloviiilor și prin «sume» se poate considera că *Noul Testament* reprezintă *cel mai întins text românesc original* de pînă la 1648. Oricum, este absolut necesar ca în cercetările viitoare *Noul Testament* să fie urmărit în dublă ipostază: de text *tradus* și de text *original*, ceea ce în sine semnifică o mare noutate.

În fine, nu putem încheia această scurtă trecere în revistă a problemelor puse de *Noul Testament de la Bălgrad* fără a scoate în relief însemnătatea abundentelor «glose marginale»; acestea dovedesc efortul *conștient* al cărturarilor-traducători pe de o parte, de a îmbogăți limba prin neologisme și, pe de altă parte, de a le explica pe înțelesul tuturor. Se poate afirma, fără urmă de tăgădat, că glosele constituie începutul unui *dictionar de sinonime* în special, și al unui *explicativ* în general, cu unele etimologii ale limbii române. Unii termeni considerați de autori a fi literari sînt transpuși prin termeni populari: *capitanul* «pîndariul», *stadie* «alergătură», *sabie* «hangeriu», *mîta* și *ruta* «iz-mă» sau invers, unele cuvinte și sensuri populare, regionale sînt glosate prin vocabule cu o mai largă răspindire: *be-tejește* - *nebunește*, *să nu-l calce pre el* - *împresoară*. Unele sinonime din glose⁹⁾ sînt mai expresive în raport cu termenul din traducere, dezvăluind necontenita grijă a traducătorilor de a căuta «cuvîntul potrivit»: *duh* - *nalucă*, *au adurmit* - *au murit*, *întru tăcere* - *în taină*, *să-l prinzia cu cuvîntul* - *să-l amăgească*, *în crucea* (*Domnului*) - *chinul*.

MERITELE traducerii *Noului Testament de la Bălgrad*, succint prezentate în rîndurile de mai sus, îi conferă acestui text fundamental un loc aparte în șirul tipăriturilor românești și explică autoritatea de care s-a bucurat asupra scrierilor ulterioare, contribuind astfel la încheierea și la fixarea limbii literare. Document de mare preț, în special prin tezele cuprinse în *Predosloviiă către cetitori*, prin aparatul explicativ, prin stilul cumpănit-didactic uneori, nervos, eliptic alteori, întilnit în numeroasele sale pagini *originale* - prin excepționala prezentarea tipografică ca și prin valoarea traducerii de acum 350 de ani, *Noul Testament de la Bălgrad* rămîne un monument de seamă al limbii române. Acest text, care este o oglindă a stadiului atins de limba literară română la jumătatea veacului al XVII-lea și care a contribuit la impunerea unei norme, îndeosebi lexicale, supradialectale, constituie un generos cîmp de studiu pentru generațiile viitoare de specialiști.

Florica Dimitrescu

România literară 11

¹⁾ În 1988, *Noul Testament de la Bălgrad* s-a reeditat la Alba Iulia din inițiativa episcopului de Alba Iulia Emilian Birtaş, în transliterarea doamnei Ileana Zamfirescu.

²⁾ I. Gheție, *Baza dialectică a românei literare*, București, 1975, p. 322.

³⁾ Al. Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, vol. II, București, 1978, pp. 99-115.

⁴⁾ Al. Rosetti, B. Cazacu, L. Onu, *Istoria limbii române literare*, ed. a II-a, București, 1971, p. 91.

⁵⁾ *Limba cărților bisericești*, Blaj, 1914, p. 138.

⁶⁾ *Istoria literaturii religioase a românilor pînă la 1688*, în *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. VII 3, București, 1904, p. CLXXII.

⁷⁾ *Istoria literaturii române vechi*, vol. II, București, 1942, p. 105.

⁸⁾ În «Limba română», 13 (1964), nr. 2, pp. 149-156.

⁹⁾ G. T. Pop [Gabriel F. Tepelea]: *Sinonimele în Noul Testament de la Bălgrad*, în «Biserica Ortodoxă Română», 80 (1962), nr. 7-8, p. 756; Ioan Iliescu, *Considerații asupra glosei din «Noul Testament de la Bălgrad»*, în «Analele Universității din Timișoara», seria Șt. filologice, 2 (1964), p. 26.

„Craii de Curtea-Veche” Un prototip portughez a

IATĂ că istoria literaturii române ne mai poate rezerva surprize! Contribuția profesorului Perdigão de la Universitatea din Lisabona stă alături drept strălucită mărturie și piesă fundamentală într-un dosar niciodată închis. Dacă revelațiile documentare cuprinse în ea au un aer de-a dreptul spectaculos, nu-i mai puțin adevărat că relația culturală româno-portugheză dezvăluită aici plasează însăși literatura noastră într-un context pe care prea adesea îl ignorăm.

De ce? Ne-am obișnuit să credem că literatura română nu interesează pe nimeni în străinătate și că, dincolo de frontierele statului, ea a rămas până astăzi complet necunoscută; ne-am obișnuit cu ideea că foarte puțini specialiști străini în «românistică» (termenul însuși sună bizar!) ar fi doar niște ființe exotice, un grup de excentrici care-și tratează *spleen*-ul învățând o limbă imposibilă - adică româna - pentru a citi apoi (supremă perversiune!) literatura scrisă în această limbă.

Din fericire, lucrurile nu stau tocmai așa. Există persoane cu solidă pregătire culturală, îndrăgostite de limba și de literatura

română, cărora le consacră efort intelectual, lecturi și meditație. Iar rezultatele pot fi uneori remarcabile - ca, de exemplu, cele din textul care ocupă astăzi rubrica *Scrisorilor portugheze*. Fără îndoială că strădania proprie, inteligența și, poate, norocul l-au ajutat pe profesorul Perdigão în interesanta sa descoperire. Dar un asemenea studiu ar trebui să ne arate că, pe de o parte, literatura română a fost dintotdeauna o componentă organică a literaturii europene; și că, pe de altă parte, o anumită confruntare de la egal la egal a existat mereu în ultimele două secole între cultura română și celelalte culturi.

În fond, doar catastrofa istorică din ultima jumătate de secol reprezentată de dictatura comunistă a provocat mentalității noastre colective trauma izolării, însoțită de toate complexele otrăvite ce pot rezulta de aici. Textul prezentat acum amintește, în substanța lui, de o normalitate mult timp pierdută - astăzi pe cale de a fi cu greu recâștigată.

Mihai Zamfir

CU CINCISPREZECE ani în urmă, a apărut în revista *Amfiteatru* o cronică literară semnată de criticul Mircea Nicolae Rusu intitulată *Un portret matein: Vasco da Gama*. Articolul, pe trei coloane, pretindea a fi o lungă și erudită introducere la un modest text despre Vasco da Gama publicat alături. Acest din urmă articol, găsit de critic în paginile unui vechi număr al celebrului ziar *Universul*, nesemnlat, avea totuși o mențiune de autor introdusă în ultimul paragraf cu următoarea precizare: „Articolul e datorită unei ilustrații academician portughez Henrique Lopes de Mendonça. (sic!) Portretul lui Vasco da Gama pe care-l reproducem aici e cel mai vechi autentic și împodobește sala «India» a muzeului colonial din Lisabona. Printre cele dintâi țări care s-au alăturat la comerțul lui Vasco da Gama a fost și România, al cărei guvern a însărcinat să o reprezinte în această circumstanță în calitate de trimis extraordinar pe domnul Ioan Calimaki.”

Așadar, un articol atribuit în propriul text unui anume academician portughez, ilustrat cu cel mai adecvat portret al navigatorului lusitan, descoperitorul drumului maritim spre India pe calea Atlanticului, publicat în numărul 16 din 21 ianuarie 1925 de prestigioasa gazetă a lui Stelian Popescu, nesemnlat, fără mențiune de traducător sau a celui care a obținut sau cedat fotografia celebrului portret.

Pus pe gânduri de aceste neobișnuite indicii, M.N. Rusu, istoric literar aparținând „clubului” de fani mateini grupați pe atunci la revista *Amfiteatru*, inspirat de divulgarea recentelor cercetări întreprinse de un colectiv de la Muzeul de Literatură, publicate în excelentul *Dosar al Existenței, Mateiu I. Caragiale - un personaj*, a supus articolul în cauză metodei sale de analiză filologică, ajungând la concluzia că paternitatea textului i-ar aparține în mod neîndoieșnic lui Mateiu I. Caragiale.

Pe ce s-a bazat criticul arhivist și adept al analizei de vocabular și etimologie în contestarea lui Henriques Lopes de Mendonça ca presupțiv autor al textului, cum chiar ziarul îl identifică în ultimul paragraf, în afară de faptul că *Universul* l-a publicat fără semnătura de autor?

În primul rând pe *Agenda - Acta - Memoranda* (1923-1935), copie selectivă și rezumată, făcută cândva de Perpessicius

după însemnările originale ale lui Mateiu Caragiale în agende, ulterior dispărute. Acolo se găsesc câteva mențiuni la publicarea articolului despre Vasco da Gama în *Universul*, făcute de Mateiu la data corespunzătoare. În al doilea rând, textul prezumtivului academician lusitan ar folosi, după opinia criticului, termeni neoași precum “zavera”, sau tipic mateini precum “vedenie”, “ostroave” etc. și ar face uz de descrieri ale peisajelor atlantice și africane din ruta navigatorului portughez care ar coincide cu fragmente ale *Crailor de Curtea Veche*, mai ales din capitoul “Cele trei hagiălăcuri”, unde scriitorul narează călătoria maritimă a lui Pantazi pe glob.

Pe această bază de identificare filologică și de argumentare cam subțire, criticul s-a grăbit să înlăture unele obiecții și enigme conținute în însemnările din agenda scriitorului, ponderate cândva de Perpessicius, redactorul ediției *Operele* din 1936 ale lui Mateiu Caragiale, cel care de fapt a transcris rezumativ notele și însemnările din cele 14 agende - ulterior dispărute în condiții misterioase de la Fundația pentru Literatură și Artă Carol al II-lea, în urma bombardamentului și refugiului din '44 - în sensul atribuirii articolului (a cărui publicare în *Universul* o datează pe dosul foii transcrierilor din agende) autorului prezumtiv, menționat în ultimul paragraf al textului.

“Păreerea noastră - replică însă criticul de la *Amfiteatru* - este că articolul despre Vasco da Gama nu a fost citit în întregime cu atenție, preopinienții preluând de la sine aserțiunea lui Perpessicius. Argumentele noastre în favoarea atribuirii articolului despre Vasco da Gama lui Mateiu Caragiale sunt de ordinul stilistic și al obsesiilor care formează universul *Crailor de Curtea Veche*.” Nu i-a mai trebuit lui M. N. Rusu decât un pas spre a proclama: “Cu Vasco da Gama numărul articolelor publicate de Mateiu I. Caragiale în timpul vieții a ajuns la cifra de patru”. Pas făcut fără prea mari ezitări! Mai grav este însă faptul că n-a pregetat să așeze post-mortem, cu de la sine convingere și entuziasm “justițiar”, semnătura talentatului creator al lui Pantazi, Pașadia și Pirgu, sub articolul despre Vasco da Gama, republicat în *Amfiteatru*, ușurat acum de paragraful final, în care era vorba de prezumtivul academician portughez. Articolul este însă

o prezentare migăloasă a aventurilor maritime lusitane din secolele XV-XVI și nu a fost scris de Mateiu Caragiale.

Cine putea fi deci autorul textului expurgat acum de interpolarea finală, presupus a fi introdusă din motive inexplicabile de redacția *Universului*, probabil la cererea unui rău-voitor, dușman al scriitorului? Răspunsul a stat o clipă, poate însă numai o clipă, sub ochii increduli ai incondiționalului matein de la *Amfiteatru*, criticul M. N. Rusu... Autorul - o putem afirma fără umbră de îndoială, în urma unei scurte cercetări în colecția Bibliotecii Naționale din Lisabona - este menționatul Henrique Lopes de Mendonça, academician, însărcinat de guvernul Republicii Portugheze cu redactarea unei broșuri ilustrate cu gravura după portretul lui Vasco da Gama, broșură ce a fost trimisă la legățiile portugheze din țările aliate și prietene, cu indicația de a fi tradusă în respectivele limbi naționale și publicată în presă, spre a se populariza sărbătorirea oficială a celui de al patrulea centenar de la moartea navigatorului-simbol al gastei maritime portugheze, nemuritorul erou al epopeii lui Camões, *Lusiada*.

În condițiile documentării și cercetării istorice ce domnea în România comunistă, nu i-a stat la îndemână criticului posibilitatea de a consulta o sursă de informare despre Lopes de Mendonça. Ar fi aflat, printre altele, că academicul-scriitor oficial era chiar autorul versurilor imnului național al Republicii Portugalia, cum era pe atunci denumirea oficială a țării. Confuzia și cecitatea involuntară a criticului român a survenit, după cum voi încerca să arăt, dintr-un deficit de informare în privința mediilor politice și diplomatice interbelice, întreținut anume de istoriografia comunistă, mult mai vigilentă față de ele, decât față de mediile literare și artistice.

MENȚIONATELE adnotări în limba franceză din agendele lui Mateiu Caragiale, transcrise de Perpessicius și ulterior traduse în limba română, sunt următoarele: “7 ianuarie. “*Universul*”. Articolul despre Vasco da Gama și fotografie. 5000 lei; 17 ianuarie, Brederode - “*Universul*”; 19 ianuarie. Foarte neplăcuta întâmplare a lui Brederode. Cel puțin în privința acestuia nu m-am înșelat; 20 ianuarie. (foarfece). “*Universul*”. Iau chitanța de la Brederode.”

Nedisponând de un mijloc adecvat a-l identifica pe Brederode, M.N. Rusu dedus din alte pasaje ale însemnărilor Mateiu Caragiale că ar fi “*probabil funcționar și heraldist din cercul Editura Cultura Națională*”. Or, din stabilirea corectă și amănunțită a identității acei misterios personaj menționat în însemnările din agendele scriitorului în diferite ocazii între anii 1923-1925, pentru ca apoi să dispară definitiv în urma “neplăcutelor întâmplări” de la redacția *Universului*, rezultă nu numai soluția care lămurește confuzia lui M. N. Rusu, dar, totodată, o cheie pentru descoperirea unuia din importante filioane de inspirație ale *Crailor de Curtea Veche* și, după cum vom incepe să demonstrăm cu altă ocazie, mult-căutat model de inspirație al personajului “Pantazi”, rămas până azi o enigmă pentru mateini.

Don Martinho de Brederode, numele lui întreg Martinho Maria Teixeira Homem de Brederode da Cunha, diplomat de carieră, era din 1919, primul Trimis Extraordinar și Ministru Plenipotențiar al Republicii Portugalia acreditat în România devenită țară aliată în urma intrării aceluși an, 1916, în Marele Război, partea Antantei. Stabilite din acest motiv orașul de pe malurile Dâmboviței, Don Martinho de Brederode cumula totodată aceleași funcții la Belgrad și Atena.

Mai curios este însă faptul că acest diplomat intrat în carieră încă din timpul Regatului Constituțional al Portugaliei, 1889, la 23 de ani, a fost, până în 1900, autorul a trei cicluri de poezie și al unui singur roman, intitulat *Moartea Amo*, publicat sub pseudonimul italianizant Mario Sponti, în 1894, probabil din rațiuni de discreție diplomatică. Este interesant de notat, din punctul de vedere al producției lirice, asemănarea dintre Brederode Mateiu, ambii fiind poeți parcimonioși, privința cantității producției literare autori a câte unui singur roman. Mai interesant este faptul că, atât *Crailor de Curtea Veche* cât și *A Morte do Amor*, sunt romane scurte, cu patru personaje masculine trăindu-și spleenul într-o atmosferă dandism și de boemă cosmopolită “fin-siècle” la București și, respectiv, Lisabona.

Regalist convins, ca și Mateiu, Brederode era însă, spre deosebire de acest moștenitorul titlului de Conte da Cunha de mare prestigiu în rândul aristocrației lusitane din secolul al XVIII-lea, ceea ce nu l-a scutit de a fi un hidalgo scăpat împins de nevoi bănești să accepte un post remunerat de înalt funcționar al Statului Proclamarea Republicii în 1910 nu l-a afectat totuși în cariera diplomatică deoarece era fratele mai mare al fruntașului republican Fernando Brederode, de trei ori ministru în diferite guverne ale Republicii Portugheze (1910-1926). În altfel, numirea sa în funcția de Ministru Plenipotențiar la București a survenit în timpul ministeriatului fratelui mezin, portofoliul Marinei. Și în această privință relația dintre aristocraticul Martinho de Brederode și republicanul frate Fernando Brederode amintește complicata relație dintre aristocratul Mateiu și republicanul său tată Ion Luca. În ambele cazuri o relație de divergență ideologică și c

Iai Pantazi

ție familială pe un fundal psihologic
lex, modelator de comportamente și
quități.

in aceste câteva date biografice și
ânări, putem deduce că relația dintre
oi bărbați a fost mai profundă decât
să s-o bănuim cele câteva mențiuni
e Brederode din agendele lui Mateiu.
respondența diplomatică și familială
rhivele portugheze consultate de noi,
a găsit, din păcate, nici o mențiune la
narelui dramaturg român din partea
matului portughez. Totuși, este ușor
teles că, în cazul articolului despre
atorul lusitan, Brederode a fost col-
litarul traducerii în limba română a

broșurii Comisiei Oficiale a Cen-
ului lui Vasco da Gama, editată în
a portugheză la Lisabona, (Imprensa
onal, 1924) și foarte probabilul ei tra-
cor în limba franceză, în care a inter-
două scurte lămuriri cu privire la
ții lui Henrique Navigatorul, prin
textul publicat în *Universul* diferă de
l lui Henrique Lopes de Mendonça;
fateiu Caragiale îi revine meritul tra-
rii în limba română, în care a lăsat
enta vocabularului său meșteșugit,
a se îndepărtat cu o iotă de original.
ui Mateiu i se datorează, probabil, de-
urile pentru fotografierea gravurii
tabloul cu portretul lui Vasco da
, care ilustrează broșura și avea să
ască traducerea în pagina gazetei
eștene.

și în arhiva Ministerului de Externe
Lisabona, în cutia cu corespondența
ă a lui Brederode, care de obicei se
raporteze o oricăd de neînsemna-
vă de a sa cu privire la Portugalia
sa românească, nu se găsește, în mod
icabil, nici o referire la împlinirea
misiuni culturale, totuși, într-o
are adresată Ministrului său la 1 feb-
1924 - un an înaintea publicării arti-
i cu pricina - se plângea: "Traduce-
ci sunt foarte scumpe. Eu le plătesc
una din buzunarul meu când e vorba
icole de ziar, relativ scurte. Dar tra-
ile de fascicole imprimate cu mai
pagini costă multe mii de lei..." A se
ara cu însemnarea lui Mateiu în
ă: "Articolul despre Vasco da Gama
ografia. 5000 lei. Brederode-Uni-

mâne de clarificat însă notița con-
tă de Mateiu la două zile de la data
i sus: "Foarte neplăcută întâmplare a
ederode cu *Universul*", urmată de
'Discuție violentă cu Brederode. Cel
în privința acestuia nu m-am
t."

est scandal provocat în redacția
mai important ziar bucureștean al
lui, în care Brederode nu prea reu-
ă plaseze știri privitoare la țara sa,
oate motivul plauzibil pentru care nu
it 3 mențiune în corespondența
ă către Lisabona, asupra împlinirii
rii cu care fusese însărcinat. Rapoar-
candalizate despre comportamentul
npulsiv și arogant plouau însă la
ter, trimise, după cum vom vedea, de
ele sale din București. Presa de opo-
guvernului, în care fratele său ocupa
oliul Marinei, se și grăbise să se facă
bine documentat al scandalurilor
cate de "Ministrul nostru la Bucu-
Din această perspectivă, ce să se fi

întâmpat între cei doi scriitori la
Universul ca să motiveze ruperea vremel-
nicei lor legături?

Ipoteza noastră se bazează pe corelarea
unor însemnări anterioare ale lui Mateiu
Caragiale din *Agende*, cu fapte și întâm-
plări survenite Ministrului Portugaliei la
porțile Orientului, "où tout est pris a la
légère" după cum l-ar cita însuși Mateiu pe
Raymond Poincaré. Prima dintre acestea
datează din 2 iunie 1923: "Orele 11 Stelian
Popescu - Iau 5000 de lei de la legație..."

Un an și jumătate înaintea publicării
articolului, Mateiu primea de la Brederode
aceeași sumă obținută la redacția *Univer-
sului* lui Stelian Popescu, probabil pentru
un comision de aceeași natură.

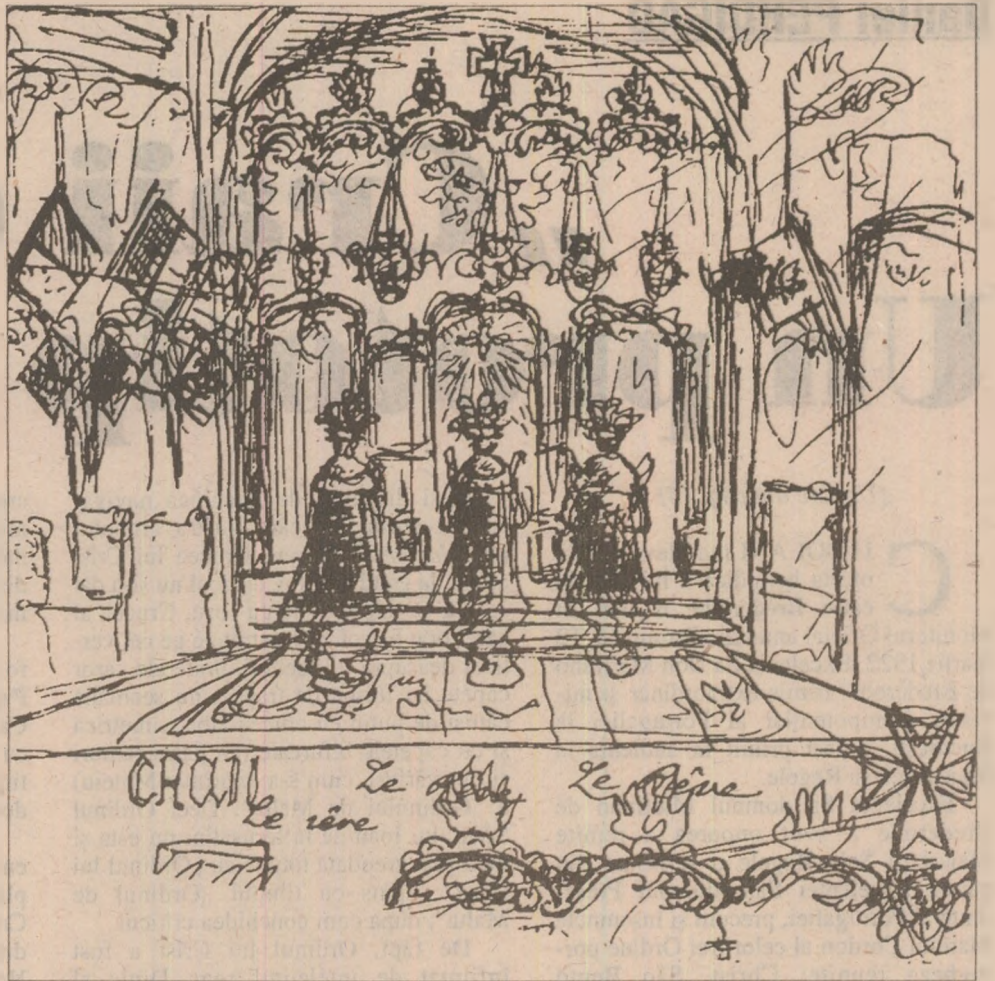
O ALTĂ însemnare, la câteva
zile de la cea anterioară, deși la
fel de laconică și de enigmati-
că, ne permite să conchidem cu certitudine
că era vorba despre Legația Portugaliei: 11
iunie (cu o zi înaintea cununiei scriitorului
cu Marica Sion). "Paznic de noapte pentru
Legație". Pentru a o descifra, această notă
trebuiește confruntată cu informațiile din-
tr-un raport de poliție privată, trimis de la
București Ministerului de Externe din
Lisabona de către Consulul Onorific al
Portugaliei, Maurice Fain, Președintele
Sfatului Negustoresc, onorabil negustor
din Calea Victoriei 52, în sprijinul ne-
număratelor plângeri și doleanțe la adresa
comportamentului superiorului său ierar-
hic, în post la București, Martinho de Bre-
derode. Acolo, printre denunțurile purtă-
rilor publice scandaloase ale Ministrului în
Capitala de pe malurile Dâmboviței, asu-
pra cărora vom mai reveni, citim: "...Întors
la București (dintr-un concediu balnear la
Baile Herculane), Domnul Ministru a pro-
vocat un scandal enorm luându-l la bătaie
până la sânge pe propriul său paznic (ser-
gent de stradă) care, reclamând superiorii-
lor săi, a obținut plecarea din post, fără a fi
fost înlocuit de atunci de altul, căci nici un
alt paznic nu a vrut a prelua postul la
Domnul Ministru. Singur Domnul Minis-
tru al Portugaliei la București nu are ser-
gent de stradă la dispoziție."

Așadar, iată-l pe Mateiu Caragiale, a-
gentul de presă al Ministrului Brederode,
devenit acum, în ajunul cununiei civile,
factotum și scutier bucureștean al arogan-
tului diplomat bătaș, venit de la malurile
Tagelui.

Spicuim mai departe din *Agende*: la 2
aprilie 1924: "Convorbire îndelungată cu
Brederode"; 15 aprilie: "Cultura Națională
- Blanc - "Universul" Notița asupra raidu-
lui aerian portughez"; (...) "Brederode -
Cultura Națională (restituirea corectur-
rilor). Notița a apărut în *Universul*."

La acest punct, pe coala unde transcrie
însemnările din agendele lui Mateiu Ca-
ragiale, Perpessicius notează, pe verso: "În
Universul din 13 aprilie 1924, la Din străi-
nătate, despre un raid proiectat de doi pi-
lоти portughezi. Plecarea s-a efectuat la 2
aprilie pe un Braquet de fabricație por-
tugheză".

Era vorba despre călătoria aeriană
Lisabona-Macao, în China, întreprinsă de
aviatorii Brito Pais și Sarmiento de Beires,
la bordul unui avion botezat "Patria". Zbo-
rul, început în ziua în care Mateiu notează
în agendă o "convorbire îndelungată cu
Brederode", avea să dureze peste două

Desen de Mateiu I. Caragiale

luni de zile, întrerupt de neașteptate pe-
ripetii și accidente. Brederode, care fusese,
la a doua sosire în București, din martie
1922, un activ propagator al zborului tran-
satlantic Lisabona-Rio de Janeiro, între-
prins de aviatorii Gago Coutinho și Sa-
cadura Cabral, primise felicitări pentru
îndeplinirea acestei misiuni de populari-
zare din partea autorităților portugheze și
mulțumiri de la autoritățile aeronautice
române.

Zborul din 1924, care pare să fi fost o
încercare simetrică celei din 22, de a cu-
prinde, pe calea aerului, rutele, care au a-
dus, cu patru sute de ani în urmă, faima na-
vigatorilor portughezi, a fost, pe semne,
comunicat publicului român de o știre co-
mandată de Brederode lui Mateiu Car-
giale, care a redactat-o și publicat-o în
Universul, în perioada când autorul recitea
corecturile povestirii *Remember* ce urma
să apară la Editura Cultura Națională.

După mai multe întâlniri cu Ministrul,
în urma apariției știrii, Mateiu Caragiale
notează în agendă, la 8 mai: "Ofer lui Bre-
derode tabloul stemelor". Iată-l acum de-
venit, cu bine-cunoscutul său talent de
genealogist și desenator de steme și bla-
zoane, heraldist în slujba lui Don Martinho
de Brederode.

În privința acestei scurte însemnări, se
pot emite două ipoteze: după cum am ară-
tat, lui Martinho de Brederode îi revenise,
la jumătatea vieții, prin extincția unei ra-
muri colaterale a neamului său, titlul de
Conte da Cunha, aparținând unei vechi ca-
se de aristocrație lusitană. Titlul aparți-
nuse, în "acel veac scump și nostalgic între
toate care fu al optesprezecelea" - cum s-ar
exprima Mateiu - celebrului diplomat Don
Luís da Cunha, Ambasadorul lui Ioan al
V-lea, magnanimitate rege Cresus, în timpul
căruia descoperiseră portughezii minele de
aur din Brazilia. Luís da Cunha, personali-
tate marcantă a diplomației Luminilor, a
fost mai vârstnicul inițiator într-ale poli-
ticii al celebrului Marchiz de Pombal, vii-
torul Prim Ministru, numit în funcție de
următorul rege portughez, Iosif I, nepotul
iluministului și masonicului Iosif al II-lea
al Austriei, cel mult iubit de românii din
Ardeal.

Cumularea, în persoana lui Martinho
de Brederode, a titlului de conte al casei
famosului diplomat cu titlurile mai re-
cente ale neamului Brederode, ramură a
unei familii de nobili olandezi, stabilită în
Portugalia prin secolul XVIII, îi impunea
acestui a o remaniere heraldică a blazonu-
lui personal, în care însemnele Brederode-

rilor să nu împartă de acum pe sferă cu ar-
mele conților da Cunha, jumătate din scu-
tul ocupat; pe cealaltă jumătate, apar în-
semnele neamului mai bogat, dar mai puțin
innobilat, al strămoșului Teixeira Homem.
Blazonul, astfel remaniat, este încununat
de coroana contală și așezat pe deviza
"peut etre".

Nu este exclus deci ca scriitorul român,
heraldist și genealogist diletant, să fi con-
tribuit, cu sugestii și cu talentul său de de-
senator de blazoane, la machetizarea ace-
stei steme, după canoanele heraldicii, pen-
tru regalul Ministru al Republicii Por-
tugaliei la București.

O altă ipoteză, ce ni se pare mai plauzi-
bilă, căci este susținută documentar de alte
însemnări în agende și totodată de un
desen, dintre puținele rămase de la Mateiu
Caragiale, ar fi că acesta i-a înmănat lui
Brederode schițe după insignele principa-
lelor ordine onorifice și decorații portu-
gheze.

De-a lungul carierei sale diplomatice,
Martinho de Brederode adăugase la deco-
rațiile portugheze la care avea drept prin
funcția și rangul deținut - Marea Cruce a
Ordinului Militar al lui Crist, comandor al
Ordinului Militar de Santiago da Espada -
pe cele străine, precum Crucea Ordinului
Coroanei României, Crucea Ordinului
Steaua României, Crucea Ordinului S. Sa-
va al Iugoslaviei, Crucea Ordinului Dublu-
lui Dragon Imperial Chinezesc, comandor
al Ordinului S. Maurițiu și S. Lazar ale
Italiei, ofițer al Legiunii de Onoare, cava-
ler al Ordinului Carlos III al Spaniei etc.

Într-un desen în tuș negru aflat la Mu-
zeul Literaturii Române - din donația pro-
fesorului Vasile Drăguț - Mateiu Caragiale
a schițat cu acuratețe steaua și colanul su-
premei decorații portugheze, "Ordem da
Torre e Espada" (Ordinul Turnul și Spa-
da), alăturându-i legenda, greșit transcrisă:
falo del merito valor, în loc de "Valor,
Lealdade e Mérito".

Brederode, deși comandor al Ordinului
lui Crist, nu ajunsese totuși să posede acea
decorație acordată numai marilor persona-
lități internaționale sau pentru merite deo-
sebite, fiind, poate, acesta motivul pentru
care schița ei a rămas printre hârtiile lui
Mateiu. Iată-l deci pe fiul dintâi al marelui
clasic român, ajuns, în preajma consacrării
sale ca romancier al *Crailor*, factotum și
heraldistul Ministrului Brederode.

(Continuare în pag. 14)

„Craii de Curtea- Un prototip portughez

(Urmare din pag. 13)

C U DOI ANI mai devreme de oferta heraldică a lui Mateiu către Brederode, o știre în Monitorul Oficial anunța: „Duminică, 12 martie 1922, Excelența Sa Don Martinho de Brederode, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Portugaliei la București, a fost primit în audiență la Majestatea sa Regele.

Excelența Sa domnul Martinho de Brederode a avut onoarea a remite Majestății Sale Regele o scrisoare din partea Excelenței Sale domnul Președinte al Portugaliei, precum și însemnele Marelui Cordon al celor trei Ordine portugheze reunite: Christ, São Bento d' Avis e São Tiago da Espada.“

Brederode, în raportul trimis Ministrului de la Lisabona, relatează astfel evenimentul din acea dimineață: „Majestatea Sa, din rafinată gentilețe, a onorat Portugalia purtând, pe uniforma de generalissim, panglica celor Două Ordine Portugheze ce-i fură acordate pe când era Prinț Moștenitor.“

S-a făcut rar caz de faptul că Ferdinand, de Hohenzollern-Sigmaringen era, pe latură maternă, un Branșan, fiul prințesei Antónia de Portugal. Deci avea o coastă de portughez, căci între Hohenzollerni-Sigmaringeni și familia domnitoare a Portugaliei avusese loc la 1855 un schimb nupțial de prințese, Ștefania, sora lui Carol I, devenind vremelnica Regină a Portugaliei, prin căsătoria cu Regele Pedro V, iar Infanta Maria Antónia, devenind soția Prințului Leopold, fratele mai mare al viitorului Rege al României, din a cărei descendență a fost desemnat moștenitorul coroanei, Ferdinand, cel de-al doilea născut al cuplului.

Regatul Portugaliei îl decorase în calitate de Prinț Moștenitor și rudă apropiată, iar republica (proclamată la 1910 ca urmare a regicidului din 1908) se grăbea, în preajma încoronării de la Alba-Iulia, să-l decoreze din nou în calitate de Suveran al României Mari și aliat din timpul Marelui Război.

Sosit din martie la București, cu înalta însărcinare de a-l decora pe Rege, Martinho de Brederode a căutat să popularizeze prin presă natura și importanța decorațiilor cu care Republica Portugalia îl distingea pe Majestatea Sa. La 29 martie 1922, apare în ziarul de limbă franceză „Progrès“, al prietenului său Kiriacescu, o notă lămuritoare asupra Ordinului lui Crist, notă despre care diplomatul se va lamenta către Lisabona că, deși fusese pregătită printr-un interviu acordat la Legație directorului ziarului conservatorilor liberali, a apărut a doua zi cu greșeli, fiind redactată în franțuzește de un „scrib“ agramat.

O altă confuzie gravă pe care o comite M. N. Rusu în raționamentul ce-l duce la atribuirea paternității portretului literar al lui Vasco da Gama lui Mateiu Caragiale, s-a clădit pe credința precipitată că Ordinul lui Crist este totuna cu Ordinul Cavalerilor de Malta, despre care Mateiu Caragiale avea să scrie cândva o notă lămuritoare, „În chestia unei aberații“, despre heraldica Ordinului.

Deși dispunea de imaginea navigatorului portughez care ilustra articolul din *Universul*, în care Crucea lui Crist atârna la gâtul eroului, criticul nu și-a dat seama că, albă, tivită cu roșu, Crucea al cărei braț orizontal îl întretaie pe cel vertical deasupra mijlocului, brațe ale căror capete au formă de trapez, nu seamănă câtuși de puțin cu crucea albă, simetrică și cu capetele bifurcate (cu patru ramuri și opt vârfuli, cum s-a exprimat Mateiu) a „Ordinului de Malta“. Deci Ordinul Sfântului Ioan de la Ierusalim nu este și nu a fost vreodată totuna cu „Ordinul lui Crist“, ajuns cu timpul „Ordinul de Malta“, după cum conchidea criticul.

De fapt, Ordinul lui Crist a fost înființat de înțeleptul rege Dinis al Portugaliei la 1319, spre a succeda și a moșteni în chip discret averea Templierilor din Portugalia al căror Ordin fusese desființat prin bula Papei Clement al V-lea, la cererea Regelui Franței Philippe le Bel, în 1312.

Ordinul Templierilor poseda întinse domenii și importante castele fortificate, unde se zvonea că se ascund enorme

creștină a domeniilor maure ale Islamului încă nu luase sfârșit și unde, totodată, poposeau flotele cruciate, navigând din Nordul Europei spre locul împlinirii misiunii lor creștine din Țara Sfântă.

Deși bogățiile Ordinului desființat au fost predate Ordinului Hospitalierilor, Papa a îngăduit înființarea Ordinului Cavalerilor lui Isus Hristos în Portugalia cu misiunea militară de apărare a creștinătății față de granița tot mai retrasă a domeniilor maure.

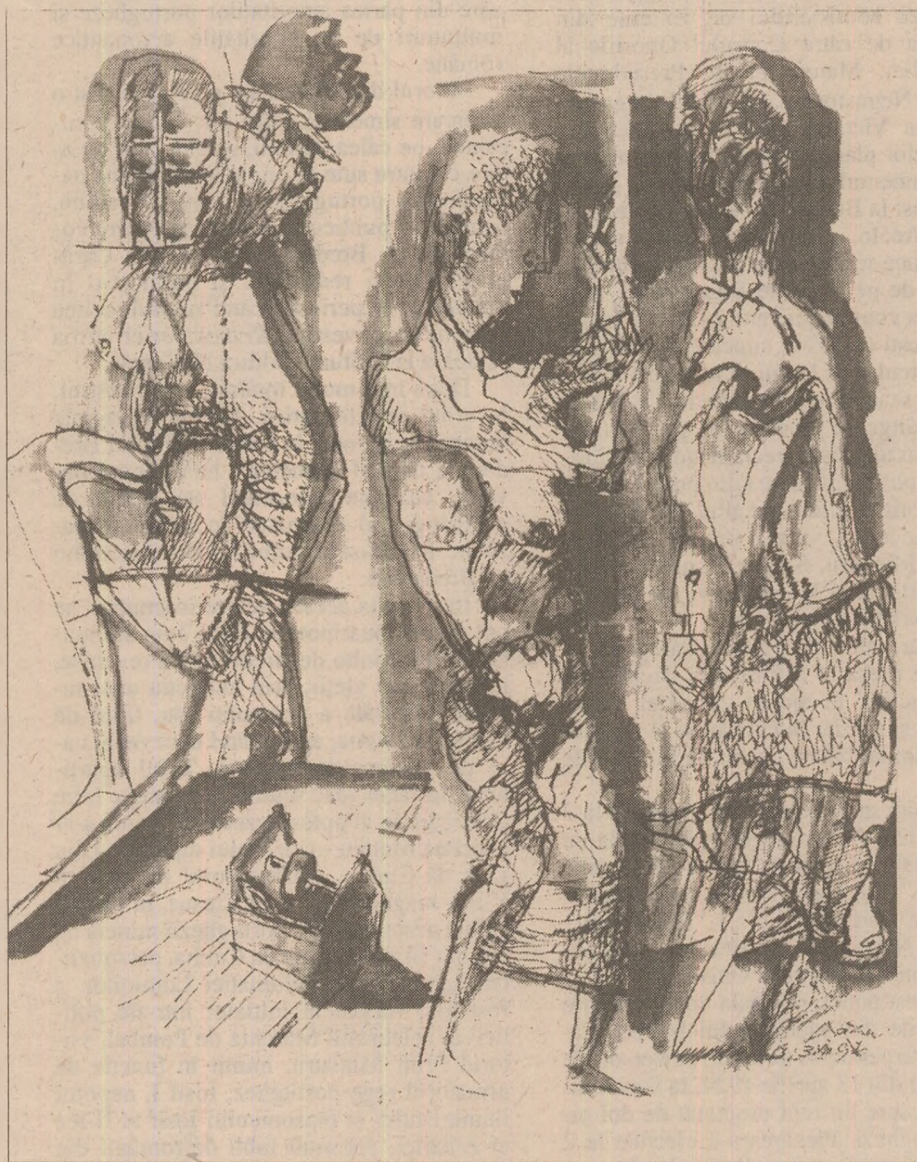
În istoriografia portugheză recentă, s-a emis ipoteza că averea cavalerilor templieri, transferată în secret Ordinului lui Crist, ar fi stat la baza finanțării expedițiilor nautice atlantice ale Infantelui Henrique Navigatorul (1394-1460), el însuși Mare Mastru al Ordinului. Acest transfer, mai mult sau mai puțin îngăduit de papalitate, ar explica ideologia cruciată și evanghelizatoare care a stat la baza expedițiilor maritime portugheze de-a lungul coastei Africii, culminând cu descoperirea drumului maritim către India, pornind din Atlantic, de către flota lui Vasco da Gama, iar, la puțin timp după

numărul comandorilor, permițându-le a se căsători spre a înmulți creștinătatea pe meleagurile păgâne, cedându-le privilegiile comerciale și ecleziastice pe întreaga coastă a Africii și a Indiei, unde s-au stabilit bastioanele lusitane ale aceluși comerț, luând asupra regeștilor săi umeri titlul de Mastru al Ordinului și lăsându-l moștenire urmașilor la tron.

Pe la jumătatea secolului al XVII-lea, Ordinul a intrat în decadență, odată cu spiritul de cruciadă și cu Imperiul maritim portughez. Reforma instalase războiul sfânt în sânul creștinătății europene. Abia în secolul următor, Regina Maria I, suverana Portugaliei, a reînființat Ordinul lui Crist ca un titlu onorific, menit să decoreze o întreagă pleiadă de bărbați de seamă care s-au distins în domeniul militar, politic, economic și diplomatic. Don Martinho de Brederode îl deținea, printre mulți alți bărbați ai neamului său, încercând a-l face cunoscut și în România, cu atât mai mult cu cât a folosit prerogativele sale de Ministru Plenipotențiar și de reprezentant al Ordinului la București spre a-l distribui unor prieteni de circumstanță, fără prea mare discernământ și prudență diplomatică.

D IN MENȚIONATUL raport de poliție privitor la comportamentul scandalos și la gafele diplomatice ale Ministrului Portugaliei la București, expedit de Consulul Onorific Fain la Lisabona, în sprijinul doleanțelor sale împotriva diplomatului și șefului său ierarhic în funcția ce o deținea, cităm: „La Palatul Regal este tolerat în calitatea de Ministru al unei Republici aliate, dar personal este considerat indezirabil pentru gafele pe care le-a comis la decernarea decorațiilor portugheze. A înmănat Directorului Vânătorilor regale, personaj de categoria a 3-a la Palat, aceeași medalie cu care l-a decorat pe Ministrul Curții. A primit două mari cordoane în trei luni: primul în schimbul decorației înmănată Majestății Sale, Regele României, al doilea fiindu-i decernat cu ocazia Încoronării, nu pentru servicii personale, ci pentru că absolut toți Miniștrii străini au primit aceeași decorație“. „Singurele persoane pe care le mai frecventează sunt Domnul Director al ziarului *Danube*, Dl. Robert Koltay, căruia i-a promis o decorație portugheză; făcându-l să insereze din opt în opt zile câte un articol despre Portugalia, și Dl. Fain, Consulul său, ale căror birouri sersesc de Consulat și Legație, spre a aplană în jur conflictele personale semănate de către Excelența Sa“.

Prin prisma acestei mulțimi de decorații atribuite sau doar promise de Ministrul Brederode, îndeobște urmăriți anume scopuri personale și colaborarea gratuită a unor prieteni de circumstanță, trebuie interpretate - credem - și următoarele însemnări relative la raporturile dintre cei doi, la urma urmelor scriitori, în *Agendele* lui Mateiu Caragiale: 26 mai 1924. „Brederode, de adus vorba despre Ordin. Nu l-am găsit.“ Iar la 4 iunie, „Brederode, la ora 16. Îl descos insistent pentru Ordinul lui Crist“. Apoi, la 14 iunie: „Brederode nu-mi pare a fi

comori, obținute din jaful cruciadelor și din camăta pe împrumuturi făcute mai tuturor regilor creștinătății occidentale.

Averea Templierilor, împrăștiată în cele patru colțuri ale creștinătății, se scursese îndeosebi spre Peninsula Iberică, unde mișcarea de „Reconchistă“

aceea, la descoperirea Braziliei de către amiralul portughez Alvarez Cabral.

Prea-fericitul Don Manuel, regele magnat care a deținut monopolul portughez al comerțului cu Orientul mirondețiilor, mătăsurilor și porțelanurilor fine, a reformat Ordinul lui Crist, multiplicând

Veche” al lui Pantazi

mai cumsecade decât ceilalți. Cave!“ și la 21, aceeași lună: „Brederode, aceeași impresie ca mai înainte.“

Totuși cei doi continuă să se întâlnească, după toate aparențele în atmosfera literar-editorială de la editura sau de la librăria Editurii Cultura Națională, unde urma să apară, în același an, nuvela *Remember*.

În preajma Crăciunului aceluiși an, 1924, Mateiu notează, la 20 decembrie: „Brederode. Afacerea cu Ordinul.“ (este ultima însemnare privitoare la Ordinul lui Crist rămasă de la scriitor); 24 decembrie: „Am terminat confesiunea lui Pantazi“ și, la două zile, pe 26: „Brederode, soția mea și cu mine - masă de seară la mine acasă: meniul.“

Această din urmă însemnare, nebagată în seamă până acum de biografia scriitorului, ca și stabilirea adevăratei identități a misteriosului Brederode din carnet, ni se par a fi două elemente de importanță majoră pentru descifrarea uneia din cele mai îndărătne taine marelui: modelele reale de inspirație care au stat la originea identității literare a personajelor din *Craii de Curtea Veche*, în speță a lui Pantazi.

Să notăm că, la două zile după terminarea confesiunii lui Pantazi, care va fi rescrisă pentru ediția definitivă patru ani mai târziu, în 1928, scriitorul și soția sa îl invită, a doua zi după Crăciun, la cină, la ei acasă, pe Brederode, celibatarul diplomat, poet și scriitor, ca și Mateiu, al unui singur roman cu patru personaje masculine, publicat la Lisabona cu treizeci de ani în urmă sub pseudonimul Marco Sponti.

Ministrul Portugaliei este invitat la masa de seară, mețiunea la „meniul“, ne lasă să întvedem o cină comandată unui restaurant, adusă acasă, după exigențele primirii simandicosului oaspete. Este singura dată, de altfel, când în însemnările din *Agendele* dintre 1923-1936, cuplul Marica și Mateiu Caragiale consemnează invitarea cuiva la masă în casa lor.

Deznodământul brusc și definitiv al acestei legături, semnalate în carnet, din 1923, dar probabil începută la 1919 sau 1922 (prima sosire a lui Brederode la București, respectiv revenirea lui definitivă după un an de absență, ultimul său concediu în țara natală prilejuit probabil de moartea mamei sale, căci el avea să rămână în România mult după pensionarea din 1937, până la moartea survenită la Brașov în 1952), va avea loc trei săptămâni mai târziu cu cearta de la redacția *Universului* din cauza publicării traducerii articolului despre Vasco da Gama: 20 ianuarie. „Chitanță de la Brederode.“ (?)

Oare ce a pricinuit ruptura dintre cei doi scriitori, poeți și romancieri, unul diplomat de profesie, celălalt aspirant la diplomatie și diplomat „marron“ (diplomat de culise) cum i-a plăcut să se recomande?

O posibilă explicație o găsim în caracterizarea pe care i-o face comportamentului lui Brederode Consulul Onorific Fain în Memoriul întocmit împotriva acestuia și trimis Ministerului de Externe la Lisabona. După cum am arătat,

negustorul cu magazin pe Calea Victoriei 52 și președinte mason al Sfatului Negustoresc, bazându-se pe circa cinzeci de documente, răbdător adunate, dactilografiate și autentificate de parafa Prefecturii Poliției din Capitală, precum și pe plângerile fraților Algrante, bancheri și exportatori evrei de origine portugheză din str. Lipsani ca și pe amintitul și dubiosul raport de poliție privată, a întocmit un raport foarte documentat asupra purtărilor și toanelor Ministrului la București, trimis de asemenea într-o versiune adaptată „Venerabilului și iubiților frați ai Marelui Orient Lusitan“, unde diplomatul este acuzat mai pe șleau de a fi, la București, un activ și neîmpăcat dușman al Masoneriei. Reclamația, probabil pe această cale, a fost de îndată comentată de presa lisaboneză de opoziție.

Pentru a putea evalua mai bine concluzia lui Maurice Fain privind persoana și temperamentul lui Brederode ca diplomat, să cităm mai întâi din doleanțele fraților Algrante: „Suntem supuși portughezi de multe generații, originari din orașul Oporto, stabiliți apoi la Smirna și în cele din urmă la Constantinopole. În timpul Marelui Război, persecutați de guvernul Turc (...) ne-am refugiat în România unde am fost sub protecția Vice-Consulului Portugaliei, Dl. Achille Litzaca, decedat în 1917...“

„La câteva zile de la sosirea D-lui Ministru de Brederode, unul dintre noi, prezentându-se la el acasă, am avut o mare deziluzie din felul prea puțin agreabil cum a fost primit.“ „Totuși, dându-și repede seama de importanța industriilor și exportului forestier și minier de care ne ocupăm aci, a căutat să amelioreze relațiile cu noi, prin vizite zilnice, prelungite, în care ne ruga să-i redactăm rapoarte economice și să rectificăm pe cele culese de el de la alții.“

Dar, în urma unui incident ce a survenit dintr-un *rendez-vous* ce nu fusese bine fixat, Ministrul musafir inoportun în birourile Fraților Algrante, unde vântura promisiunea unei ridicări la rangul de Consul Onorific, se înfurie brusc, după cum era obiceiul imprevizibilului său temperament, și o taie definitiv cu conțetenii săi, curțați din cupiditate de aristocrat ruinat. Trece la represalii, prin refuz de eliberare de vize pe pașapoartele fraților Algrante și alte șicane administrative împotriva lor.

„Iată-ne - conchid victimele tartorului - în trista situația de a nu putea să ne îngrijim sănătatea în străinătate, de-a nu putea trata afacerile în care am angajat zeci de milioane, doar din nenorocirea de a depinde de un personaj fără simțăminte omenești, demn de Evul Mediu sau de epoca revolută a poliției țariste și a sultanilor, tratându-ne ca pe niște negri africani, în loc de a proteja cea dintâi casă comercială portugheză din Levant.“

Rupând relațiile cu Algrate, Brederode s-a orientat către negustorul Fain, care făcea importuri și avea relații comerciale cu Portugalia. Îi promite și acestuia consulatul, numindu-l numaidecât Vice-Consul și folosindu-se de personalul și localul său comercial în folos propriu.

„Serviciile și comisioanele Domnului

Ministru au fost îndeplinite în exclusivitate, până acum, de șase dintre amplexii mei, de la opt dimineața până noaptea târziu... În ianuarie anul acesta, șeful de raion Eugen, certându-l pe subalternul său Gheorghe pentru că stătea zile întregi la cheremul Excelenței sale, acesta aflând, a dat năvală în magazin, cu bastonul ridicat amenințător, cu ochii scoși din orbite, vrând să-l lovească pe șeful de raion Eugen, trebuind scos de personal printr-o intrare laterală pentru a se evita urmările scandalului.“

Din somnolentul personaj care „se afla zilnic în birou la mine, fumându-mi trabucurile și dormind după-amiezele întregi pe fotoliul meu“, se trezea, din te miri ce, la cea mai neînsemnată greșeală a unui subaltern, la cea mai mică lipsă de deferență față de înalta sa funcție și persoană, un dictator violent și impulsiv, care dezlănțuia fără jenă și ezitări scandaluri publice de pomina.

ACEASTĂ fațetă a liricului amorurilor neîmplinite și a romancierului boemei lisaboneze se potrivește cu educația de privilegiu și alintare dată copiilor aristocrației tradiționale portugheze în mediul său domestic de către o servitorime slugarnică. Aceștia erau adulați de mediul popular clientelar, înclinat să încurajeze capriciile și pomirile de virilitate trivială, senzualitatea desfrănată, mezaventurile galante și aroganța agresivă manifestată prin purtări și gusturi plebeiene. Educate în ambianța aceasta, vlăstarele nobilimii portugheze urmau apoi a primi o pregătire erudită în mediul universitar de la Coimbra, străvechea școală de origine medievală, care însă, din punctul de vedere al rafinamentului cultural, lăsa mult de dorit în epoca modernă, fiind, din perspectiva tradițiilor studențești, o prelungire de sorginte semi-eceziastică de tip catolic masculin, a purtărilor plebeiene și a așa-ziselor „tradiții goliarde“. Se încuraja, în mediul universitar corporativ pe calapod eceziastic, dar fără opreliștea celibatului catolic, comportamentul grosolan plebeu al studențimii în viața din afara spațiului ierarhizat și supus arbitrarității magistrale a „Almei Mater“ din Coimbra.

Catolicismul integralist a încurajat lipsa de rafinament, dublată de ipocrizie, oportună în comportarea socială. Clerul, care deținea monopolul învățământului de toate gradele, inculca în clientela sa pedagogică tendința către versatilitatea duplicitară în purtări, neglijența vestimentară, chiar și printre aristocrați, singura clasă socială ce cultiva, prin tradiție, cultura fizică militară și de curte. Rezultau paradoxale figuri de oameni de lume cultivați, dar dublați de un tip de gentlemani duplicitari, cu comportamente imprevizibile și capricioase, cu izbucniri violente și o strategie „cazuistică“ de strecurare prin viață, cultivată de faimoasa lecție a fățarniciei iezuite.

Ilustrații de Vasile Kazar la *Craii de Curtea-Veche*

Aceste premise ale comportamentului lui Brederode erau însă mai puțin familiare pe meleagurile rafinat bizantine ale boierimii moldo-valahe educate la Paris. Iar evreul Fain, negustor serios și venerabil burghez - ceea ce nu-l scutea de a fi considerat profitor machiavelic și vindicativ - trebuie să-l fi găsit de-a dreptul aiuritor, chiar și pentru întortocheatele sale calcule, căci, după cum observă în memoriul adresat Ministerului de la Lisabona, rămas de altfel fără alte consecințe decât exonerarea reclamantului (jeluitorului) din funcția de Consul Onorific, spune: „Domnul Ministru al Republicii Portugheze, certat cu toată lumca are următoarea specialitate: se împrietește cu o persoană, o exploatează moral (lucrări speciale, inserarea de știri în ziare, memorii economice, traduceri, superi și plimbări etc.) și, deodată, în momentul în care oricine s-ar aștepta la recunoștință din partea sa, se supără și cu răutate e capabil să le facă cele mai mari nedreptăți...“ Un dosar complet stă la dispoziție pentru a proba mașinațiile, felul de a se face servit de către subalterni și de a se face temut prin mijloace de o aroganță și de un autoritarism fără pereche.“

*
* *

MODUL în care ia naștere literatura, modul în care o împrejurare de viață devine proză de ficțiune este complicat și ascultă de o alchimie misterioasă. Totuși, nu ne indoim acum că personajul *Pantazi* din *Craii de Curtea Veche* a putut avea drept prototip pe bizarul Ministru al Portugaliei la București, pe Martinho de Brederode. Toată relația ambiguă dintre scriitor și Ministrul portughez, toată încrederea trădată ce au caracterizat raporturile dintre Mateiu Caragiale și Martinho de Brederode s-au cristalizat, pînă la urmă, în memorabilul personaj din *Craii de Curtea Veche*.

Față de capodopera literară reprezentată de opera lui Mateiu Caragiale, ni se pare evident că tribulațiile biografice și sordidul unor relații umane din anii 1920-1930 de la București cad pe planul al doilea: rămâne meritul romancierului acela de a fi reușit să extragă, dintr-o realitate mediocră și de multe ori derizorie, substanța unui personaj literar intrat în Pantheonul literaturii române.

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Întâmplări într-o curte interioară

NU CUNOSC foarte bine dramaturgia maghiară contemporană, dar cred că piesa *Tacîmuri de pui* de Spiró György o poate reprezenta. Fără pretențiile unui text fundamental, *Tacîmuri de pui* pune sub lupă o situație banală, în care sîntem angrenați, zi de zi, cei mai mulți dintre noi. Scrisă cu dezinvolură, frizînd prin tipul de limbaj o vulgaritate intenționată, ținută sub control de traducătorul ei în limba română, Ana Scarlat, și de regizorul spectacolului de la Bulandra, Gelu Colceag, piesa identifică și urmărește un tip de conflict, și de aici, o lume, recognoscibile dincolo de orice frontiere, culturi și civilizații. Datorită autenticității, a construcției dramatice cu nerv, cu poantă, cu știința gradării tensiunii, textul scris în 1987 s-a bucurat de priză europeană, fiind montat în aproximativ treizeci de teatre din Ungaria, Bulgaria, Cehia, Slovacia, Franța, Canada, Germania și chiar în Statele Unite ale Americii. Publicul nostru, și poate, mai mult, acela al Teatrului Bulandra este mai puțin obișnuit cu un tip de limbaj agresiv în formulări, neacademic, slobod. Destui spectatori suferă de pudibonderie și reacționează în fața unei asemenea adresări scenice. În schimb, atitudinea de reținere, de dezaprobare nu apare și în fața unui film american, de exemplu, cu subiectul amplasat în vreun cartier mărginaș în care injurăturile apar la fiecare două vorbe. Sigur că sătui de batjocorirea continuă a limbii noastre, degradarea la care este supusă ceas de ceas, în presă, la televiziuni și radiouri, în conversațiile uzuale poate crea și un sentiment opus, de apărare, de refugiu în sala de teatru, de igienizare a dialogului. Așa, dihotomic privind lucruri,

putem spune că regizorul Gelu Colceag a riscat suind vulgaritatea verbală pe scenă. A fost însă un risc asumat care s-a transformat într-un pariu câștigat printr-o terapie de șoc care te provoacă să meditezi, să te alarmezi față de o realitate ce câștigă teren. În altă ordine de idei, dacă ar fi epurat piesa de toate expresiile „grele“ (și cred că a mai lucrat în acest sens) s-ar fi format o distanță artificială între tipul de conflict și oamenii angrenați în el și felul în care era exprimat în cuvinte. Ar fi avut izul unei făcături care n-ar fi folosit nimănui. Intenția este și aceea de a alarma, de a atrage atenția gros față de acest fenomen ce capătă proporții. În acest demers, regizorul este ajutat incontestabil de actori, de firescul comportamentului și rostirii a ceea ce se poate numi deocheat.

Din capul locului, titlul ne duce cu gândul la acele vremuri cînd se făceau cozi umiltoare pentru o mîncare, la fel de umiltoare, pe care numai fantezia încercată a gospodinelor a putut-o născoci. Aici, tacîmurile de pui sînt mîncarea unei pisici mult adorată de stăpîna ei. Acțiunea este amplasată într-o curte interioară în care dau intrările în mai multe apartamente, spațiu realizat perfect de scenograful Mihai Mădescu. Această curte, un spațiu închis bine delimitat, este martorul pasiv al problemelor, caracterelor, nenorocirilor, frustrărilor celor care își bat pașii prin ea, trăind ușă în ușă, zi și noapte. Cunoaștem această cumplită conviețuire, ipocrită și tensionată de cele mai multe ori. O curiozitate maladivă, și negată aparent, bîntuie și roade pe toată lumea. Fiecare vecin afișează dezinteresul față de celălalt. Cel mai banal fapt însă declanșează reunirea, promiscuității individuale

Tacîmuri de pui de Spiró György, regia: Gelu Colceag, cu: Doru Ana, Vlad Zamfirescu

intr-una colectivă, enormă, anulînd limitele spațiului privat. Ei au viață proprie într-o foarte mică măsură, atîta vreme cît uciderea pisicii este urlată pe la toate ușile, cît muzica preferată a depășit de mult zidurile propriului apartament, revărsîndu-și - volens-nolens - sonoritățile spre toate urechile, cît școala de corecție a fiului și orele de întoarcere ale soției nu sînt un secret pentru nimeni, cum nu poate fi ascunsă nici patima pentru alcool a profesorului care dă meditații pentru a-și întreține viciul. Galăgia imensă, solidaritatea care se transformă rapid în dezaprobare, acoperă de fapt singurătatea și indiferența fiecăruia. Flecăreala nu înseamnă nici o secundă intenția de a rezolva problema celuilalt, ci este un mod de a o terfeli, minimalizînd-o. De la uciderea unei pisici pînă la uciderea unui om nu este decît un pas. Iar criminalul nu este împiedicat de nimeni să o facă. O profundă lipsă de comunicare se ascunde în spatele unor deliruri verbale.

Lumea aceasta închisă, marginală și auto-marginalizată, mică și kitsch-oasă, bine evidențiată prin spațiu de Mihai Mădescu și prin costumele Ninei Brumușilă, gîndite pentru fiecare tip de personaj în parte, inundată de o muzică cu dimensiuni sentimentale facile, capătă cum prin interpretarea actorilor aleși de regizorul Gelu Colceag, cum s-ar spune, pe sprîn-

ceană. Protagonisti mi se par, atît în aparițiile singulare, cît și în cele de grup, Doru Ana - Tatăl, Tora Vasilescu - Femeia și Vlad Zamfirescu - Piciul. Amestecul de duritate și fragilitate, de agresivitate și tandrețe, de violență și duioșie, de dragoste și ură este foarte bine dozat în jocul lor, în ton, în mimică și expresie, chiar și în acele momente cînd joacă tăcerea, uimirea, durerea. Cu multe scene rezolvate interesat, dar și cu altele previzibile ca abordare, îi secondează Luminița Gheorghiu în Bătrîna, dar și Ionel Mihăilescu - Plutonierul, Petre Lupu - Profesorul, Gheorghe Ifrim - Sergentul. Funcționează bine cuplul Alina Berzunteanu - Antoaneta Zaharia (Puștoaica și Fetișcana), deși uneori adie un vinticel de detașare, de neimplicare totală în situație, ca și șarja superficial folosită de Silviu Geamănu în Amicul. Deși într-un rolșor ingrat, Mirela Gorea îl desenează ca pe o apariție cu dimensiuni mai largi decît cele oferite de dramaturg.

Și din scriitură și mai ales prin travaliul regizorului, lumea aceasta în descompunere, alertă și dinamică în dezintegrarea ei, este asamblată pe scenă ca într-un puzzle, după modelul decupat din realitate, cu figurile personajelor foarte distinct evidențiate, în cea mai mare majoritate a lor.

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel
Șușană

SECȚIUNEA *Spațiul subiectiv*, componenta cea mai amplă și mai complexă a Salonului Municipal, a fost concepută ideatic și administrată muzeografic de pictorul Alexandru Chira. Cu excepția formelor decorative și a expresiilor neconvenționale, aici a intrat cam tot ceea ce înseamnă artă plastică în sensul consacrat al cuvîntului, adică pictură, sculptură, grafică și obiect. Ignorînd convenția genurilor și trecînd peste toate prejudecățile care, stereotip, identifică din exterior lucrarea de artă, Alexandru Chira a încercat să găsească tensiunea comună a formelor simbolice, convergența lor ca ipostaze ale unui anumit exercițiu de gîndire. În această perspectivă, *Spațiul subiectiv* este tocmai personalizarea, în diverse coduri și limbaje, a singurei obsesii devenită fatalitate pentru artistul plastic, și anume Spațiu. Pentru că dincolo de genuri, de tehnici, de materiale și de trăsături stilistice, care identifică, individualizează și ierarhizează, Spațiul provoacă în aceeași măsură și oferă în mod natural șanse egale. În cadrul acestui concept general, înăluntru unei noțiuni abstracte cu alte cuvinte, Chira a imaginat o angajare subiectivă și a mizat pe un spectacol al unghiurilor interioare de privire și pe un joc viu al temperamentelor și al modalităților de exprimare. Coordonatele *spațiului subiectiv* nu s-au redus, însă, doar la această dimensiune a raportului subtil dintre exterior și interior, stimul și percepție, obser-

Salonul Municipal (II)

vație și gîndire sau, finalmente, dintre „dezordine“ obiectivă și structurarea prin actul comunicării, ci ele au integrat și prezența „subiectivă“ a artistului dincolo de actul propriu-zis al creației. Simultan cu lucrările, Chira le-a cerut artiștilor, indiferent dacă ei au fost invitați direct ori au trecut prin proba jurizării, un obiect reprezentativ din atelier, un soi de fetiș sau de mascotă, alături de un text prin care să-și exprime nemijlocit gîndurile în legătură cu spațiul. Așadar, ideea de *subiectivitate* a căpătat în același timp extensie și profunzime, ea implicînd deopotrivă un referent simbolic (spațiul plastic), unul ambiental (atelierul) și unul conceptual-narativ (textul). Toate cele trei momente ale *subiectivității* au fost valorificate similar, adică prin expunere, și ele au avut, în foarte multe cazuri, efecte surprinzătoare. Anticipînd puțin, unul dintre aceste efecte s-a născut chiar din relația lucrare-obiect-text, fiecare dintre componente proiectîndu-le pe celelalte într-o lumină cu totul neașteptată. Galeriele în care *subiectivul* s-a obiectivat muzeografic au acoperit cea mai mare parte a spațiului de expunere din București și ele au fost în număr de șase: Apollo, Simeza, Orizont, Galla, Eforie și sălile de la etaj ale Muzeului Literaturii Române. În mod spontan, dar poate nu fără o logică ascunsă, calitatea expozițiilor a fost direct proporțională cu autoritatea morală a sălilor; cele mai îndoielnice expoziții, atît în ceea ce privește amenajarea cît și va-

loarea lucrărilor, au fost cele de la Orizont și de la Eforie, în vreme ce la extrema cealaltă s-a situat expoziția de la Muzeul Literaturii. Undeva la mijloc au fost expozițiile de la Apollo, Simeza, Galla, dar la acel mijloc care dă consistență și continuitate oricărui fenomen care a ajuns să trăiască prin propriile sale resurse. Și așa cum genurile s-au topit în discursul global și în enunțul tematic, și celelalte criterii tradiționale, cum ar fi acela al vârstei sau al autorității, s-au estompat de la sine. Pe aceleași simeze s-au întîlnit generații diferite, trepte de consacrare diverse și, evident, numeroase tendințe estetice și concretizări stilistice. Dar în afară de valoarea lucrărilor și de rigoarea expunerii, acest gen de manifestare a fost și un test de comportament pentru artistul român. Pentru prima oară într-un asemenea context, el a fost pus în situația nu doar de a participa mai mult sau mai puțin pasiv, de a se conforma reflex unei convocări neutre, ci în primul rînd de a reacționa conștient la un enunț limpede formulat. Astfel, dintr-un simplu participant, artistul a devenit constructor al unei idei și coautor al unei ample demonstrații. Proiectul lui Chira a contutuit, în acest sens, și o probă de vitalitate a artei noastre contemporane într-o accepțiune foarte largă. Din această pricină, față de edițiile anterioare ale Salonului, segmentul obscur al artelor bucuștene, cel care se alimenta exclusiv din spiritul colectivist și își conserva cvasi-

anonimatul la umbra marilor aglomerări, a rămas acum incremenit, fără nici o încercare de răspuns. Și asta nu numai pentru că el ar fi fost descurajat prin ignorare sau blocat prin jurizare, adică, într-un fel sau altul, subminat din exterior, ci pur și simplu pentru că prin dialectica firească a relației lui cu valoarea s-a pulverizat, pierzîndu-și, măcar pentru o clipă, irepresibila sa vitalitate. În schimb, tot pentru prima oară, artiști de o importanță incontestabilă, reticenți sau de-a dreptul ostili față de ideea de Salon, ca Horia Bernea, Florin Mitroi, Vasile Gorduz, Silvia Radu, Ion Nicodim, Alexandru Chira însuși, Teodor Moraru, Napoleon Tiron și mulți alții, au răspuns prompt și s-au adevcat fără crispăre conceptului expoziției. Noua distribuție a forțelor creatoare și această redesenare a geografiei artistice bucureștene n-ar fi fost posibile, cu toate consecințele lor în ceea ce privește imaginea de ansamblu a artei românești, în ultimă instanță, fără schimbarea decisă și profundă a ideii de Salon. Un proiect bine articulat, restrictiv și permeabil în aceeași măsură, generat chiar de momentul artistic actual, a obligat impostura, amatorismul și oportunismul să facă un mare pas înapoi, în timp ce profesionalismul realelor tensiuni creatoare li s-a oferit un nou spațiu de manifestare. Iar dacă acestei sumare prezentări îi mai adăugăm și participarea excepțională a unor mari artiști dispăruți în ultimul an - Georgeta Năpăruș, Florin Niculiu, Ion Bitzan, Ion Vlașiu, Vasile Kazar și Ion Dumitriu - noțiunea de *Spațiu subiectiv* capătă și o particulară coloratură afectivă.

Un fals „eveniment excepțional“

E UN VECHI obicei, la noi: atunci când cineva încearcă să facă ceva, o sută de inși de pe margine încearcă să-l boicoteze, să-l critice, să-l încurce, să-l convingă să renunțe. Iată de ce, ani în șir, am evitat să scriu despre Festivalul DaKINO, oricâte rezerve mi-ar fi inspirat el. Într-o cinematografie lipsită de un festival național (cu ce filme? cu ce bani? etc), într-o cinematografie săracă lipită (dar cu datornici prosperi!), într-un context în care pină și Costineștiul a succumbat, acest DaKINO (Festival al fundației particulare cu același nume) are meritul de a exista.

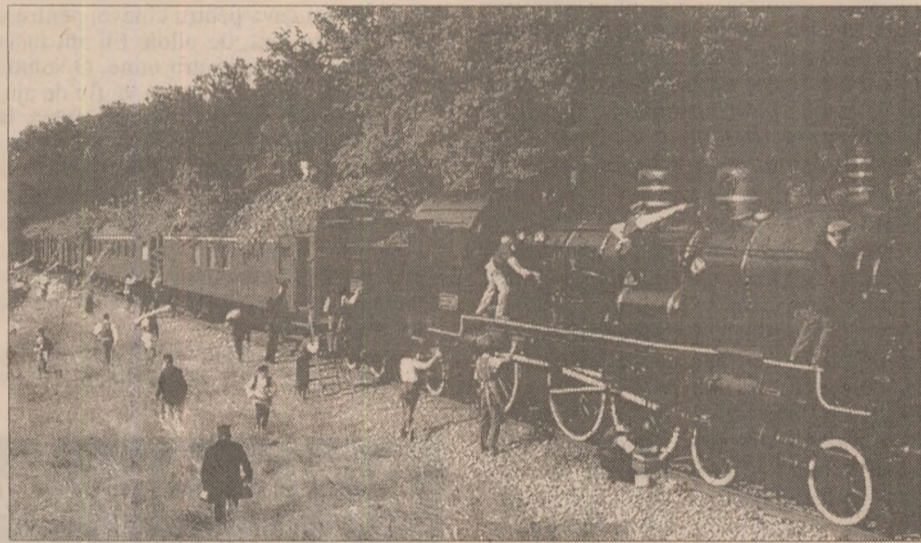
Era de așteptat ca, în timp, festivalul să se „profesionalizeze“, să-și limpezască profilul, să capete o rigoare, în fond și în formă, în substanță și în organizare. Pentru că un festival autentic de film nu înseamnă în primul rând mondenități, nu înseamnă să prinzi oarece vedete din străinătate, nu înseamnă o defilare de sponsori, nu înseamnă nici „evenimente paralele“, oricât de interesante ar fi ele, nici concerte, oricât de entuziasmante; un festival veritabil înseamnă un *program cultural coerent* și promovarea *anumitor valori cinematografice*. De pildă, am urmărit cu atenție admirativă selecția de scurt-metraje de la Cannes: din sute de propuneri sosite din lumea largă, au fost alese doar câteva, în jur de douăzeci; iar premiile sînt maximum trei!... Cu cît un festival e mai neselectiv, și cu cît dă premii mai la grămadă, cu atît e mai provincial și mai puțin „serios“. DaKINO mi-a lăsat, mereu, impresia de haotic, de selecție hazardată, genul „varză“, „și cu carne și cu brînză“. Are festivalul ambiția descoperirii și lansării *in exclusivitate* a unor talente sau, mai degrabă, tot ce mișcă-n țara asta, la un moment dat, e înghesuit sub umbrela DaKINO? Un mic exemplu: filmul *Telefon în străinătate*, de Hano Hoffer, premiat recent, la DaKINO, de „Fundația Florin Calinescu“ e o producție ATF (sau UATC) care a cîștigat... anul trecut Festivalul „CinemaIubit“ al filmului studentesc! Ș.a.m.d.

Ediția a 8-a a Festivalului s-a bucurat de sprijinul Televiziunii naționale, care a transmis, zilnic, cite o „Agendă“ de o jumătate de ceas, dedicată evenimentului. Împrejurările au făcut să urmăresc festivalul exclusiv *via TVR*, încercînd să înțeleg „ce se întîmplă“. Ce a aflat telespectatorul de pe micul ecran, de la bun început? Că e vorba de „cel mai important eveniment cinematic al anului“(!), un festival care „figurează în catalogul festivalurilor alături de Cannes și Veneția“!... Aceste surle și tobe ridicole, lipsite de suport, de nuanță și de bun simț, te fac să te gîndești la bancul cu samovarul care trebuia oprit de mic! N-ai, spus la timp că e prost? Află acum că e „cel mai...“.

„Fiți cu ochii pe noi!“, insista clipul publicitar. M-am conformat, cu conștiinciozitate (știind că emisiunile de acest tip presupun un efort considerabil; dar nu despre efort e vorba aici, ci despre rezultat). Am privit toate Agendele DaKINO-TV, cu atenția mărită și le-am re-privit, cu aceeași stupeoare, înregistrate pe o casetă. O spun, așadar, în deplină cunoștință de cauză: aceste emisiuni zilnice, atît de febril „pistonate“ publicitar, au fost, eufemistic spus, deosebit de mediocre.

O distinsă membră a juriului mi-a spus că a văzut, la Festival, „filme superbe“. Din păcate, prin intermediul micului ecran, nu s-a înțeles, cituși de puțin, care și cum au fost acele filme

„superbe“. Un animator în ținută de gală, cu papion (plantat, absurd, într-un cadru scenografic „sportiv“ și „de lucru“) a debitat, zi de zi, o serie inepuizabilă de stupidități, din care s-ar putea întocmi o antologie, ca o mostră a incompetenței sau a „ce înseamnă să vorbești despre lucruri la care nu te pricepi“. Deși o clachetă frumos realizată grafic (și antrenant „muzicalizată“) bătea de mai multe ori în fiecare Agendă, încercînd să imprime un ritm „vii“ și „variati“, emisiunile balteau plictisitor, pentru că erau moarte în spirit, sau pentru că „spiritul“ animatorului - de un *amatorism* fără cusur - a impregnat totul. Totul a ieșit maltratat din colimatorul acestui „spirit“. Cînd îl întîlnește pe regizorul ceh care a făcut un film după celebrul roman *Gluma*, al nu mai puțin celebrului Milan Kundera, animatorul e de părere că, în film, „un student a făcut o glumă nu prea reușită, absolut deloc reușită!“ (luați legătura cu dl. Kundera, să-și facă autocritica!). Urmează întrebări de umplură, într-o franceză stilcîtită cu barbarie („vous choisi (sic!) des personnages mettre (sic!) dans des situations,“(...) „il est besoin!“). Cînd nu vorbești corect o limbă, chemi un translator sau taci, nu faci interviuri pe postul național de televiziune! La fel, și dacă nu vorbești limba culturii cinematografice. Nu poți să te pricepi și la medicină, și la învățămînt, și la ce-o mai fi pe-acolo, și la cinema! Ce vină are cinema-ul? E ca și cînd ai asista la o operație pe cord deschis, ca să întreb ce detergent folosește femeia care spală coridorul în fața sălii de operație. Așa cum l-a maltratat voios

După ce a fost proiectat la „Patria“, la Zilele franco-române ale audiovizualului, *Trenul vieții* a putut fi văzut și la Palatul Copiilor, la DaKINO

pe Kundera, animatorul a maltratat - „să facem și puțină istorie!“ - și subiectul Cehoslovacia '68, cu aserțiuni de genul: „posturile de radio clandestine, formînd o rețea incredibil de extinsă, îi va face (sic!) să câpieze (sic!) pe șefii militari sovietici!“.

O stare de vraiste a dominat toate Agendele: cu creionul în mînă, cu toată bunăvoința și curiozitatea, nu am reușit să dau de capătul unei elementare „sistemizări“ a materiei (darmite a unei selecții, din mers, a filmelor „superbe“). Nu am înțeles, pînă la urmă, ce filme au fost selectate, cite, de unde, de cînd (am văzut și imagini din '96?), cine le-a juriat, de ce au fost două jirii (sau n-au fost două?), de ce unele au fost socotite „documentare“ iar altele „fictiuni“ (confuzia sporește cînd, la o „fictiune“, citești pe micul ecran „cazul e real“; sau, la altă „fictiune“, citești că e vorba de un concert filmat, live; sau, la un film care

și primit mențiune pentru documentar, *Tunelul de la capătul tunelului* citești pe micul ecran, de două ori, că e „fictiune“!). Din loc în loc, în montaj, au fost aruncate cu furca niște citate aleatorii, uneori fără nici o explicație și fără nici o legătură cu nimic. Citim *The Dark Poet* și vedem niște imagini. Ce e cu ele? De cine sînt? În ce secțiune? De ce ne sînt servite? Mister total. În lipsa unui context de idei care să le dea sens, citatele păreau lungi și nedigerabile. (În paranteză fie spus, o fi corect ca, atunci cînd ești un „partener“ care transmite zilnic „evenimentul“, să nu dispui de cel puțin o secvență sub trei minute, dar „curată“, din filmul lui Mihăileanu, și să difuzezi, în schimb un fel de „clip“ cu mențiunea CASTEL FILM pe imagine?).

În același stil pompieristic a fost maltrată și „Ziua Televiziunii Române“ la Festival, începînd cu numele regizorului Marius Th. Barnea, pronunțat Barnea de animator, în mod repetat, și sfîrșind cu montajul rizibil; prezentatorul ne anunță, euforic, „Ziua Televiziunii Române! Vizionare plăcută!“.

Apoi urmează „clachetă“ și, hodorontronc, intrăm într-un depou de tramvaie, dintr-un film din... Ungaria! Conferința de presă aferentă a fost și ea măcelărită în montaj pînă la ininteligibil. Cînd un critic de film a spus, acolo, un lucru cu sens, numele lui nu a fost considerat demn să figureze pe ecran (în timp ce, cale de o săptămînă, am fost bombardat de animator cu anunțul fatal, de o importanță planetară: „Sînt Leonard Miron“!). O replică a d-lui Chișu a fost decupată și montată, între două clachete: „Dacă cumva a fost luată drept un

consultat un specialist?). Mai demn de reținut mi s-a părut o altă afirmație: DaKINO a primit „primele semne de ajutor“ de la Ministerul Culturii, Guvernul României, O.N.C., Televiziunea Română, „dar toate aceste lucruri *ar fi fost absolut inutile* (s.n.) dacă n-ar fi existat un singur sponsor, cel care a plătit absolut toate costurile (...), este vorba de cotidianul «Curentul»!“.

N-aș vrea să creadă cineva, cumva, că am urmărit așa-numitul „semn de ajutor“ al TVR către DaKINO, transformîndu-l în vînătoare de greșeli. Ar fi o vînătoare mult prea lungă. Aici nu a fost vorba de simple „greșeli“ sau de justificabile neglijențe, ci de *greșeala fundamentală de a nu stăpîni subiectul*. De impostură.

„Veți fi conectați, prin intermediul TVR, la programul și emoțiile Festivalului DaKINO“, ni s-a promis, pe post. O promisiune neonorată. La „program“ n-am fost conectați, pentru că totul a fost pus în pagină alandala. Cît despre emoții... Am citit, prin ziare, despre organizarea haotică, despre filme vizionate în condiții improprii, despre ambuscade, despre conferințe de presă încordate, despre publicul înghețînd pe la uși - nimic din toate acestea, dar absolut nimic, n-a răzbătut în triumfalista Agendă TVR. Oare senzația unui „telespectator obișnuit“, care a citit ce a citit, despre DaKINO, în presa scrisă, și a deschis, apoi, televizorul, n-a fost aceea de „aranjament“, de manipulare, de trunchiere a adevărului, de minciună?... Pînă și crainica s-a simțit obligată să anunțe că ediția DaKINO a fost „o ediție ca-n filme!“.

Televiziunea națională este, totuși, în „serviciul public“, și nu în serviciul unei fundații particulare (oricît de plină de bune intenții ar fi aceasta!).

Culmea grotescului în materie de „trunchiere a adevărului“ a oferit-o ultima emisiune, în care ni s-a anunțat că vom vedea „in exclusivitate, festivitatea de premiere!“.

În loc de „festivitate“, același animator a citit, în studio, pe rînd, niște premii, intercalate, în montaj, cu anunțarea aceluiași premii pe scenă: animatorul pronunța numele într-un fel, pe scenă ele se azeau altfel; pe scenă un film premiat e anunțat ca fiind din Finlanda, după ce animatorul îl anunțase ca fiind din Rusia ș.a.m.d. Să oferi marelui public un Palmareș, nu înseamnă să turui nume exotice de premianți (care, inevitabil, nu spun nimic), ci să oferi o *motivație* a acelor premii, să le transmiți, celor care privesc, un mesaj *uman* valabil (dacă nu și cultural). N-am înțeles de ce, din agendă au lipsit expresiile „Marele Premiu“ și „Trofeul DaKINO“, întîlnite în ziare. N-am înțeles nici „pudoarea“ de a nu pomeni nimic despre sumele acordate, fastuos expuse în ziare (nu e totuși să primești un milion sau cincizeci de milioane!). N-am înțeles nici după ce criteriul Palmareșului juriului s-a intercalat cu premiile unor fundații și instituții. Acest Palmareș - ca și programul, ca și Agendă TVR - a devenit, în ultimă instanță, tot confuz, fără cap și fără coadă (dar mai ales fără cap).

...Poate n-aș fi scris nici un rînd despre tot acest bilci dacă, în ultima emisiune, prezentatorul nu ne-ar fi urât, cu lumina izbînzii pe față, să „ne vedem și la anul în aceeași formație!“.

Cu alte cuvinte, „ei“ chiar au rămas cu impresia că au moșit un „eveniment excepțional“?

N-a fost decît un fals eveniment, într-o lume care, e adevărat, numai de așa ceva nu duce lipsă.

Eugenia Vodă

PREPELEAC

de Constantin Toiu

„YES, MONSIEUR”

TOT MAI DES în zilele noastre auzim că odată cu apariția mijloacelor de transmis sunete și imagini și în general cu dezvoltarea rapidă și atât de răspândită a audiovizualului, literatura se va stinge treptat și că scrisul își va pierde mult - dacă nu în cele din urmă complet - orice utilitate.

Situația literaturii de astăzi se prezintă în alt chip decât aceea, totuși nu incipientă, din preajma inventării tiparului, când orice înscris se făcea de mână, cel mult prin copierea lui într-un anumit număr de exemplare.

Situația literaturii în zilele noastre nu se compară cu nici o altă dificultate materială sau spirituală întâlnită în calea ei. Unii spun că, încă de pe acum, copiii, elevii, studenții, folosesc în loc de scrisul manual, sau cel dactilografiat, numai computerele, ordinatoarele, în orice tip de comunicare, inclusiv al cărților și publicațiilor de tot felul. *Internetul* de azi, foarte scump încă, va depăși în viitor orice publicistică, începând cu ce s-a realizat prin invenția lui Gutenberg. *Internetul* este *Odiseea*, el este *Iliada* vremii noastre, dedicate evenimentelor curente, supralicitând cunoașterea și experiența *Marelui Orb*, stră-străbunicul literaturii.

Bibliotecile întregii lumi, strânse de secole, rar de tot de cite un mileniu, vor fi cercetate de generațiile celui de-al treilea mileniu, cu interesul arheologilor, căutând să descifreze „operele” umanității chinată să aștearnă pe hirtie cel mai des nemuritoare închipuire artistică. Aceste biblioteci, dacă vor supraviețui în timp, vor avea aerul unor altare incremenite. Destul timp scurs de la imaginile zugrăvite în peșteri sau tăiate în piatra dură, primitivă.

Întrebarea este încotro va merge literatura în condițiile moderne. Afiț timp cât va exista un limbaj uman, indiferent în ce mod și un sistem de comunicare verbală, așadar cât timp specia umană va mai exista, *literatura ei*, forma de exprimare directă sau indirectă, reală sau bazată pe ficțiune, necesitatea de a exprima întâmplări, va exista și ea. Homer, cîntărețul, exprimîndu-și povestea lui despre aventurile grecilor și despre toată tevatura războiului troian, iscat din pricina unei femei, va fi înlocuit în viitor de o cronică *video* din ce în ce mai sofisticată, iar în loc de ziare și de cărți, omenirea va avea formele ei specifice de expresie, potrivite tehnicii, științei și evoluției mondiale, în general.

O veche teorie despre așa-numitul „pericol asiatic” continuă și astăzi să susțină că în mileniul trei, patru, centrul de greutate al civilizației și culturii se va muta în Asia. Că sursele vie, umane, ale culturii și civilizației de tip european vor seca cu timpul, din cauza accelerării unilaterale a tehnicii, aceasta ducînd fatal la propriul ei impas, la propria ei dispariție, asemeni decăderii imperiului roman. Nu sunt sigur dacă acest lucru este posibil, însă logica lui se cuvine luată în seamă. Cultura, ca și literatura și-ar găsi un loc de exprimare mai prielnic în Asia, comparativ retrogradă tehnic, apoi și în Africa, citînd doar cele două mari spații ale habitacului uman. Nu cred că izvoarele orientale, tipice miturilor și literaturilor sacre, vorbite ori scrise, vor fi supraviețuit, sau că ele își vor păstra fermentul major al litera-

turii orale sau scrise. Este de bănuț, totuși, că ideea de *literatură*, așa cum o concepem noi azi, va fi mult mai apropiată de spiritul asiatic, dominator, demografic, decît tehnica hipersofisticată și obosită a Americii sau Europei, amîndouă istovite, ca toate imperiile din istorie, datorită propriului lor exces de creștere și de rafinament. De la biruința demografică, biologică, a Asiei, la o altă înaripată Victorie de la *Samotracia*, aceasta privind altfel lumea, pieziș. Miliardele și miliardele de *homines*, incomparabile, și ca număr și din punct de vedere spiritual ale celor două continente vor schimba destinul globului pămîntesc, netezind ca un imens tăvălug planeta. E una din ipoteze...

De fapt, expresia de *tăvălug* este și vulgară și eronată. Iată de ce cultura, și în cadrul ei, firește, literatura, nu se impun niciodată prin ordine, prin asedii sau prin forța armată. În limbajul literaturii, de obicei, fenomenul stăpînitor se va produce treptat, lin, pe nesimțite și inexorabil. Cît timp pe planetă va exista foc, un foc aprins, umanitatea se va aciua lîngă el și va *povesti*. Destul, ca de aici, să se nască, sau să renască literatura. Spuneam că influențele între culturi sau răsturnările de întietăți se vor face pe nevăgare de seamă. Cele majoritare sau puternice în spirit, înfrîurîndu-le în mod insensibil pe celelalte. La o scară cu mult mai mare se va petrece ce s-a petrecut între culturile și limbile franceză și engleză în contextul calităților lor socio-culturale, cînd, în primele secole ale mileniului nostru limba franceză a dominat limba engleză, multe din cuvintele primeia trecînd în sfera celei de-a doua. Numai citîndu-l pe Shakespeare. Pe *Henric al V-lea*, învățînd de la logodnica sa franțuzoaică, fermecătoare, cum se zice în franceză la deget, la gură, la ochi... Inocența, ca și invincibilitatea, vor intra în vocabularul englez: *innocence*, *invincibility*. După cum astăzi, datorită modei, multe cuvinte sau expresii anglo-saxone pătrund spontan, cu ușurință, în limba franceză, ca peste tot în lume.

Este amuzantă, în acest sens, înverșunarea franceză, autoritară, de a opri astăzi prin decrete să se mai folosească în școli expresii englezești, - toți elevii purtînd blugi și agitîndu-se în ritmul muzicii americane, în *frangleză*. Este cunoscută anecdota cu școlarii francezi ascultînd într-o clasă cuvîntarea profesorului lor și care întrebați dacă înțeleseseră bine să nu mai folosească vorbe englezești, copiii, ascultînd nemișcați interdicția (stupidă), ar fi răspuns cu toții în cor: *Yes, monsieur...*

Propoziție sau sinteză istorică. Lăsînd la o parte șarmul ei. Omenirea întreagă va fi încetul cu încetul supusă condițiilor unei noi literaturi, dar literatură și aceasta, ca a lui Tolstoi sau Goethe, deși în cu totul alt chip, așa cum foamea rămîne foame, indiferent de situație, iar setea, sete și după cum nevoia de spirit rămîne nevoie de spirit.

Putem să tragem concluzia, după cuvintele unui mare scriitor din apus, că literatura, sau proza, sau narația, sau povestirea nu vor muri și că *Marchiza* (tot literatura) va ieși, *sortira à cinq heures*.

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea LIII

Bonn, marți...

Onor comis Al. Secară
Rotopănești

Dragii mei părinți,

AM CITIT cu mare emoție scrisoarea de la tataia, mișcat de vorbele lui bune și de îngăduința care mi-o arătați.

În primăvara aceasta voi pleca de la Bonn, unde mă aflu acum, la Hohenheim lîngă Stuttgart, la Școala Superioară de Agricultură, ca să mă interez de posibilitatea de a fi înscris ca student. P. P. Carp, la a cărui gazdă stau, m-a convins că e mai bine să studiez acolo decît la Bonn, la Școala din Poppelsdorf. Convins - e un fel de a zice. Un băiat cu atîtea calități ca el, care mă invită călduros să-l vizitez, se opune dorinței mele de a rămîne în apropierea lui, ca și cum în Bonn n-ar fi destul loc pentru noi doi. Poate mă înșel. Eu cred că răceala pornește de la faptul că n-are încredere în nimeni, cel mai puțin în compatrioți - pierde-vară, bezbojnici, aventurieri - care fac țara de ris. Lui îi place să joace rolul de părinte. Chiar ieri m-a întrebant, ce-am făcut eu în tot timpul acesta cît am stat pe aici. Ce bucurii, ce supărări am avut, ce am învățat din contactul cu străinătatea. Ce era să-i răspund? Cum să-i explic că nefericita cădere a canonicului m-a întors pe dos, că prietenia cu o copilă nevinovată mi-a spălat sufletul de zgura preaomeniștilor patimi, că m-am întors la bucuriile copilăriei, chiar dacă am apărut în fața privitorilor ca un nătîng. Are dreptate cînd spune că trebuie să faci ceva pentru cineva, pentru o idee, pentru țara, de pildă. Eu am făcut ce am făcut doar pentru mine. O soluție ar fi să mă întorc acasă, să vă fiu de ajutor sau să mă arunc în viața politică, în valul slujitorilor lui Cuza. După experiențele de aici, vreau să învăț metodic o meserie, să ajung la un anumit nivel de cunoștințe care pot fi folosite asemănător mei. Cum vine vremea cositului, plec din Germania unde mă voi întoarce numai dacă de la Hohenheim am un răspuns pozitiv.

Contele Odoaker nu mi-a povestit că a fost citeva zile „regele țiganilor”, în

schimb mi-a trimis o listă cu întrebări și dorințe. O transcriu aici, ca și răspunsurile ce i le-am dat.

Întrebare: Cunoașteți rețeta băuturii numite 'borș'? Ce congrese sînt necesare?

Răspuns: apă, tărîțe, o crenguță de vișin.

Întrebare: Cum se numește floarea care inflorește în colțul nord-est al grădinii dv. de la Rotopănești?

Răspuns: Bănuiesc că vă referiți la 'mătrăgună', folosită într-adevăr la fermece. Tănăsucă, vizitiul tatei, este un vrac priceput care va poate informa mai precis. Notați-vă numele pentru o eventuală călătorie în viitor.

Întrebare: Ouăle colorate din dulapul aflat în partea de nord a sufrageriei, sînt naturale, adică ouate de găini?

Răspuns: Da.

Întrebare: Cum se numesc duhurile care vin în noaptea de Sankt Johannis și cum arată la infățîșare?

Răspuns: Sinziene. Nu le-am văzut niciodată. De întrebant tot Tănăsucă.

Întrebare: Cît costă un palton numit 'soman'? Mărimea 10. Se poate obține un rabat pentru prieteni?

Răspuns: Un suman pentru prieteni nu costă nimic.

Întrebare: Cite ceasuri faci călare de la Rotopănești pînă la mănăstirea Neamt?

Răspuns: Depinde de cal și calare.

Întrebare: Este adevărat ca la Bonn trăiești un profesor care a descoperit că românii sînt de origine latină și a publicat și niște cărți despre această problemă? Îl cunoașteți personal?

Răspuns: E adevărat. L-am cunoscut. Se numește Diez.

Aceste întrebări mi le-a pus și cred că nu va veți mira, acum că ați făcut cunoștință cu el. Venerabilul graf s-a dus și s-a întors tot așa de pedant cum a fost. Vă trimit niște ilustrații de la Paris. Cînd ne vom revedea, vă voi povesti tot ce-am văzut acolo - catedrala Maicii Domnului, Părtăria, Sfînta Capelă, Palatele și străzile luminate pline de oameni bine dispuși și de femei frumoase.

Vă sîrută cu dor, Enache.

POLIROMNOUTĂȚI
noiembrie '98

Vladimir Tismăneanu
Mircea Mihăieș
Vecinii lui Franz Kafka

Romanul unei nevroze
Ediție bilingvă

Adrian Marino
**Comparatism
și teoria literaturii**

În pregătire:

Honoré de Balzac
Adrian Neculau
Gilles Ferréol (coord.)
Dorin Spineanu

PROSCRIȘII și alte povestiri din **COMEDIA UMANĂ**

Psihosociologia schimbării
Natașa blues. (Proză scurtă)

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

REDESCOPERIREA AMERICII

PRIN anii '80 un sociolog și antropolog american pe nume Roger Gannon a publicat o carte, care s-a bucurat de oarece succes, intitulată *Voiaj metaforic în jurul lumii*. Era de fapt o culegere de eseuri de antropologie culturală, în care autorul se străduia să caracterizeze o cultură anume pornind de la o metaforă socotită relevantă: de pildă Opera era considerată simbolul culturii italiene, clădirea de cărămidă al celei engleze, altarul de rugăciune al celei chineze, grădina al celei japoneze, ceainăria al celei ruse, și fotbalul american al culturii americane. Nici nu e nevoie să citești cartea ca să te intrige ordarea, dacă nu chiar să te indigneze nițel. Cum poți reduce complexitatea și versatilitatea istorică a unei culturi la o metaforă discutabilă, de regulă desprinsă dintr-un context al

simplificare a spiritului comun, a insului caragialesc care se vâicărește prin berării și face psihologie wundtiană din pură plictiseală.

Un lucru e cert: afirmațiile globale și globalizante despre culturi sînt riscante. Mai mult ca niciodată astăzi ele sînt privite cu neîncredere, pentru că trăim într-o vreme care prețuiește (sincer sau din motive politice, nu intru în detalii) *diferența*, nu *identitatea*. Reputația unor antropologi precum Edward T. Hall, autorul unei celebre distincții între culturi așa-numit *high-context* și *low-context* este din ce în ce mai vulnerabilă, tocmai din pricina periculoasei încărcături generalizatoare pe care o poartă.

Acestea fiind spuse, cum primim apariția unei cărți intitulată *Americanii*? Stereotipii și caricaturizări prin grosolană simplificare ale societății americane și așa există cu o supraabundență înspăimîntătoare în Europa, și mai ales în România. Am ascultat de multe ori opinii ale unor intelectuali respectabili, care la întoarcerea dintr-un voiaj nemetaforic pe Noul Continent expun clișee ridicole despre America, pe care aproape că mă indoiesc că le cred chiar și ei (un rezumat sublim în absurditatea lui de asemenea clișee cititorul „României literare” a avut prilejul de a citi chiar într-un număr mai vechi al revistei, în textul lui Ovidiu Hurduzeu). De clișee, așadar, nu ducem lipsă. Oare o carte cu un titlu atît de lipsit de modestie poate propune și altceva?

Mai întii trebuie să îl încurajez pe potențialul cititor al acestei cărți spunîndu-i că titlul, așa cum apare pe copertă, îi aparține traducătorului Dan Pavel, nu autorilor americani R.N. Bellah, R. Madsen, W.M. Sullivan, Ann Swidler și S.M. Tipton. În engleză volumul se cheamă *Habits of the Heart. Individualism and Commitment in American Life*. Ce-i drept, sintagma „habits of the heart” e greu de tradus, ea ar fi aproximativ, echivalentul conceptului de „moravuri”, dar foarte ancorat în indivizi, nu în societate, și mai ales în anumite inclinații pe care aceștia le au, nu atît conștient, cît mai mult fără să își dea nici ei seama. Veți spune că nu e o mare diferență între forța de generalizare a cuvîntului „americanii” și cea a sintagmei „viața americanilor” (*American life*). Și totuși eu cred că există o diferență însemnată: a opera categorizării despre o nație, americanii în cazul de față, nu e același lucru cu a descrie obiceiurile ale modului lor de existență, modele recurente de viață cărora mai mulți indivizi ajung să li se supună. Înțeleg rațiunile traducerii românești a titlului („sună” bine *Americanii*, e memorabil și atrage lesne atenția), dar mă tem că

ea poate semnala, în mod fals, tocmai ceea ce ne-am obișnuit să vehiculăm: clișeeul, generalizarea stereotipizantă.

Or, volumul de față nu e deloc o sumă de clișee expuse în 400 de pagini despre societatea americană. Deși are obișnuitul amestec de patriotism, propagandă, mîndrie națională plus spirit critic, îndemnuri la pace mondială și armonie universală, cartea e o solidă analiză sociologică, hrănită din reflecție filozofică și confirmată de fapte istorice, a unor fundamente ale mentalului colectiv american: conceptul de individualism și acela mai greu de tradus în spațiul românesc de angajament și dăruire (*commitment*). Simplul amănunt că în loc de un autor avem o echipă de cinci, dintre care patru sociologi și unul filozof, e relevant: echipa reprezintă o minimă garanție că nu vom citi doar opinii bazate pe idiosincraziile unui ins anume, ci măcar un punct de vedere rezultat în urma unui consens, fie el și modest, în cinci. Apoi, cartea a avut o perioadă de gestație lungă, ceea ce le-a permis cercetătorilor răgazul de a-și verifica anumite teorii prin confruntarea cu *durata* (relativ) lungă a modificărilor de mentalitate și atitudine din societate.

“A te descoperi pe tine însuși înseamnă, între altele, a găsi povestea sau narațiunea în termenii căreia viața ta are rost” (pagina 113). Concepția narativă a identității e o mai veche convingere a filozofilor, inaugurată o dată cu gînditorii Iluminismului și valorificată mult în perioada actuală. Cei cinci autori profită de această viziune într-o manieră metodologică: la baza analizei lor se află patru asemenea narațiuni, cronicile vieții a patru americani, fiecare dintre ei ilustrînd anumite atitudini, dileme identitare sau opțiuni existențiale din societatea americană. Cei patru sînt un tinăr și prosper om de afaceri care și-a aflat fericirea în intimitatea și căldura familiei, după ce succesul profesional i-a adus alienare și un prim eșec în căsnicie; un activist pentru drepturile omului și valori democratice pentru care fericirea înseamnă fidelitate față de propriile convingeri, chiar și atunci cînd ele îți pot complica enorm viața; o femeie psihanalist prinsă în dilema concilierii identității sale întemeiată pe reușită profesională și valori teoretice (precum toleranța față de celălalt) cu rigorile unei vieți în care trebuie să știi cum să te implicii în viața celor apropiați și dragi fără a-ți abandona propriile crezuri teoretice, dar și fără a fi distanțat de ei; și, în fine, un alt activist, de astă dată unul care începe prin a fi un rebel pus în cauze nobile și sfîrșește înrolîndu-se în *mainstream*-ul pe care altădată îl criticase.

Din poveștile vieților acestor patru personaje se desprinde lesne principala obsesie legată de identitatea americană: medierea

între viața personală (așa-zisul spațiu privat, intim) și cea publică. Din ea decurg toate celelalte: succesul profesional, dar și însingurarea, împlinirea familială, dar și ruperea de cămin, devotamentul față de comunitate, dar și spiritul de rebeliune, conformismul și non-conformismul. Meritul fundamental al cărții este că izbuteste să refacă o mega-narațiune, cea a existenței unei națiuni, urmărind tocmai impletitura aceasta complicată de tendințe contrarii. Dar mai important mi se pare faptul că autorii nu se sfîșesc să dezvăluie cît de lipsite de conținut sînt anumite repere pe care le folosim de regulă în orice încercare de definire a identității. De pildă, așa-numitul criteriu al „valorilor”: deseori caracterizăm sinele unui individ referindu-ne la „valorile” pe care le are respectivul. Dar ce reprezintă de fapt o „valoare”? Pur și simplu credința în Dumnezeu, în afecțiunea familială sau în succesul de carieră? Ar fi simplu ca lucrurile să stea astfel, numai că narațiunile particulare ale unor persoane reale, cum e și Margaret Oldham, psihanalista, arată că un om susține de cele mai multe ori un set eterogen de valori, atît de distincte și de incompatibile chiar între ele, încît dacă i se cere să le numească el va intra într-o stare de totală derută interioară. Sinele este, cred autorii cărții, în mare măsură locul de întîlnire al propriilor iluzii și basme (*fairy-tales*) pe care ni le formăm singuri despre noi pentru a ne furniza o identitate. În cazul identității americane aceste iluzii și basme sînt cu atît mai dezorientante cu cît ele vin dintr-o tradiție de multe ori diversă pînă la confuzie, din care fiecare extrage elementele care îi convin cel mai mult, combinîndu-le însă cu altele, de multe ori incompatibile. Spun autorii: „Credem că o mare parte din gîndirea despre sine a americanilor instruiți, gîndire care a devenit aproape hegemonică în universitățile noastre și într-o mare parte a clasei mijlocii, se bazează pe o știință socială inadecvată, pe o filozofie secătuită și o teologie inexpressivă.”

Afirmația mi se pare extrem de importantă și totodată îndrăzneată: în esență ea declară identitatea americană drept un spațiu al contrariilor și paradoxurilor, al dilemelor insolubile și chiar confuziei dureroase pentru individ. Demersul autorilor nu este unul de natură a propune o modalitate de „limpezire” a acestei identități eminentemente paradoxale și contradictorii, ci mai curînd de a urmări sursele ei istorice și filozofice. În această calitate cartea are o valoare absolut remarcabilă. E o analiză minuțioasă și inteligentă a unei tradiții americane culturale în sens foarte larg și permisiv diferențelor și chiar contradicțiilor. Inspiratorul autorilor este, în mare măsură, celebrul Tocqueville, cu ale sale reflecții și intuiții excepționale despre America.

Pînă la urmă, însă, și concluzia gupului celor cinci e una

Thomas Mann - *Germania și Germanii*, traducere de Janina Ianoși, postfață și note de Ion Ianoși, Editura Humanitas, București, 1998, 204 pagini, preț nemenționat.

de happy-end tipic Noii Lumi: a fi american este o adevărată binecuvîntare, totul este ca americanii să încerce a se înțelege pe ei înșiși, a se cunoaște și a nu deveni narcisiști.

Ca american, dar despre identitatea germană vorbește Thomas Mann în eseul său de curînd publicat în traducere românească, „Germania și germanii”. Textul cu pricina a apărut într-o mică antologie de eseuri tradusă de Janina Ianoși la Editura Humanitas. Traducerea eseisticii lui Thomas Mann era de mult așteptată, deci apariția volumului se cuvine salutăată. „Germania și germanii” are însă ceva cu totul tulburător, care îl face cumva altfel memorabil decît celelalte texte din volum, fără îndoială valoroase, purtînd pecetea inconfundabilă a lui Thomas Mann. Cu o retorică fascinantă a emigrantului recunosător și totodată demn în diferența lui, Mann vorbește despre Germania ca american, într-o conferință ținută la Library of Congress la Washington în 1945, la puțin timp după plecarea sa din Germania nazistă. Momentul, *kairos*-ul cum îl numesc retoricienii, era dificil: cum poți vorbi despre o țară pe care aproape o întreagă omenire o detestă, dar o țară careia îi aparții prin naștere și fără a cărei cultură și civilizație intelectualitate occidentală nu e de conceput? Soluția lui Thomas Mann este extraordinară: alege acest spațiu identitar recent pentru el, America, pentru a se plasa în el ca-ntr-un loc neutru, ieșit cumva din tulburarea europeană a istoriei precum și a culturii. Din acest departe nu doar geografic, ci mai ales filozofic și chiar metafizic, el vede Germania cu afecțiune și dezgust, o combinație aproape cioraniană dacă nu ar fi avut totuși calmul patriarhal al autorului Boodenbrockilor. Felul în care izbuteste Thomas Mann în acest text să plutească între două lumi, America și Germania, în așa fel încît să le poată vedea pe fiecare dintre ele cu luciditate și înțelepciune e de-a dreptul uluitor. Iar retoric și stilistic vorbind, eseul e magnific.

R.N. Bellah, R. Madsen, W.M. Sullivan, Ann Swidler, S.M. Tipton - *Americanii. Individualism și dăruire*, traducere de Dan Pavel, Editura Humanitas, București, 1998, 426 pagini, preț nemenționat.

realității, aflat inevitabil și el în schimbare? Eseurile lui Gannon sînt, fără îndoială, interesante și provocatoare. Cam fără excepție, toate metaforele propuse de el ca etichete ale unor culturi sînt discutabile, iar la o analiză atentă se dovedesc destul de neinspirate, reductive, alimentate de periculoase prejudecăți, sau idealizatoare într-un mod păgubos. Există însă o morală demnă de luat în seamă într-un asemenea demers: cum poți discuta despre o cultură, indiferent de metodele cu care te înarmezi, altfel decît riscînd mult să o strîvești în schemele tale conceptuale și să o prefaci astfel într-un construct personal, mai mult sau puțin convingător? Firește, există o oarece seducție în a perora despre *francezi, spanioli, nemți, ori români*, pentru că orice prilej de a generaliza fără limite și de a psihologiza abisal are putere de fascinație. O poți face, la rîndul tău, cu farmecul eseistului de calibrul greu (ca Ortega y Gasset, de pildă), sau cu ignoranța și tendința de super

GONCOURT

CEL MAI DISPUTAT premiu pentru roman a revenit anul acesta, după selecții consecutive și lupte de culise între edituri, scriitoarei *Paule Constant* pentru cea de a opta carte a sa, *Confidence pour confidence*, apărută la Gallimard. Născută în Guyana, la Cayenne, unde tatăl ei era înalt funcționar, Paule Constant a debutat în 1980 cu *Ouregano* - un roman având ca temă copilăria la tropice. Încurajată de interesul criticii, a continuat cu *Propriété privée* (1981) și *Balta* (1983). În 1987 a publicat eseu *Un monde à l'usage des demoiselles* în care evoca și analiza modul cum a fost educată: pînă la 11 ani nu a mers la școală, mama ei ocupându-se de instrucția fetiței. Apoi a fost trimisă la internat, în școli religioase foarte snoabe. „Pe scurt, am primit o educație care a făcut din mine o perfectă neadaptată și o revoltată” - mărturisește Paule Constant într-o convorbire publicată în „Lire” nr. 246. Din fericire, vacanțele și le-a petrecut la bunici, unde a găsit înțelegerea, afecțiunea și libertatea după care tinjea. Acești bunici sînt „povestiți” cu nostalgie în cel de al doilea roman al ei și în eseu. „Ca toate femeile din generația mea, [născute, bănuiesc, pe la începutul anilor '50, n.m.] a trebuit să înfrunt un munte de interdicții. Noi nu luptam pentru deschidere, pentru dezvoltarea personalității, la acea epocă, ci împotriva alienării”. Copilăria în Africa și la bunici, raporturile cu părinții revin și în următoarele romane, *White Spirit* din 1989, *Le Grand Ghâpal* (1991) și, mai ales în *La Fille du Gouverneur* - acesta din urmă ratînd la o diferență foarte mică Premiul Goncourt în 1994. Ceea ce nu s-a mai repetat acum cu *Mărturisire pentru mărturisire*. Poate și pentru că Paule Constant și-a abandonat filonul autobiografic din precedentele romane și a schimbat registrul, impreg-

Paule Constant

nînd cu umor polemica subtextuală cu teoriile feministe americane.

Comedia feroce are drept personaje patru femei în jur de 50 de ani, „mature și puternice” care, după un colocviu organizat de „departamentul de studii feminine” al Universității din Middleway (Kansas), se adună în casa uneia dintre ele și, timp de citeva ore, stau la taclale. Fiecare a făcut o carieră remarcabilă. Gazda, Gloria Patter, universitară americană de culoare, își conduce cu mîna de fier colaboratorii și studenții, nu suportă femeile și și-a ales ca asistent un homosexual. Fosta ei colegă de doctorat de la Universitatea din Washington, Babette Cohen, e originară din Algeria și, după un stagiu lipsit de perspective în Franța, s-a exilat voluntar în S.U.A., unde a făcut o strălucită carieră universitară, datorită inteligenței și spiritului său echilibrat. Cit despre actrița de origine scandi-

navă Lola Dhol, ea nu e chiar o intelectuală. Frumusețea a propulsat-o, pentru un timp, star internațional. Acum, la apusul carierei, Gloria a angajat-o să citească textele colocviului. Cea mai tinăra dintre cele patru, Aurore Amer, e scriitoare și și-a petrecut copilăria în Camerun, unde și-a pierdut într-un incendiu părinții, casa și chiar identitatea. Nu i-a mai rămas nimic, în afara uimitoarei asemănări cu Lola Dhol, cu care e adesea confundată la Paris, unde trăiește modest. Gloria a invitat-o la colocviu pentru a vorbi despre lumea africană văzută din perspectiva unui alb. De fapt, invitația are un subtext ticălos, căci Gloria urmărește să-i fure Aurorei de pe calculator povestirea copilăriei cameruneze, să o adapteze gustului american și să o publice sub numele ei. (Dacă în Aurore Amer se poate recunoaște parțial un alter ego al Paulei Constant, povestea plagiatului își are și ea un corespondent în realitate: nu e mult de cînd romanciera distinsă acum cu prestigiosul Goncourt a acuzat-o pe scriitoarea franceză de culoare Calixthe Beyala că s-a inspirat mai mult decît e permis din scrierile ei.)

Ce le unește pe aceste patru femei adunate la trîncaneala într-o dîmineață de Paște? În primul rînd vîrsta și apoi faptul că toate au fost părăsite de bărbații lor. Paule Constant nu a pus nume soților dezertori, ci i-a desemnat doar prin profesia lor. Mecanicul, bărbatul Gloriei, s-a întors să locuiască la părinții lui, după ce a transformat căminul conjugal într-un soi de închisoare automatizată. Babette a fost de curînd abandonată în favoarea unei tinere, după mulți ani de căsnicie, de Aviator. Funcționarul Aurorei a dispărut într-o zi de la domiciliu și după un timp s-a aflat că ar fi în Indonezia, dînd curs reprimatelor pînă atunci impulsuri homosexuale. Iar Lola, după numeroase legături, pur și simplu nu

mai are, din pricina vîrstei, succes la bărbați. De aceea le preferă alcoolul și sfaturile psihanalizatorilor care o învață să se descarce urlînd.

În ciuda realizărilor profesionale, fiecare dintre eroine e singură și rînită sufletește. Spre deosebire de teoreticienele feministe care pun accentul pe latura profesională și socială, Paule Constant se situează de partea trăirilor, a sentimentelor. Certitudinea careului de dame mature din *Mărturisire pentru mărturisire* este că iubirea e o nenorocire înșelătoare: amintirea dureroasă a abandonului e luată în ris, iar disperarea, asumată cu mai mult sau mai puțin curaj.

„Am decis să nu fardez realitatea - spune Paule Constant în interviul amintit, luat de Catherine Argand. Orice s-ar spune, îmbătrînirea e greu de suportat”. Știe bine asta căci, la fel ca în romanele precedente, a încercat să-și explice, cu ajutorul ficțiunii, ce i se întîmplă în primul rînd ei. Apoi, au incitat-o constringerile spațiului închis pe care și l-a ales drept cadru și numărul redus de personaje - potrivite mai curînd rigorilor unei piese de teatru. Pentru a-și rezolva problemele de construcție epică, romanciera recunoaște că s-a inspirat din trei filme: *Interioare* de Woody Allen, *Sonata de toamnă* a lui Bergman și *Declinul imperiului american* de Denys Arcand - un film care face femeile să vorbească așa cum o fac atunci cînd se află doar între ele: cotcodăitoare, chicotitoare, gâlăgioase, obscene. „Dincolo de construcția unei atmosfere, am vrut să arăt cum aceste intelectuale care manipulează gîndirea altora prin inteligență, cultură și talent, de îndată ce rămîn între ele se pun pe strigăte, gemete, risete, injurături și certuri. M-a interesat în special registrul sonor care variază de la acute la șoapte înlăcrimate. Dacă nu ar fi fost folosit deja de Bergman, aș fi ales pentru cartea mea titlul *Strigăte și șoapte în Kansas*.”

Luc Lang

Goncourt al liceenilor

e imparțial, nu se lasă manipulat de sforăriile de culise. Tinerii jurați (dintre care, se pare, au făcut parte anul acesta, la ultimul tur de scrutin, și două românce, una de la Liceul francez din București și alta stabilită în Canada francofonă) au votat în majoritate pentru romanul lui *Luc Lang - Mille six cents ventres*, apărut la Ed. Fayard. Autorul a debutat în 1988 cu *Voyage sur la ligne d'horizon*, iar *O mie șase sute de burți* este al patrulea roman al său. Personajul principal al cărții favorite a liceenilor este Henry Blain, bucătarul șef al închisorii engleze Strangeways de lângă Liverpool. El trebuie să hrănească 1600 de condamnați înghesuți într-o pușcărie prevăzută pentru 600 și își folosește experiența de fost bucătar pe vapoare pentru a găti carne și legume stricate. Grăsanul cincubenar (și el!) are două pasiuni: femeile și lectura lui Shakespeare, din opera căruia a adunat 43 de ediții. Complice mai mult sau mai puțin voluntar al administrației care fură din banii pentru hrană, el locuiește într-o casuță separată de penitenciar printr-o grădină. Din pricina mîncării puține și proaste, deținuții se revoltă și pun stăpînire pe închisoare. Polițiștii și ziaristii încercuiesc locul, iar Blain ajunge în centrul atenției mass-media, care ia partea revoltaților, transformîndu-i în eroi. Bucătarul dezvăluie reporterilor, exagerînd puțin, escrocheriile

administrației și devine la rîndul lui un soi de vedetă. Este ales președinte al unui „comitet de apărare a deținuților”, deși din narațiunea la persoana I aflăm că el și-a omorît și îngropat sub gazonul din grădina două soții și mai multe iubite pasagere. Pe scurt, Falstaff-ul simpatic la început ni se dezvăluie ca un personaj puțin recomandabil: criminalul în serie. El sfîrșește prin a sugruma, într-o fabrică părăsită, o ziaristă și a scăpa și de data aceasta de justiție.

Foarte inteligent construit, cu intenții parodice la adresa filmelor „de acțiune”, romanul lui Luc Lang are mult umor pe un subiect care nu s-ar preta la așa ceva. În ultimele pagini, citatele din Shakespeare se succed în rafale, autorul vrînd să sugereze că această lume în care „e ceva putred” nu s-a schimbat prea mult de pe vremea lui Shakespeare și pînă în epoca Thatcher, cînd se petrece acțiunea. În cronica sa din „Magazine littéraire” nr. 368, Olivier Cariguel apreciază modul în care orchestrează Luc Lang ceremonia romanescă, punînd sub microscop uri, meschinării, iubiri, temeri, dorințe de putere, lăcomii. Concentrată pe un erou tragi-comic original (pe care criticul îl vede interpretat, într-un eventual film, de Jack Nicholson), *O mie șase sute de burți* este una dintre acele cărți - ni se spune - a cărei lectură regreți că se sfîrșește.

Renaudot

DE CÎTIVA ANI, în proza franceză a luat amploare ceea ce s-ar putea numi *romanul insulelor*. Din această categorie face parte și cartea

ce a primit al doilea premiu ca prestigiu: *Le manuscrit de Port-Ébène* de Dominique Bona (Ed. Grasset). Autoarea recurge la artificul manuscrisului găsit din întâmplare de un editor, în cazul nostru o cronică scrisă la sfârșitul secolului XVIII de o misterioasă Doamnă din San Domingo. Ea consențenează întâmplările trăite de o mică aristocrată prinsă de magia insulei înainte de a fi luată de valul Revoluției franceze și a se confrunta cu problemele puse de Declarația Drepturilor Omului într-o societate slavagistă. Copila educată religios la Nantes și măritată de familie, fără să-l fi văzut înainte, cu un colonist mai în vârstă din San Domingo se va lăsa treptat pătrunsă de farmecul insulei, sub influența caruia descoperă „nevoia de a trăi cu adevărat”, de a nu trișa cu sentimentele. Îndrăgostita de un mulatru, nimeni altul decât fiul soțului ei cu o băstinașă, va da curs unei pasiuni de două ori interzise: din pricina multiplelor discriminări ale societății împărțite în albi, mulatri, metiși și creoli, și din pricina incestului. Doamna din San Domingo sfidează în numele iubirii și al ideilor revoluționare regulile societății sclavagiste, drept pentru care e trimisă înapoi în Franța, unde se va simți exilată printre continentali și se va strădui să mențină vie, scriindu-și memoriile, flacăra trăirilor din insula.

Alt plan al romanului este cel al editorului de la sfârșitul secolului nostru, amețit de parfumul manuscrisului găsit mai tare decât de whisky-ul său obișnuit și care meditează din perspectiva timpului și a istoriei asupra confesiunii doamnei de odinioară.

Părerile criticilor despre *Manuscrisul de la Port-Ébène* sint împărțite, chiar în paginile aceleiași publicații. Astfel, în numere diferite din suplimentul literar al ziarului „Le Monde”, am găsit părerea Josiane Savigneau care spune că Dominique Bona a știut să-și asigure toate condițiile unui succes comercial (un subiect atrăgător, o documentare atentă, o undă de libertinaj și concepte ale generației Mitterrand despre Epoca Luminilor), dar și cea a lui André Brincourt, care își axează cronică pe ideea că Dominique Bona a reușit cu strălucire să evite capcana istorică. Nu-i așa că un cîntec de dragoste se înscrie pe contrasensul mișcării istoriei? - întreabă el retoric, socotind romanul o tulburătoare educație sentimentală, pe fondul Revoluției și al farmecului exotic.

Médicis

L AUREATUL acestui premiu își semnează cărțile doar *Homeric* și e specializat în biografii romanțate. Volumul premiat poartă titlul *Le loup mongol*, a apărut tot la Grasset, și reconstituie sub formă romanescă o parte din biografia lui Gingis-Han - perioada de dinainte de a ajunge „stăpînul lumii”, cînd se numea încă Temudjin. Acțiunea, situată în a doua parte a secolului XII, urmărește ascensiunea lui pe fondul disputelor dintre triburi pentru obținerea titlului de Han. Naratorul este „fratele de cruce” (termenul e impropriu dar altul nu am găsit) al lui Temudjin, Bo'ortchou, care pe patul de moarte își amintește isprăvile celui mai bun prieten al său, mai ales partea secretă a tinereții viitorului cuceritor omnipotent. Pe atunci Temudjin făcea încă parte dintre mongolii obișnuiți, împărțind viața nomazilor care se deplasau cu turmele, iurtele și caii în cautare de pășuni. Obiceiurile acestor triburi pentru care calul era mai prețios decît femeia, legendele lor (de exemplu cea despre originea mongolilor - rod al iubirii dintre un Lup Albastru și o Căprioară Aramie, dintre forță și gingășie), descrierea teritoriului dintre Lacul Baikal, Zidul Chinezesc și Deșertul Gobi, fac farmecul romanului ce se menține în cadrul informațiilor istorice (la sfârșitul lui sint anexate și hărți), dar respiră o poezie aspră. În cronică din „Magazine littéraire”, criticul Daniel Martin caracterizează *Lupul mongol* ca un roman plin de surprize: „Crezi că vei fi purtat pe urmele unui invingător și te trezești în miezul unor povești

Homeric

ciudate de dragoste, fiindcă personajul-narator consacra mult loc alor sale; crezi că tonul va fi epic și el e, mai des, poetic; te aștepti la portretul unui erou legendar și dai de cel al unui om cu slăbiciuni și erori. De fapt, romanul se bazează pe ideea, de atîtea ori reluată, că popoarele cele mai primitive, cele mai crude își pun bucuriile și tristețile în poezii, spaimile în imagini, ca și cum nu ar putea să-și găsească alinare decît cu ajutorul cuvintelor.”

François Cheng

S I OPTIUNEA juriului feminin e neașteptată: deși în competiție au intrat romane semnate de autori cunoscuți, mult comentate în presa literară, cîștigătorul e un debutant întîrziat. *François Cheng*, cu *Le dit de Tianyi* (Ed. Albin Michel). Pînă de curînd, Cheng a fost profesor de literatură chineză clasică la Institutul național francez de limbi și civilizații orientale și a publicat cîteva lucrări despre poezia și pictura chineză, fiind preocupat în special de opoziția cardinală dintre *gol* și *plin*. În romanul de debut, el nu și-a abandonat preocupările atîtor ani de învățămînt și cercetare, le-a încadrat doar într-un context narativ. Protagonistul-narator este un pictor chinez care a trăit un timp în exil în Franța, Tianyi. În prefață, François Cheng recurge și el la trucul manuscrisului lăsat de un prieten și își invită cititorul să renunțe la pista indiscretă a identificării personajului principal cu autorul. Dar, de fapt, - scrie Isabelle

Rabut în „La Quinzaine littéraire” nr. 748 - cartea este „o biografie intelectuală a autorului, diferența dintre munca universitarului și cea a romanțierului ținînd de dimensiunea mai concretă, mai carnală pe care acesta din urmă o dă ideilor sale.”

Viața lui Tianyi se împletește cu istoria plină de zgomot și furie a Chinei dintre deceniile al treilea și al șaptelea din secolul acesta. Născut în orașul Nancang, Tianyi ia parte, copil, la exodul ce a urmat ocupației japoneze din 1937. La liceu, se împrietenește cu un tînar poet, Haolang, ce-i deschide orizontul intelectual și spiritual, inițiindu-l în cultura occidentală. Împreună cu o fată, Yumei, cei doi prieteni formează un triunghi platonice, pînă cînd opțiunile politice diferite îi despart: Haolang se pune în slujba propagandei comuniste iar Tianyi, ajuns pictor, se exilează în Franța. Dar legăturile țesute în adolescență sint indestructibile: în 1957, o scrisoare de la Yumei îi aduce pictorului chinez de la Paris vestea că Haolang a murit într-un lagăr de reeducare. Tianyi decide să se întoarcă în China, pentru a-și revedea prima iubire. Ironie a destinului: odată ajuns acasă, află că Yumei s-a sinucis, în schimb Haolang e în viață, închis într-un lagăr din Mancuria. Pictorul comite o greșală deliberată, pentru a fi trimis alături de prietenul său, pe care îl

Fémina

regăsește, și trăiesc împreună îngrozitoarea experiență a închisorilor comuniste, pînă la revoluția culturală care va sfîrși prin a-i aneantiza pe amîndoi.

Prezența constantă a istoriei, cu nedreptățile și cruzimile ei strivitoare a milioane de destine, nu poate face ca parcursul intelectual și spiritual al lui Tianyi - ce constituie adevăratul subiect al romanului - să nu pară totuși singular. Aceasta ține desigur de personalitatea autorului, care mărturisește că s-a simțit întotdeauna ca „o ființă ce vine din altă parte și e mereu șocată de ceea ce oferă viața pe Pămînt”. De neputința oamenilor de a face să coincidă idealul și realitatea, vorbele și faptele, spiritul și corpul, înțelepciunea și Istoria.

*
* *

După ce am adunat din revistele literare franceze la care am putut avea acces informațiile și aprecierile despre romanele premiate la începutul lui noiembrie, mi-am dat seama că ele au ceva în comun: acțiunea nici unuia nu se petrece în Franța, iar eroii lor nici nu sint, în majoritate, francezi. Opțiunea diferitelor jurii de profesioniști nu poate fi doar o coincidență. Ea spune ceva despre nevoia evaziunii în spațiu și timp, despre sațietatea de cotidianul local, cu problemele lui insistent mediatizate. La vie est ailleurs?

Pagini realizate de
Adriana Bittel

Proiect editorial central-european

PE GEZA SZAVAI, citirii *României literare* îl cunosc ca prozator. Romanul său *Promenadă cu femei și țapi* a fost recenzat în paginile revistei în urma cu câțiva ani. Născut în 1950 într-un sat din Harghita, cetățean român de etnie maghiară, el s-a stabilit în Ungaria în 1988, după ce făcuse studii la Cristuru-Seceiș și la Cluj și trăise câțiva ani în București. La Budapesta, în paralel cu cariera literară, a devenit editor, înființând mica - dar stabilă - PONT publishers. O conduce împreună cu soția lui, Ilona, care face traduceri și îngrijește manuscrisele pentru tipar. Înainte de a emigra, ea a lucrat la Muzeul Literaturii de lângă Piața Romană. Când s-a decis să demareze la PONT publishers un proiect editorial cu o mai largă rază de acțiune, Geza Szavai a venit de la Budapesta la București pentru a-l lansa și pentru a căuta sprijin. Ideea lui era cuceritoare. Despre ea - în cele ce urmează.

Ianuarie 1996. Tot lângă Piața Romană, la Muzeul Literaturii. Proiectul editorial pe care Geza Szavai l-a prezentat atunci și acolo e unul de traduceri încrucișate (dacă se poate spune așa): cărți de poezie și proză din literaturile Europei Centrale în versiuni paralele, în mai multe limbi din regiune, cu postfețe în care autorii publicați urmau să fie comentați de colegi din țările învecinate. Mai tirziu, proiectul avea să capete și un nume: CONFLUX.

Inițiativa îndrăzneată, foarte în ton cu evoluțiile pe de o parte integraționiste, pe de altă parte regionaliste ale epocii. Nu mai trebuie aduse argumente în favoarea ideii că, pe măsură ce Europa comunitară se lărgeste, apropiindu-se de extensia geografică a Vechiului Continent; dialog cultural internațional devine din ce în ce mai necesar. În același timp, simultan cu coagularile suprapastate, cresc în amploare și tendințele complementare de valorificare a specificităților locale, etnice și naționale.

Din acest punct de vedere, Europa Centrală va trebui să depășească blocajele de comunicare internă de care suferă grav. E o stare de fapt: având o relativ bună cunoaștere a marilor tradiții și valori artistice occidentale, ca și a celor orientate-europene (ruse, adică), popoa-

rele din zonă continuă să se ignore cultural între ele. Români, maghiari, polonezi sau cehi, știm mult mai bine ce se gindește, se scrie, se pictează sau se compune la Paris, la Londra, la Viena, în Germania sau peste Ocean decît în țările din jurul nostru. Nu e aici locul pentru o discuție asupra cauzelor acestei situații bizare. Multiple și complicate, ele cer atente analize istorice și de evoluție a mentalităților. Mă opresc - e limpede de ce - doar asupra barierelor lingvistice. Întrucît nici una din limbile vorbite în regiune nu are circulație internațională, cunoașterea lor în afara granițelor de stat e foarte limitată. Handicap decisiv în cazul literaturii. În Polonia - de pildă - se citește fără probleme în nemțește, nu și în ungurește sau în românește. Și la Praga sau la Budapesta găsești ușor pe stradă localnici care să-ți vorbească în limba germană, dar cehii nu știu ungurește și nici ungurii cehește. La București încă mai au căutare cărțile franțuzești, dar aproape nimeni nu știe limbile țărilor din jur. Iar generațiile tinere de intelectuali din întreaga zonă conversează fluent în englezește, dar nu învață sirba, bulgara, albaneza sau oricare dintre celelalte limbi vorbite în întreaga Europă Centrală (în care - după cum se vede - n-am inclus în atare ordine de idei Austria și Germania, unde se vorbește o limbă de largă circulație și de mare tradiție culturală).

Cel mai bun lucru de făcut în fața acestei situații este... s-o combați! Să faci ceva pentru a o depăși. Să participi la recuperarea coerenței culturale a unei regiuni care, chiar dacă s-a caracterizat întotdeauna mai degrabă prin varietate decît prin omogenitate, a ieșit din deceniile de dictatură comunistă cam cu aceleași probleme, indiferent de țară, cu aceleași traume și aceleași fantezme. La fel, modul în care românii, ungurii, cehii, polonezii și ceilalți își văd viitorul seamănă foarte bine: libertate, democrație, prosperitate, integrare în comunitatea internațională etc. etc. Pe scurt, trăim într-o epocă în care popoarele Europei Centrale își descoperă destinul comun. Plasăți de istorie unii lângă ceilalți, umăr lângă umăr, sîntem condamnați să ne cunoaștem mai bine între noi, să colaborăm, să mergem înainte împreună.

Zilele filmului britanic

Sub auspiciile Consiliului Britanic și al Uniunii Cineaștilor din România, între 23 și 27 noiembrie au loc la cinematograful „Studio” din Capitală „Zilele filmului britanic”. Spectatorii români au prilejul de a viziona zece dintre cele mai noi creații ale cinematografului din Marea Britanie. Punctul forte al acestui eveniment îl constituie noul *Hamlet*, în regia lui Kenneth Branagh, care interpretează și rolul titular. El a reunit în jurul său un mare număr de actori de renume internațional, într-o versiune integrală a textului, acțiunea fiind transpusă în secolul XIX.

Celelalte filme prezentate, cite două pe zi, sînt *Gallivant* (un documentar

Kenneth Branagh în Hamlet

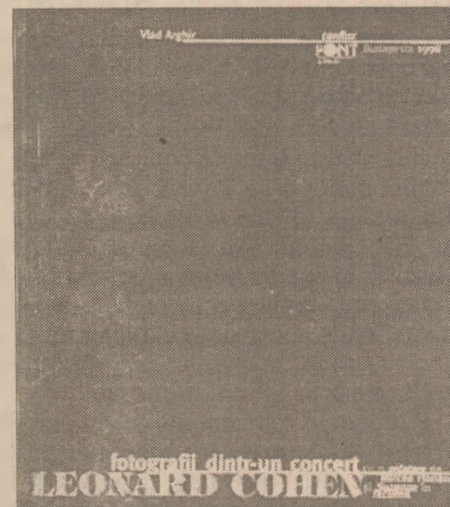
artistic de lung metraj), *Stella Does Triks*, *Regeneration*, *The James Gang*, *Woodlanders* (ecranizare după Thomas Hardy), *The Tribe*, *Two Deaths* (cu Ion Caramitru), *The Tango Lesson* și *Face*.

Firește că o mică editură precum PONT publishers și un mic proiect precum CONFLUX-ul nu pot rezolva toate aceste vaste probleme regionale. Dar merită să încerce! În orice caz, într-o perioadă în care în prim planul integrării europene se află probleme politice, juridice, economice sau financiare, miza pe cultură, pe circulația valorilor simbolice și pe înțelegerea reciprocă nu e nici naiva, nici donquijotesca, ci - pur și simplu - corectă. Cele dintii nu se pot rezolva fără sprijinul celor din urmă. Încet, chiar dacă de proporții reduse, programul editorial al lui Geza Szavai își are improtanța lui - la rîndu-i - simbolică: prin cărțile pe care le tipărește, fie și în tiraje restrînse, colegul nostru își propune să „acopere” Europa Centrală cu o rețea de traduceri, de versiuni paralele ale unor texte de literatură contemporană care să funcționeze ca un mic sistem de semnalizare a diferențelor și a omogenităților, a necesității de cunoaștere reciprocă, de dialog, de conștientizare a legăturilor dintre noi. „Găselnița” postfețelor semnate de scriitori cunoscuți din țările în ale căror limbi se fac traduceri sporește semnificația mediatoare a proiectului.

Printre cărțile cu care Geza Szavai venise atunci la București se afla și propriul lui roman *Promenadă cu femei și țapi*. Postfața era semnată de Mircea Nedelciu, care ne-a și făcut cunoștință. Am acceptat imediat să scriu textul însoțitor pentru o culegere de nuvele de Meszoly Miklos care avea să apară la PONT publishers în toamna aceluși an. Între timp, Meszoly l-a postfațat pe Alaine Polcz, Geza Szavai pe Iulian Filip (autor din Chișinău) - și proiectul, încet-încet, capătă contur. Alte citeva titluri sînt sub tipar. Volumele deja lansate au în pregătire și alte versiuni, în alte limbi din zonă, coperta fiecăruia urmînd să rămînă neschimbată în toate transpunerile (minus echivalările titlurilor, evident!). Încă de atunci, de la începutul lui 1996, *Promenada...* era - deja - un exemplu: traducerea în românește și reeditarea în ungurește arătau la fel și - așa cum Geza Szavai a spus la lansarea bucureșteană - puteau să stea frățește alături în librăriile din localitățile ardelenesti în care românii și ungurii conviețuiesc.

Să mai adaug citeva cuvinte despre încîntarea și mindria pe care le-am simțit intermediînd apariția în rama CON-

FLUX-ului a splendidului volumaș *Fotografii dintr-un concert Leonard Cohen* semnat de vechiul meu coleg și prieten Vlad Arghir, autorul „total” al clișeeilor, al textului și al design-ului/layout-ului cărții (în care au mai intrat o prefață de Mircea Florian și un text al lui Cohen în facsimil). Subsemnatul trăiește în București. Geza Szavai - la Budapesta - Vlad Arghir s-a stabilit din 1985 în Vestul Germaniei, unde volumașul s-a tipărit, pentru ca tirajul să fie apoi transportat parte în Ungaria, parte în România. Vor urma versiuni în maghiară și poloneză. Cam asta vrea să ne spună tuturor CONFLUX-ul, un proiect mic dar istet, vizionar, cu mari ambiții...

Ion Bogdan Lefter

Gogol - personaj

◆ Francezii îl apreciază superlativ pe scriitorul rus Mark Kharitonov, care a obținut în 1992 Booker Prize-ul rusesc, și căruia i-au tradus opt romane. Ultima apariție pariziană a lui Kharitonov e o lungă nuvelă publicată la Fayard - *O zi de februarie*. Acțiunea se petrece chiar la Paris, în februarie 1837, iar personajul principal e însuși Gogol. „Inspirată din literatură fantastică rusă, nuvela este un regal de grotesc, un omagiu adus maestrului, și ocazia de a-l redescoperi pe marele Kharitonov, erudit, stilist impecabil, fascinat de iluzie“ - scrie revista „Lire“.

Albania văzută de un englez

◆ Jurnalistul englez Robert Carver povestește în *„Iunții blestemați“* (Ed. John Murray, Londra) o călătorie deprimantă prin Albania, „țară prăbușită în mizerie și anarhie“, în care albanezii refugiați din Kosovo în patria-mumă sînt considerați oameni bogați pe lângă confrății lor, maritate trăind sub limita sărăciei. Carver povestește între altele și uimitoarea poveste a unui doctor obligat din cauza asemănării să devină sosia dictatorului comunist Enver Hodja. După moartea despotului, nefericitul doctor a trebuit să se refugieze la o ambasadă străină pentru a scăpa de linșajul mulțimii care-l credea strigoiul fostului șef de stat. Cotidianul britanic „Financial Times“ îi reproșează lui Carver portretul prea negru făcut albanezilor și faptul că a uitat să amintească ospitalitatea și căldura lor umană, generozitatea cu care l-au ocrotit și condus prin țară, pentru a-și putea scrie mărturia.

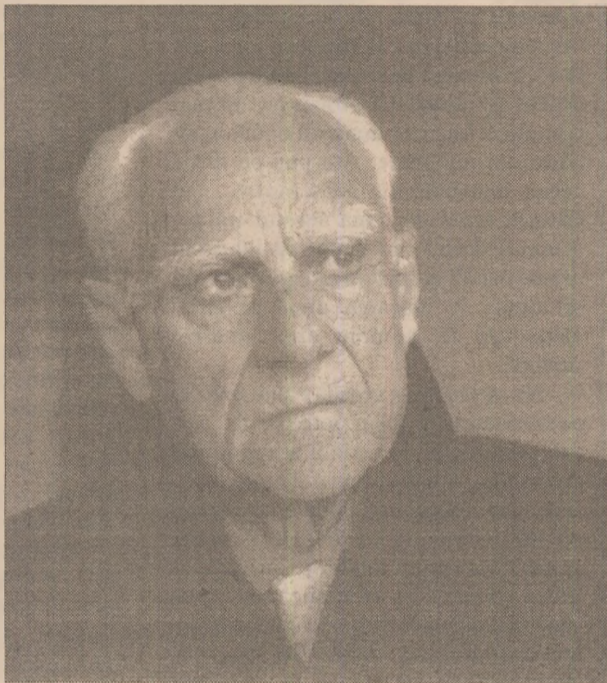
Istoria statului

◆ Între 3 noiembrie și 13 decembrie, la Muzeul de arheologie din Nisa-Cez, expoziția „De la Venus de Lespuge la Gânditorul lui Rodin“, oferă o panoramă a istoriei statului în Europa, până la sfârșitul secolului XIX. Sculpturile sînt semnificative pentru fiecare epocă, prin forma, materialul, volumul pe care îl ocupă în spațiu, și prin sensul simbolic dat de artist.

Centenarul Fundoianu, în Franța

◆ Cu ocazia centenarului nașterii lui B. Fundoianu/Benjamin Fondane, Editura Paris-Méditerranée a editat *L'Être et la connaissance. Essai sur Lupasco*, corespondența poetului cu Raisa și Jacques Maritain și a reeditat *Faux Traité d'esthétique*. De asemenea, după întilnirile organizate de Royamont, în aprilie, și la Haifa, în august, de chiar ziua nașterii lui Fundoianu au avut loc două colocvii, unul la Centrul cultural român din Paris și altul la Iași. În sfârșit, la teatrul parizian Tourtour, Eve Griliquez și Yves-Jacques Boin au prezentat, sub titlul *Crier toujours jusqu'à la fin du monde* - un spectacol poetic realizat după poeme ale lui B. Fondane. Multe reviste culturale franceze i-au consacrat poetului un spațiu amplu („Europe“, chiar un număr special).

Mestrul deziluziilor

◆ La 8 ani de la moartea lui Alberto Moravia (1907-1990) - pe numele său adevărat Alberto Pincherle - opera scriitorului e mereu reeditată și căutată de cititori, nu doar în Italia. Recent Flammarion a reunit într-un volum masiv principalele lui romane și, cu această ocazie, critica a observat că, dacă în țara sa, Moravia e considerat ca unul dintre ultimii clasici ai literaturii

italiene, în Franța a fost privit, încă de la început, ca un precursor al romanului existentialist și plasat alături de Camus și Sartre. Mastru al deziluziei, descriind cu luciditate societatea modernă, Moravia nu e nici moralist, nici contestatar ci un foarte bun observator și analist al existenței. Așa se explică faptul că el rămîne unul dintre autorii italieni cei mai citați în lume.

Rarități romantice

◆ Primele exemplare de albume litografiate datează în Franța de la 1820 și, timp de trei decenii, voga acestor volume a fost extraordinară, căci ele cuprindeau mai ales desene umoristice și satirice. Cel mai celebru dintre desenatorii timpului, Honoré Daumier a scos mai multe albume, între care *Bohémiens de Paris*, *Proverbes et maximes*, *La journée du célibataire*, *Les Robert Macaire*. Acum, un exemplar din *Robert Macaire* se vinde cu 140.000 de franci.

Primul fotbalist negru

◆ Arthur Wharton (1865-1930) nu e trecut în nici o enciclopedie a fotbalului, deși a fost primul mare fotbalist de culoare din istorie. Venit din Ghana, acest sportiv excepțional prin faptul că a alergat 100 de yarzi în 10 secunde, a fost o glorie a fotbalului englez timp de 17 ani. Șters ar fi rămas din memoria colectivă (fiindcă succesele sale dezmințeau tezele rasiste despre superioritatea rasei albe), dacă jurnalistul Phil Vasili nu ar fi publicat, la Ed. Frank Cass, o biografie intitulată *Primul fotbalist negru - un uitat*. „The Independent“ subliniază meritele cărții, considerînd-o un act reparatoriu pentru memoria celui ce se odihnește în anonimat, în cimitirul săracilor din Edlington.

Încheierea anului Leopardi

◆ Bicențenarul nașterii lui Giacomo Leopardi a fost marcat de un număr considerabil de manifestări în toată lumea, de la Napoli la Moscova, de la Sevilla la Budapesta și de la București la New York. Ultimul colocvii, cu tema *Leopardi în lume*, va avea loc la Sorbona, între 11-13 decembrie, în organizarea Centrului național de studii leopardiene de la Reanati-Ancona, centru care deține și 12.000 de lucrări consacrate lui Leopardi, în diverse limbi.

Lunga sinucidere a lui Bill Evans

◆ Lui Bill Evans - unul dintre marii pianști de jazz ai secolului, născut în 1929 și mort din cauza unei supradoze de drog în 1980 - i-a fost scrisă recent biografia, de către britanicul Peter Pettinger, el însuși pianist de muzică clasică. Cartea *Bill Evans: cum cînta în inima mea* (Yale University Press) are meritul de a arăta că viața singurului jazzman alb din formația legendarului Miles Davis a fost un lung drum către sinucidere. Simțindu-se subestimat de un public inclinat să se extazieze în fața colegilor săi de culoare, Evans a început să se drogheze pentru a scăpa de complexe și a-și dovedi autenticitatea talentului, și a mers atît de departe cu stimulentele artificiale, încît biograful de astăzi se întreabă cum de era capabil să mai cînte într-un mod atît de fluid. Mai mult, în timpul ultimului său an de viață, înainte de a muri de overdoză, stilul și strălucirea interpretărilor sale atinseseră plenitudinea.

B.D. și revizionismul

◆ În Japonia, volumele de benzi desenate se bucură de o mare popularitate și printre adulți. Yoshinori Kobayashi - autor de astfel de cărți, foarte controversat dar și foarte căutat de public - a stîrnit pasionate dezbateri cu ultima sa apariție, *Shin gomazumizu sengen - special sensoron* (Manifest al noului orgoliu - război special, Ed. Gentosha, Tokyo), datorită viziunii revizioniste a istoriei. Ca și în precedentele sale lucrări, ide-

ea de plecare a lui Kobayashi este „corectarea viziunii masochiste a armatei imperiale japoneze, fabricată după 1945“ - scrie psihiatrul Rika Kayama în „Asahi Shimbun“ - adăugînd că mesajul desenatorului este că interesul general trebuie pus deasupra interesului personal. Mesajul acesta place japonezilor, fiindcă majoritatea populației estimează că trăiește într-o societate care nu evoluează în direcția bună.

„Marxism Today“

◆ La șapte ani de la dispariția sa, revista britanică „Marxism Today“ reapare cu un număr special în care tenorii inteligenței engleze de stînga, între care istoricul Eric Hobsbawm, fac un sever rechizitoriu împotriva lui „New Labour“. După ce a susținut emergența unei „noi stingi“, în frunte cu Tony Blair, în anii '80, „Marxism Today“ își exprimă azi tot raul pe care îl crede despre „deriva neoliberală“ a premierului britanic, de la venirea lui la putere în mai 1997. Martin Jacques, fost redactor șef al publicației, estimează că, apărînd economia de piață și o anumită fatalitate a globalizării, Tony Blair, căruia îi place să se prezinte ca un modernizator, e de fapt rămas în urmă, căci „era neoliberală se apropie de sfârșit, după cum o demonstrează criza economică globală pe care o traversăm“.

NEMIRA

Pierre Riffard
DICTIONARUL
ESOTERISMULUI

Ion Hobana & Julien Weverbergh
TRIUMFUL VISĂTORILOR

Cristian Preda
MODERNITATEA POLITICĂ
ȘI ROMÂNISMUL

Comenzi: C.P. 26-38 București; E-mail: nemira@dnt.ro

Revista revistelor

Un caracter nobil

În APOSTROF nr. 10, Ion Bălu continuă publicarea unor documente din dosarul de Securitate al lui Lucian Blaga aflat în Arhiva SRI, dosar relevant nu doar pentru biografia poetului-filosof și reconstituirea atmosferei oribile pentru intelectuali din anii '50. Pentru a se obține informații acuzatoare în vederea arestării lui Blaga, a fost interogată și un mare număr de apropiați ai săi, aflați deja în închisoare. Procesele verbale ale lungilor interogatorii din noiembrie 1958 - ianuarie 1959, publicate în acest număr, dezvăluie multe și despre caracterul anchetaților. Desigur, nu avem dreptul să judecăm slăbiciunile unor oameni înspăimântați, aflați sub tortură psihică (cel puțin), fără să ne întrebăm ce ar fi făcut fiecare din noi în acele condiții. Răspunsul cinstit nu e deloc ușor de dat. De aceea nu ne vom grăbi să-i acuzăm pe aceia dintre cunoscuții lui Blaga, cu viața distrusă deja de o condamnare nedreaptă, chinuți de brutalitatea și perversiunea tortionarilor și de condițiile de detenție, și care spun anchetatorilor ceea ce știu că aceștia doresc să audă. Ba mai mult, în deplină cunoștința a consecințelor, „toamnă” neintrebați și alte persoane, aflate încă în libertate. Nu ne vom opri deci aici la cei care fac jocul Securității, acuzându-l pe Blaga de simpatii legionare, naționalism, idealism mistic, „atitudini dușmănoase” și de faptul că „refuză să scrie și să publice lucrări originale pe baza realismului socialist, deși a fost solicitat în numeroase rânduri[...] Această pentru că lui nu-i place să scrie pe baze realist-socialiste”. ♦ Ne vom opri în schimb la „invinuții Sirbu I. Dezideriu”, care e fixat de documentul securistic drept un caracter admirabil, un adevărat om de onoare, integru, curajos, inteligent, altruist. Acum, când știm din jurnalul și vasta sa corespondență ce limbă ascuțită avea, ce răutăcios putea fi chiar la adresa unor vechi prieteni, putem aprecia cu atât mai mult răspunsurile lui la întrebările insidioase ale

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sunt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

securiștilor. I.D. Sirbu, spre deosebire de alții, nu numai că refuză să își acuze profesorul, dar îl și apăra, ceea ce face și în cazul altor persoane despre care i se cer relații. Procesul verbal al celor peste trei ore de interogatoriu din 14 ianuarie 1959 ne relevă un personaj pe care nu-l poți decît iubi. Somat să spună în ce au constat raporturile sale cu Blaga de cînd l-a cunoscut și pînă la condamnarea la 7 ani „pentru agitație cu caracter dușmănos”, deținutul răspunde concis: „Între 1940-1945 eram student și el era profesor, deci raporturi pur didactice. Din 1946, fiind numit asistent la Universitatea din Cluj, raporturile noastre au devenit mai apropiate, în sensul că discutam uneori anumite probleme de specialitate, despre femeile pe care le cunoșteam amîndoi, despre colegi etc.” În privința „activității literare și filosofice” a lui Blaga, incriminată de unii anchetați, el declară: „Cunosc aproape toate publicațiile sale în domeniul filosofiei, poeziei și dramei și am citit fragmente din traducerile sale publicate. În ansamblul literaturii noastre dintre cele două războaie cred că Lucian Blaga ocupa un loc de seamă ca reprezentant al expresionismului naiv în poezie și dramă. În ceea ce privește filosofia sa, cred că Lucian Blaga este ultimul reprezentant al romantismului filosofic, fiind mai degrabă o plămuire poetică decît una rațională.” Cînd ofițerul tot încearcă să-l aducă spre scopul urmărit, interesîndu-se de „literatura de sertar” sau despre cea destinată publicării în străinătate, Gary îl ia în brațe pe „nu cunosc”. Un alt punct de interes al anchetatorului este Cercul literar de la Sibiu. Despre cerchiști, I. D. Sirbu spune numai lucruri favorabile, făcîndu-se avocatul lor, cu argumente prețuite la vremea aceea (ne putem închipui chiar un mic amuzament în parodierea „caracterizărilor” partinice). De exemplu:

„I: Cum îl puteți caracteriza pe Doinaș din punct de vedere politic, social, moral?”

R: Din punct de vedere politic nu pot să spun decît că Doinaș este un om cu un spirit de clasă destul de dezvoltat, în sensul că față de anumiți oameni și anumite valori culturale s-a situat cu îndrăzneală pe poziția copilului de țaran și a învățătorului care a fost mult timp la țară. Față de mine nu a avut niciodată vreo atitudine dușmănoasă regimului democrat popular din țara noastră. Doinaș a muncit foarte mult să-și valideze talentul și ca să se facă cunoscut. Din punct de vedere moral îl consider un om integru, franc, foarte sentimental, dar cinstit în raporturile cu oamenii.”

Dacă, după 1989, revelația celei mai importante opere de setar a purtat numele lui I.D. Sirbu-scriitorul, memorialistul și epistolierul-, acum ea se întregeste, dintr-o sursă neașteptată, cu aceea a unui adevărat bărbat de caracter.

Politica scaldată

Marele personaj al presei, din ultima vreme, e Criza. Întors pe toate fețele, acest personaj capătă, treptat, atât de multe fețe, încît își pierde identitatea. Iar de pierderea ei profită cine ar trebui să își amintească sau să i se amintească de începuturile crizei. Actuala putere, cu cei doi ani de cînd se ocupă de soarta

LA MICROSCOP

CLASA CARE NU E

TOT MAI des apar în presă diatriba împotriva așa-numitei clase politice din România. Nu mă interesează, acum, cît sînt ele de justificate. Întrebarea e cît sînt de bine țintite. Pentru a vorbi de o clasă politică în adevăratul înțeles al cuvîntului ar trebui să examinăm în ce măsură termenul de politician de carieră are acoperire la noi. Majoritatea celor care se îndeletnicesc în România cu politica e formată din persoane care fac asta de puțină vreme. Și, fie că ne place, fie că nu, politica e și ea o meserie.

Indiferent în ce împrejurări e învățată de cel care o practică, dacă nu e tratată ca atare, ea se răzbună, ca orice meserie, pe cel care nu se pricepe la ea. Formarea unei clase politice e un proces de durată, un proces cu atît mai complicat cu cît antrenează o mai mare parte din populație. Am pus pe hirtie aceste banalități din două motive. Cel dintîi e legat de tema acestui microscop, al doilea, de faptul că ignorînd aceste banalități putem ajunge, cum s-a și ajuns, la atacarea unor principii sănătoase în numele unor analize parțiale.

Nu vreau să se creadă că nu cred în posibilitatea ca foștii activiști de partid, politicienii de cariera ai regimului comunist, să fi fost lipsiți de talent politic. Din nefericire, tehnica negocierii cu adversarul politic nu s-a numărat printre însușirile acestora. Și, cum se poate vedea, această tehnică nu e prea bine însușită nici de persoanele care au intrat în politica după '90. Asta în ciuda faptului că tot ceea ce se întîmplă în jurul nostru e rezultatul unor negocieri, majoritatea finalizate și formalizate.

Din acest punct de vedere, faimosul *pupat toți Piața Independenței* e un rezultat admirabil al unui conflict în forță rezolvat prin negocieri. Cînd zice

unui amic: „Uite-i ce drăguți sînt!” Caragiale își trece peste principiile lui de conservator ritos, admițînd că toate caricaturile sale au un *ce* atrăgător. Acest *ce* să fi fost anticiparea unui sens?

Politicianul român de azi nu e reprezentantul unei clase și nici nu formează o clasă din simplul motiv că nu și-a formalizat încă suficient regulile jocului în care se află. Dar sînt politicieni care au învățat aceste reguli, și nu puțini. Paradoxul e că ei trec neobservați tocmai din acest motiv. La noi se vîd mai ales politicienii care bat cu pumnul în masă, nu cei care se epuizează discutînd pentru a ajunge la compromisuri. Și aici e, cred, și vina presei care vinează baterea cu pumnul în masă, dacă nu chiar o provoacă. Să mai spun că această atitudine de presă trădează sechelele ale unei gîndiri totalitare? N-am prea observat ca după o declarație belicoasă făcută de un politician, el să fie întreat, stăruitor, repet, stăruitor, dacă a analizat pînă la ultimele consecințe ceea ce a declarat spontan. Fiindcă o bună parte din declarațiile pentru presă ale unora dintre politicieni țin de lipsa lor de experiență sau de vocație. Dar dacă eu, ca om de presă, pretind că apăr democrația, nu e firesc să am grijă de bunul ei mers, mai ales că libertatea mea depinde de funcționarea ei?

Dacă eu, ca ziarist, atac clasa politică din România, înainte de a analiza în ce măsură ea exista, lovesc, de fapt, în ideea grație căreia toți acești politicieni exista. În timp, democrația duce, e adevărat, la apariția unei clase politice. Deocamdată ea produce la trei politicieni de tot felul. În consecință, dacă atac clasa politică, îi cauționez, prin rîcoșeu, pe acei politicieni care n-au ce căuta în această meserie.

Cristian Teodorescu

României, e pusă la zid, în ziare, cu o comoditate a arătării cu degetul din care nu se înțelege mare lucru. În general, această perioadă de criză e pusă pe seama actualei puteri, iar editorialiștii dau note puterii ca și cum, odată cu alegerile din '96, s-ar fi șters cu buretele tot ceea ce s-a petrecut în România pînă atunci. Cu un ochi la cititor și cu altul la reformă, cotidianele acuză lentoarea cu care s-a făcut privatizarea în acești doi ani, ignorînd stagnarea ei în anii anteriori. Se ignoră, de asemenea, că privatizarea a căpătat, din '90 încoace, adică de cînd a început să se vorbească la noi despre privatizare, aerul unei boli rușinoase, nu al unui proces firesc. ♦ Mai toate ziarele centrale par a-și cere scuze de la cititorii lor pentru entuziasmul cu care au întîmpinat schimbarea puterii în '96. Și din pricina crizei, comentariile față de gestionarea acesteia capătă un aer apocaliptic. ♦ Cu optimismul celui care a văzut România trecînd prin perioade și mai grele, Silviu Brucan comentează cu satisfacție în ADEVĂRUL plecarea din vizita sa periodică a lui Poul Thomsen, reprezentantul FMI, pe care îl consideră un fel de cioclu al economiei autohtone. Un economist, Ilie Șerbănescu, are tot mai mari îndoieli asupra capacității FMI de a ajuta economiile țărilor aflate în criză. Nu e singurul, dar problema de fond a țării noastre, n-a început odată cu vizitele reprezentanților FMI în România, ci aceste vizite s-au produs din cauză că

țara noastră avea probleme. Și, ar n-avea trebuia spus, schimbarea puterii în '96, în pofida sprijinului de care s-a bucurat opoziția de atunci din partea presei, n-ar fi avut loc dacă fosta putere nu și-ar fi uzat puterea de atracție asupra alegătorilor. ♦ Dezamăgirea presei față de prestația actualei puteri are însă o parte bună, aceea că previne puterea față de nemulțumirile alegătorilor. Ca aceste nemulțumiri sînt paradoxale nu se prea vede însă în presă. Cum să interpretăm altfel faptul că aceleași ziare care predică reforma și privatizarea în editoriale, chiuie ori de cîte ori are loc o grevă sau o manifestație spontană împotriva măsurilor reformiste ale guvernului. ♦ Ziare care condamnă decizia puterii în materie de măsuri radicale și vorbesc despre posibila „bulgarizare” a economiei românești publică relatări incendiare de la mitingurile organizate de syndicate nemulțumite că întreprinderea lor ar putea fi închisă. Și asta se întîmplă chiar la ziare ai căror editorialiști au o atitudine consecvent reformistă. Spectacolul e, în acest caz, de duplicitate. Editorialistul spune una, iar reporterul cu totul altceva. Editorialistul vorbește de necesitatea unor măsuri ferme din partea guvernului, în timp ce reporterul pretinde, din partea editorialiștilor, cu totul altceva. ♦ Să nu știe stînga ce face dreapta la aceste ziare sau, mai curînd, tradiția politicii *scaldată* începe să se impună și la ziare?

Cronicar

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1998: 3 luni - 39.000 lei; 6 luni - 78.000 lei; 1 an - 156.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipărit la
„R.H. PRINTING” SRL
Calea Plevnei 114, sector 1
București

24 pag - 3.000 lei
La redacție: 2.000 lei